

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΟΜΕΑΣ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ 2015 - 2016

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Νίκης Τριανταφυλλίδη του Ιωάννη

(ΑΜ: 834)

Η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης:
Θεωρητικές και πρακτικές προσεγγίσεις

Επιβλέπων

Επικ. Καθηγητής Αλέξανδρος Δημάκης

Αθήνα, 2016

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τον Καθηγητή κ. Αλέξανδρο Δημάκη για τη συνδρομή και την καθοδήγησή του κατά την επίβλεψη της διπλωματικής μου εργασίας.

Ευχαριστώ, επίσης, τον Καθηγητή κ. Νικόλαο Λίβο για τις πολύτιμες συμβουλές του κατά τη διάρκεια της διδακτικής χρονιάς.

Ευχαριστώ, τέλος, το προσωπικό του Σπουδαστηρίου Ποινικών Επιστημών για τη βοήθεια και την προθυμία του κατά την αναζήτηση της βιβλιογραφίας μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
I. Τα τοπικά όρια ισχύος των ημεδαπών ποινικών νόμων (ΠΚ 5-8)	
<i>i. Η αρχή της εδαφικότητας.....</i>	3
<i>ii. Η αρχή της ενεργητικής προσωπικότητας.....</i>	4
<i>iii. Η αρχή της παθητικής προσωπικότητας.....</i>	5
<i>iv. Η κρατική προστατευτική αρχή – Η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης.....</i>	5
II. Αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης: έννοια και δικαιολογητική βάση	
<i>i. Ατομική ποινική ευθύνη.....</i>	9
<i>ii. Υπόθεση Pinochet.....</i>	12
<i>iii. Έννοια και Δικαιολογητική Βάση.....</i>	18
<i>iv. Τρόπος καθιέρωσης της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης.....</i>	21
<i>v. Παγκόσμια δικαιοσύνη in absentia.....</i>	28
III. Προβληματισμοί σχετικά με την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης	
<i>i. Πεδίο εφαρμογής.....</i>	32
<i>ii. Σύγκρουση με την αρχή περί μη επεμβάσεως στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους.....</i>	37
<i>iii. Αρχή ne bis in idem.....</i>	45
<i>iv. Σχέση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο.....</i>	51
<i>v. Αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης και εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων.....</i>	53
<i>vi. Ασυλίες αρχηγών κρατών και κρατικών αξιωματούχων.....</i>	69
<i>vii. Ειδικές περιπτώσεις εγκλημάτων</i>	
<i>α. Τρομοκρατία.....</i>	76
<i>β. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....</i>	82

IV. Διεθνής Νομολογία

α. Υπόθεση <i>Eichmann</i>	87
β. Υπόθεση <i>Butare Four</i>	92
γ. Υπόθεση <i>The Two Brothers</i>	94
δ. Υπόθεση <i>Scilingo</i>	95
ε. Υπόθεση <i>Habré</i>	96
ANTI ΕΠΙΛΟΓΟΥ.....	100
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	104
ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	107
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	112

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στον απόηχο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η διεθνής κοινότητα, ερχόμενη αντιμέτωπη με τις τεράστιες απώλειες που επέφερε ο τελευταίος, συνειδητοποίησε ότι υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα εγκλήματα, τα οποία είναι τόσο σοβαρά και προσβάλλουν σε τέτοιο βαθμό θεμελιώδεις αξίες της πλειοψηφίας των κρατών, ώστε να πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι δράστες τους δεν θα βρίσκουν ασφαλές καταφύγιο πουθενά. Ως αποτελεσματικός μηχανισμός για τη διασφάλιση της ανάγκης αυτής μπορεί αναμφίβολα να λειτουργήσει η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, αφού με την εφαρμογή της αυξάνονται σημαντικά οι πιθανότητες ποινικής δίωξης και εκδίκασης των δραστών διεθνών εγκλημάτων. Ωστόσο, όσο προφανής και επιθυμητός κι αν είναι ο βασικός σκοπός πρόβλεψης της αρχής αυτής, η τελευταία έχει αναχθεί σε ένα αρκετά αμφιλεγόμενο ζήτημα, που έχει απασχολήσει τόσο σε θεωρητικό όσο και σε νομολογιακό επίπεδο.

Αρχικά, στην παρούσα μελέτη, θα γίνει ανάλυση της έννοιας και της δικαιολογητικής βάσης της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, και θα εκτεθεί ο τρόπος καθιέρωσής της καθώς και το πεδίο εφαρμογής της. Στη συνέχεια, θα παρατεθούν και θα σχολιαστούν διάφοροι προβληματισμοί που έχουν ανακύψει σχετικά με την υπό εξέταση αρχή, οι οποίοι αφορούν στην πιθανή σύγκρουση της τελευταίας με θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου, όπως η αρχή περί μη επεμβάσεως στις εσωτερικές υποθέσεις των άλλων κρατών και οι ασυλίες των αρχηγών κρατών και των κρατικών αξιωματούχων, στη σχέση της με την εξυπηρέτηση πολιτικών συμφερόντων και σκοπιμοτήτων, ενώ θα εξετασθούν και δύο ειδικές περιπτώσεις εγκλημάτων, η τρομοκρατία και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Στο τέλος, θα εκτεθούν τα πραγματικά περιστατικά και θα σχολιασθούν οι δικαστικές αποφάσεις που εκδόθηκαν από εθνικά ποινικά δικαστήρια βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης επί ορισμένων

ιδιαίτερως σημαντικών υποθέσεων της διεθνούς νομολογίας, που απασχόλησαν τη διεθνή κοινή γνώμη.

Ι. Τα τοπικά όρια ισχύος των ημεδαπών ποινικών νόμων (ΠΚ 5-8)

Στο πρώτο κεφάλαιο του πρώτου βιβλίου του Ποινικού Κώδικα, και συγκεκριμένα στα άρθρα 5-11, καθορίζονται τα τοπικά όρια ισχύος των ημεδαπών ποινικών νόμων. Στις διατάξεις των άρθρων αυτών προβλέπονται ρητώς οι περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες μπορεί να αναγνωριστεί η δικαιοδοσία των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων και, κατά συνέπεια, να εφαρμοστούν οι ελληνικές ποινικές διατάξεις. Οι βασικές αρχές που υιοθετούνται σχετικά από το διεθνές δίκαιο και εισάγονται στο ελληνικό ποινικό δίκαιο μέσα από τις ως άνω διατάξεις, είναι η αρχή της εδαφικότητας, η αρχή της ενεργητικής και παθητικής προσωπικότητας, η κρατική προστατευτική αρχή και η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Ειδικότερα:

ι. Η αρχή της εδαφικότητας

Στο άρθρο 5 παρ. 1 του ΠΚ προβλέπεται ότι «οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται σε όλες τις πράξεις που τελέστηκαν στο έδαφος της επικράτειας, ακόμα και από αλλοδαπούς». Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η οποία εισάγει την αρχή της εδαφικότητας, μία πρώτη περίπτωση όπου αναγνωρίζεται η δικαιοδοσία των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων είναι εκείνη κατά την οποία η άδικη πράξη έχει τελεστεί, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, σε ελληνικό έδαφος, και μάλιστα ανεξάρτητα από τον τόπο της φυσικής παρουσίας του δράστη¹. Η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου ορίζει, επιπλέον, ότι ως ελληνικό έδαφος θα πρέπει να θεωρούνται και τα ελληνικά πλοία ή αεροσκάφη οπουδήποτε κι αν βρίσκονται, και συνεπώς, οι ελληνικές ποινικές διατάξεις μπορούν να εφαρμοστούν σε πράξεις που τελούνται επί αυτών.

1. Μυλωνόπουλος Χρ., *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο: Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1990, σελ. 112.

Η αρχή της εδαφικότητας, η οποία αποτελεί την πλέον θεμελιώδη και παραδοσιακή βάση δικαιοδοσίας, συνδέεται άμεσα με τη διεθνώς αναγνωρισμένη αρχή της μη επεμβάσεως, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 2 παρ. 7 του Καταστατικού Χάρτη του Ο.Η.Ε., υπό την έννοια ότι κάθε κράτος διατηρεί το δικαίωμα να αποκρούει οποιαδήποτε ανάμειξη άλλου κράτους στις εσωτερικές υποθέσεις του.

ii. Η αρχή της ενεργητικής προσωπικότητας

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 του ΠΚ, μία δεύτερη περίπτωση όπου εφαρμόζονται οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι είναι εκείνη η οποία αφορά σε κακούργημα ή πλημμέλημα που τελέστηκε στην αλλοδαπή εφόσον ο δράστης είναι ημεδαπός, ενώ, παράλληλα, θα πρέπει η πράξη να θεωρείται αξιόποινη και κατά τους νόμους του τόπου τέλεσης. Εδώ πρόκειται για εφαρμογή της αρχής της ενεργητικής προσωπικότητας, σύμφωνα με την οποία απαραίτητο στοιχείο για την άσκηση δικαιοδοσίας εκ μέρους των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων είναι η ιθαγένεια του δράστη, ο οποίος πρέπει είτε να ήταν Έλληνας πολίτης κατά την τέλεση της πράξης είτε να απέκτησε την ελληνική ιθαγένεια αργότερα (παρ. 2). Στην παράγραφο 3 προβλέπεται ότι στα πλημμελήματα ειδικά απαιτείται, επιπλέον, έγκληση του παθόντος ή αίτηση της κυβέρνησης της χώρας όπου τελέστηκε η πράξη, ενώ, αντιθέτως, για τα πταίσματα η παράγραφος 4 προβλέπει ότι ο δράστης τους διώκεται μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.

Δικαιολογητική βάση της αρχής αυτής είναι η ανάγκη για αποτελεσματική καταπολέμηση του εγκλήματος, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσω της συνεργασίας των κρατών. Σε αντίθετη περίπτωση, και λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι η έκδοση ημεδαπών δεν επιτρέπεται, ο ημεδαπός που είχε εγκληματήσει στην αλλοδαπή θα είχε τη δυνατότητα να

επιστρέψει στην πατρίδα του, όπου, όμως, δεν θα μπορούσε να διωχθεί, με αποτέλεσμα η τελευταία να καταστεί «άσυλο εγκληματιών»².

iii. Η αρχή της παθητικής προσωπικότητας

Από την άλλη πλευρά, η αρχή της παθητικής προσωπικότητας, που εισάγεται με τη διάταξη του άρθρου 7 παρ. 1 του ΠΚ, εφαρμόζεται στις περιπτώσεις εκείνες κακουργημάτων ή πλημμελημάτων που τελούνται στην αλλοδαπή από αλλοδαπό εφόσον στρέφονται εναντίον ημεδαπού, αφενός, και θεωρούνται αξιόποινες και κατά τους νόμους του τόπου τέλεσης, αφετέρου. Η προϋπόθεση της έγκλησης του παθόντος για τα πλημμελήματα, και της ειδικής νομοθετικής ρύθμισης για τα πταίσματα, που αναφέρθηκαν ανωτέρω, ισχύουν ομοίως και σε αυτή την περίπτωση (παρ. 2).

Δικαιολογητική βάση της αρχής αυτής είναι η ανάγκη προστασίας των υπηκόων ενός κράτους, όπου κι αν βρίσκονται, ενώ εν μέρει εκφράζει και μία δυσπιστία ως προς την άσκηση δικαιοδοσίας από τα ποινικά δικαστήρια της αλλοδαπής.³

iv. Η κρατική προστατευτική αρχή – Η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης

Μέχρι του σημείου αυτού γίνεται εύκολα κατανοητό ότι, προκειμένου να ασκήσουν τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια τη δικαιοδοσία τους, ο νόμος, κατά κανόνα, απαιτεί τη συνδρομή ενός συνδετικού στοιχείου μεταξύ της τελούμενης πράξης και της ελληνικής έννομης τάξης, είτε αυτός είναι η ημεδαπή ως τόπος τέλεσης του εγκλήματος (5 ΠΚ), είτε η ελληνική ιθαγένεια

2. Μυλωνόπουλος Χρ., όπ.π. (σημ. 1), σελ. 265.

3. Παζαρτζή, Φ., *Η ποινική καταστολή στο διεθνές δίκαιο: Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη στη σύγχρονη εποχή*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2007, σελ. 268.

του δράστη (6 ΠΚ) ή του παθόντος (7 ΠΚ). Ωστόσο, εκείνο που παρατηρείται στη συνέχεια είναι το γεγονός ότι ο νομοθέτης, με τη θέσπιση του άρθρου 8 ΠΚ, επιλέγει τελικά να διευρύνει την ισχύ των ημεδαπών ποινικών νόμων και στις περιπτώσεις εκείνες όπου δεν συντρέχει κάποιο από τα συνδεδεμένα στοιχεία που προαναφέρθηκαν.

Ειδικότερα, στο άρθρο 8 ΠΚ προβλέπεται ένας κατάλογος συγκεκριμένων εγκλημάτων στα οποία οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι μπορούν να εφαρμοστούν και για τα οποία τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια μπορούν να ασκήσουν δικαιοδοσία, ανεξαρτήτως του αν τελέσθηκαν από ημεδαπό ή αλλοδαπό. Θα πρέπει, όμως, να έχουν τελεστεί εξ ολοκλήρου στην αλλοδαπή, διότι αν τελέστηκαν έστω κι εν μέρει στην Ελλάδα, ευλόγως εφαρμόζεται το άρθρο 5 ΠΚ. Επιπλέον, σε αντίθεση προς τα άρθρα 6 και 7 ΠΚ, όταν πρόκειται για πλημμελήματα δεν απαιτείται έγκληση του παθόντος ή αίτηση της ξένης κυβέρνησης.⁴ Η βασικότερη, ωστόσο, διαφορά της διάταξης αυτής με τα προηγούμενα άρθρα είναι το γεγονός ότι στην υπό κρίση περίπτωση δεν απαιτείται η ύπαρξη της προϋπόθεσης του διπλού αξιοποιήσιμου, δηλαδή είναι αδιάφορο αν οι συγκεκριμένες πράξεις που αναφέρονται στο 8 ΠΚ θεωρούνται αξιόποινες και διώκονται και κατά τους νόμους του τόπου τέλεσης.

Στο άρθρο 8 ΠΚ γίνεται δεκτό ότι καθιερώνονται δύο βασικές αρχές, η κρατική προστατευτική αρχή και η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, για τις περιπτώσεις α'-ε' και ζ' που αναφέρονται στη διάταξη, ακολουθείται η κρατική προστατευτική αρχή. Πρόκειται για εγκλήματα που πλήττουν έννομα αγαθά, όπως το δημοκρατικό καθεστώς και τους θεμελιώδεις θεσμούς του, τη στρατιωτική υπηρεσία, την ορθή απονομή της δικαιοσύνης, κλπ. Συνεπώς, προκειμένου να μπορούν να εφαρμοσθούν οι

4. Μαγκάκης Γ.-Α., Μυλωνόπουλος Χ., Σταμάτης Κ., *Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα: εισαγωγή – άρθρα 1-13*, Αθήνα: Αφοι Π. Σάκκουλα, 1993, σελ. 143-144.

ελληνικοί ποινικοί νόμοι, τα εγκλήματα αυτά, όταν τελούνται εξ ολοκλήρου στην αλλοδαπή, θα πρέπει να συνδέονται με την εθνική έννομη τάξη, να στρέφονται δηλαδή κατά του ελληνικού κράτους, και μάλιστα ανεξάρτητα από την ιθαγένεια του δράστη ή ακόμα κι από το αν τιμωρούνται και κατά το δίκαιο του τόπου τέλεσης. Η ύπαρξη αυτής της ποινικής αξίωσης είναι λογικό να μην εξαρτάται από το δίκαιο του τόπου τέλεσης της πράξης, διότι «η προστασία των ιδίων εννόμων αγαθών δεν μπορεί να τίθεται στη διάθεση μιας άλλης εννόμου τάξεως, η οποία δεν έχει το παραμικρό ενδιαφέρον να προστατεύει τα έννομα αγαθά του άλλου κράτους»⁵. Στις περιπτώσεις αυτές τα έννομα αγαθά που πλήττονται είναι ημεδαπά, με αποτέλεσμα τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια να έχουν αποκλειστική ποινική δικαιοδοσία.⁶

Αντιθέτως, για τις περιπτώσεις στ', η'-ια' του άρθρου 8 ΠΚ ισχύει η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Πρόκειται για εγκλήματα που θεωρούνται ότι διαταράσσουν σοβαρά τη διεθνή έννομη τάξη και των οποίων οι δράστες κρίνονται από την πλειοψηφία των πολιτισμένων κρατών ως ιδιαίτερα επικίνδυνοι. Για τη δικαιολογητική βάση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης θα γίνει λόγος εκτενέστερα στη συνέχεια. Εκείνο που πρέπει να αναφερθεί εδώ επιπλέον είναι ότι ο αριθμός των εγκλημάτων για τα οποία ακολουθείται η αρχή αυτή, δεν εξαντλείται στις περιπτώσεις που περιοριστικά αναφέρονται στη διάταξη του άρθρου 8 ΠΚ. Έτσι, παρατηρείται ότι στην περίπτωση ια' εισάγεται μια γενική ρήτρα, με την οποία ουσιαστικά επιτρέπεται η εφαρμογή των ημεδαπών ποινικών νόμων και σε κάθε άλλη αξιόποινη πράξη η οποία τελέστηκε στην αλλοδαπή, εφόσον αυτό προβλέπεται από ειδικές διατάξεις ή διεθνείς συμβάσεις επικυρωμένες από το ελληνικό κράτος. Η πρόβλεψη αυτή δίνει τη δυνατότητα στην ελληνική

5. Neumann, Ul., «Η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινότητα δικαίου», σε: Μανωλεδάκης, Ι., Prittwitz, C., *Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2003, σελ. 8.

6. Μαγκάκης Γ.-Α., Μυλωνόπουλος Χ., Σταμάτης Κ., όπ.π. (σημ. 4), σελ. 143.

νομοθεσία να προσαρμόζεται στις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας χωρίς να απαιτείται κάθε φορά να τροποποιείται η διάταξη του άρθρου 8 ΠΚ.⁷

7. Μαγκάκης Γ.-Α., Μυλωνόπουλος Χ., Σταμάτης Κ., όπ.π. (σημ. 4), σελ. 151.

II. Αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης: Έννοια και Δικαιολογητική βάση

i. Ατομική ποινική ευθύνη

Πριν εξετασθεί αναλυτικά το βασικό ζήτημα της παρούσας μελέτης που αφορά στην έννοια και τη δικαιολογητική βάση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, αρχικά θα ήταν σημαντικό να γίνει αναφορά στο θέμα της αναγνώρισης ατομικής ποινικής ευθύνης για τα διεθνή εγκλήματα.

Σύμφωνα με την κλασική θεώρηση του διεθνούς δικαίου, ως κατ' εξοχήν υποκείμενα του διεθνούς δικαίου θεωρούνταν μόνο τα κράτη⁸. Η ευθύνη των τελευταίων συνίστατο – και εξακολουθεί να συνίσταται – στην ανόρθωση της βλάβης που είχε επιφέρει μια αντιδιεθνής ενέργεια⁹. Μετά τα γεγονότα του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, ωστόσο, η διεθνής κοινότητα συνειδητοποίησε ότι για εγκλήματα τόσο ειδεχθή και σοβαρά που στρέφονται κατά θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και απειλούν την ειρήνη και την ασφάλεια της διεθνούς τάξης, θα πρέπει να προβλέπεται η δυνατότητα τιμώρησης των ίδιων των φυσικών προσώπων που ευθύνονται για την τέλεσή τους. Τα Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο ήταν τα πρώτα που επιλήφθηκαν του θέματος αυτού. Στην απόφασή του το Δικαστήριο της Νυρεμβέργης δήλωσε ότι «Τα εγκλήματα που παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο διαπράττονται από ανθρώπους, κι όχι από αφηρημένες οντότητες, και μόνο μέσω της τιμώρησης των φυσικών προσώπων που διαπράττουν τέτοια εγκλήματα μπορούν να εφαρμοσθούν οι κανόνες του διεθνούς δικαίου¹⁰». Συνέχισε κρίνοντας ότι «η σημασία του Καταστατικού [του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης] έγκειται στο ότι

8. Παζαρτζή, Φ., όπ.π. (σημ. 3), σελ. 47.

9. Αντωνόπουλος, Κ., *Η ατομική ποινική ευθύνη στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003, σελ. 35.

10. Judgement of the International Military Tribunal for the Trials of German Major War Criminals, Nuremberg, 1st October, 1946.

τα φυσικά πρόσωπα αναλαμβάνουν διεθνείς υποχρεώσεις, οι οποίες υπερβαίνουν τις εθνικές υποχρεώσεις τους προς υπακοή που επιβάλλονται από το κάθε κράτος. Εκείνος που παραβιάζει τις διατάξεις σχετικά με τα εγκλήματα πολέμου, δεν μπορεί να απολαμβάνει ασυλίας όταν ενεργεί στο πλαίσιο της εξουσίας που του απονέμει το κράτος, εφόσον το τελευταίο κινείται εκτός της δικαιοδοσίας που του αναγνωρίζει το διεθνές δίκαιο¹¹». Το Δικαστήριο, συνεπώς, επιβεβαίωσε το γεγονός ότι οι υποχρεώσεις ενός φυσικού προσώπου που πηγάζουν από το διεθνές δίκαιο υπερέχουν εκείνων των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζονται από το εθνικό δίκαιο, με αποτέλεσμα ο δράστης διεθνών εγκλημάτων να μην μπορεί να αποφύγει την ατομική ευθύνη του ισχυριζόμενος ότι ενήργησε σύμφωνα με την εξουσία που του απένειμε το κράτος ή ότι ήταν υποχρεωμένος να ενεργήσει κατά αυτόν τον τρόπο βάσει διατάξεων του εσωτερικού δικαίου. Πλέον τα άτομα άρχισαν να θεωρούνται ως άμεσοι αποδέκτες των κανόνων του διεθνούς δικαίου, αναφορικά με συγκεκριμένα διεθνή εγκλήματα, όπως τα εγκλήματα πολέμου, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και η γενοκτονία, με τους οποίους οφείλουν να συμμορφώνονται χωρίς την παρεμβολή του εσωτερικού δικαίου, ενώ παραμερίστηκαν λόγοι άρσης της ευθύνης, όπως οι ασυλίες των αρχηγών κρατών ή οι διαταγές ανωτέρου, και διασπάστηκε η θεωρία των κρατικών πράξεων (“Act of State”)¹².

Έτσι, ξεκίνησε η κατάρτιση και υπογραφή διεθνών συμβάσεων που προστάτευαν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα ενώ, ταυτόχρονα, αναγνώριζαν την άμεση ατομική ποινική ευθύνη των δραστών των αντίστοιχων εγκλημάτων που καταδίκάζαν. Μία από τις πρώτες διεθνείς συμβάσεις, που ρύθμιζαν το υπό εξέταση θέμα, ήταν η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της

11. Judgement, όπ.π. (σημ. 10).

12. Παζαρτζή, Φ., όπ.π. (σημ. 3), σελ. 47-48.

Γενοκτονίας (1948), η οποία προβλέπει ότι για το έγκλημα της γενοκτονίας ευθύνεται ατομικά το πρόσωπο που το τέλεσε, το οποίο μπορεί να διωχθεί ποινικά τόσο από το κράτος του τόπου τέλεσης όσο και από διεθνές δικαστήριο. Ακόμα, και στο ίδιο το Καταστατικό της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (1998), στο άρθρο 1 προβλέπεται η ίδρυση ενός διεθνούς δικαστηρίου το οποίο δύναται να ασκεί τη δικαιοδοσία του επί προσώπων σε σχέση με τα σοβαρότερα εγκλήματα που ενδιαφέρουν τη διεθνή κοινότητα, ενώ στο άρθρο 25 παρ. 2 ορίζεται ότι ο διαπράττων έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου ευθύνεται ατομικά και τιμωρείται κατά τις διατάξεις του Καταστατικού.

Πρέπει να υπογραμμισθεί, ωστόσο, ότι η αναγνώριση αυτή της άμεσης ατομικής ποινικής ευθύνης δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση τον αποκλεισμό της διεθνούς ευθύνης των κρατών, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις στοιχειοθέτησής της. Οι δύο μορφές αυτές ευθύνης, παρόλο που διέπονται από διαφορετικούς κανόνες και επιφέρουν διαφορετικές έννομες συνέπειες, υπάρχουν και λειτουργούν παράλληλα, διαπίστωση που έχει επιβεβαιώσει και η διεθνής νομολογία¹³.

Οι ανωτέρω εξελίξεις στο διεθνές ποινικό δίκαιο, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το δίκαιο των ανθρώπινων δικαιωμάτων, είχαν ως αποτέλεσμα να αναγνωρισθεί στην αρχή της ατομικής ποινικής ευθύνης για τα σοβαρά διεθνή εγκλήματα σημαντική προτεραιότητα κατά την εφαρμογή

13. Βλ., μ.ά., υπόθεση *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Απόφαση 26-2-2007, στην οποία το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών τόνισε ότι ο διφυής χαρακτήρας της ευθύνης συνεχίζει να αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό του διεθνούς δικαίου, ενώ κατέστησε σαφή το διακριτό ρόλο αφενός των διεθνών ποινικών δικαστηρίων τα οποία αποφαινόμενα επί της ατομικής ποινικής ευθύνης, και αφετέρου του Διεθνούς Δικαστηρίου το οποίο αποφαινόμενα επί της ευθύνης των κρατών.

των σχετικών διατάξεων του διεθνούς δικαίου¹⁴. Από την άλλη πλευρά, η σύγκρουση της αρχής αυτής με άλλες θεμελιώδεις αρχές του ποινικού και διεθνούς δικαίου αναφάνηκε από νωρίς και έθεσε, σε νομολογία και θεωρία, καίριους προβληματισμούς αναφορικά, για παράδειγμα, με το αν τα κράτη έχουν το δικαίωμα να επεκτείνουν τη δικαιοδοσία τους σε εγκλήματα τελούμενα εκτός των εθνικών τους συνόρων, δηλαδή με το αν και σε ποια έκταση μπορεί να εφαρμόζεται η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, ή ακόμα και με το αν η εξουσία τους αυτή θα μπορούσε να αποκλειστεί από άλλους λόγους, όπως η κρατική κυριαρχία ή οι ασυλίες που αναγνωρίζονται στους αρχηγούς κρατών.

ii. Υπόθεση Pinochet

Το διεθνές δίκαιο αναγνώριζε, υπό τη μορφή του εθίμου, την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης ήδη από τον 17^ο αιώνα σχετικά με το έγκλημα της πειρατείας στην ανοιχτή θάλασσα.¹⁵ Οι πειρατές ανέκαθεν θεωρούνταν *hostis humani generis*, δηλ. εχθροί της ανθρωπότητας, και για το λόγο αυτό κάθε κράτος είχε το δικαίωμα να τους συλλαμβάνει και να τους δικάζει στο έδαφός του.¹⁶ Στο άρθρο 105 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 τυποποιείται ο εθιμικός αυτός κανόνας και προβλέπεται ότι «κάθε κράτος μπορεί να κατάσχει ένα πειρατικό πλοίο ή αεροσκάφος στην ανοιχτή θάλασσα ή σε άλλο μέρος έξω από την

14. Inazumi, M., *Universal Jurisdiction in Modern International Law: Expansion of National Jurisdiction for Prosecuting Serious Crimes under International Law*, Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005, σελ. 21.

15. Μπρεδήμας Αντ., *Η αναβίωση του φαινομένου της πειρατείας στις ακτές της Σομαλίας και το Διεθνές Δίκαιο*, Αρμενόπουλος 2010/12, σελ. 1798-1799.

16. Βλ. και Cassese, Ant., *International Criminal Law*, Oxford: Oxford University Press, 2013, όπου ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η πειρατεία δεν πρέπει να θεωρείται ως διεθνές έγκλημα, διότι η καταστολή της δεν έχει ως σκοπό την προστασία κάποιας αξίας σημαντικής για τη διεθνή κοινότητα αλλά εξυπηρετεί το κοινό συμφέρον των κρατών να πατάξουν έναν κοινό κίνδυνο.

δικαιοδοσία οποιουδήποτε άλλου κράτους, ως και ένα πλοίο ή αεροσκάφος που έχει κυριευθεί και ελέγχεται από πειρατές, και να συλλάβει τα πρόσωπα και να κατάσχει τα περιουσιακά στοιχεία τους πάνω στο πλοίο. Τα δικαστήρια του κράτους που ενήργησε την κατάσχεση μπορούν να αποφασίσουν αφενός μεν για τις ποινές που θα επιβληθούν, αφετέρου δε για τα μέτρα που θα ληφθούν σχετικά με τα πλοία, τα αεροσκάφη ή τα περιουσιακά στοιχεία, επιφυλασσομένων των δικαιωμάτων τρίτων μερών που ενεργούν με καλή πίστη», αναγνωρίζοντας όμως έτσι, όχι υποχρέωση, αλλά πλήρη διακριτική ευχέρεια των κρατών να παρεμβαίνουν.¹⁷

Το ενδιαφέρον της διεθνούς νομικής κοινότητας σχετικά με την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης αναζωπυρώθηκε, ωστόσο, με την υπόθεση *Pinochet*. Το 1973, στη Χιλή ο Augusto Pinochet με στρατιωτικό πραξικόπημα κατέλαβε την εξουσία ανατρέποντας την εκλεγμένη σοσιαλιστική κυβέρνηση του Salvador Allende. Το χρονικό διάστημα της θητείας του ως αρχηγού του δικτατορικού στρατιωτικού καθεστώτος (1973-1990) χαρακτηρίστηκε από σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βασανιστήρια, εξορίες και εκτελέσεις, που στρέφονταν κατά πολιτικών του αντιπάλων κι όχι μόνο. Τον Οκτώβριο του 1998, κι ενώ έχει αποσυρθεί πλέον από την προεδρία της Χιλής, συνελήφθη στην Αγγλία σε εκτέλεση διεθνούς εντάλματος σύλληψης που είχε εκδοθεί εκ μέρους της Ισπανίας (από τον Ισπανό ανακριτή Baltasar Garzón), η οποία αιτούνταν την έκδοση του Χιλιανού πρώην δικτάτορα στο έδαφός της προκειμένου να δικασθεί από τα ισπανικά δικαστήρια για τα εγκλήματα της γενοκτονίας, της τρομοκρατίας και των βασανιστηρίων που φέρονταν να είχαν τελεστεί κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του στη Χιλή. Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρόλο που στα θύματα περιλαμβάνονταν και Ισπανοί, η πλειοψηφία ήταν Χιλιανοί πολίτες που σκοτώθηκαν ή

17. Ρούκουνας Εμ., *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 300.

βασανίσθηκαν, κι έτσι, ουσιαστικά το διεθνές ένταλμα σύλληψης στηρίχθηκε ως επί το πλείστον στην αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης¹⁸.

Στο χρονικό διάστημα από το Νοέμβριο του 1998 μέχρι το Μάρτιο του 1999, εκδόθηκαν τρεις αποφάσεις από το τότε ανώτατο δικαστήριο της Αγγλίας, το Δικαστήριο των Λόρδων, σχετικά με την υπόθεση του Pinochet. Με την πρώτη απόφαση¹⁹ το Δικαστήριο γνωμοδότησε υπέρ της εκδόσεως του Pinochet στην Ισπανία για πράξεις βασανιστηρίων που φέρονταν να είχαν τελεστεί κατά τη διακυβέρνησή του. Η απόφαση αυτή, ωστόσο, ακυρώθηκε λόγω κακής συνθέσεως με δεύτερη απόφαση του ίδιου Δικαστηρίου²⁰, διότι, όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων, ένα από τα μέλη του Δικαστηρίου ήταν πρόεδρος φιλανθρωπικού ιδρύματος συνδεδεμένου με τη Διεθνή Αμνηστία, η οποία συμμετείχε ως παρεμβαίνουσα στη διαδικασία υπέρ της εκδόσεως του Pinochet στην Ισπανία. Στην τρίτη και τελευταία απόφασή του²¹ το Δικαστήριο των Λόρδων, με πλειοψηφία 6 προς 1, γνωμοδότησε εκ νέου υπέρ της εκδόσεως του Pinochet, περιορίζοντας, όμως, τα αδικήματα, για τα οποία επιτράπη η έκδοση, σε τρεις πράξεις βασανιστηρίων που είχαν τελεστεί μετά το Δεκέμβριο του 1988, χρονική στιγμή κατά την οποία η Αγγλία κύρωσε και ενσωμάτωσε στην εθνική της νομοθεσία τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας του 1984. Για τις

18. Jonas, St., *The Ripple Effect of the Pinochet Case*, American University Washington College of Law: Human Rights Brief, Volume 11, Issue 3, 2004, σελ. 36-38.

19. House of Lords, *Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others, Ex Parte Pinochet, R v.* [1998] UKHL 41; [2000] 1 AC 61; [1998] 4 All ER 897; [1998] 3 WLR 1456 (25th November, 1998), σε: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1998/41.html>

20. House of Lords, *Pinochet, In re* [1999] UKHL 1; [2000] 1 AC 119; [1999] 1 All ER 577; [1999] 2 WLR 272 (15th January, 1999), σε: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1999/1.html>

21. House of Lords, *Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others, Ex Parte Pinochet; R v. Evans and Another and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others, Ex Parte Pinochet, R v.* [1999] UKHL 17 (24th March, 1999), σε: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1999/17.html>

πράξεις που είχαν τελεστεί το διάστημα πριν την κύρωση εκ μέρους της Αγγλίας της Σύμβασης εξέλιπε η προϋπόθεση του διπλού αξιοποιήσιμου που απαιτείτο για την έκδοση²². Η κυβέρνηση της Χιλής, η οποία είχε παρέμβει στη διαδικασία εκδόσεως ενώπιον του Δικαστηρίου υπέρ του Pinochet ζητώντας την απόρριψη της αίτησης της Ισπανίας, εναντιώθηκε στην απόφαση αυτή και άσκησε πιέσεις στη βρετανική κυβέρνηση να παραδώσει τον Pinochet στη Χιλή για λόγους υγείας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η όλη υπόθεση είχε ως αποτέλεσμα να διαταραχθούν σοβαρά οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών (Ισπανίας - Χιλής). Τελικά, παρά τις διαμαρτυρίες νομικών και ιατρών από διάφορες χώρες, ο Pinochet για λόγους υγείας δεν εκδόθηκε ποτέ στην Ισπανία με απόφαση του Βρετανού Υπουργού Εσωτερικών Jack Straw στις 2 Μαρτίου 2000, και επέστρεψε στη Χιλή.

Αν και ο Pinochet δεν εκδόθηκε τελικώς στην Ισπανία, η ανωτέρω απόφαση του Δικαστηρίου των Λόρδων παραμένει εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και αποτελεί σταθμό για την εξέλιξη του διεθνούς δικαίου και του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μέχρι εκείνη τη στιγμή η προοπτική να δικασθεί ο πρώην δικτάτορας στη Χιλή θεωρούνταν αδιανόητη, δεδομένου ότι το 1978 είχε παρασχεθεί αμνηστία με το υπ' αριθμ. 2191 νομοθετικό διάταγμα της στρατιωτικής χούντας για όλα τα εγκλήματα κατά ανθρωπίνων δικαιωμάτων που είχαν τελεστεί στη χώρα από το στρατιωτικό πραξικόπημα της 11ης Σεπτεμβρίου 1973 μέχρι τις 10 Μαρτίου 1978. Επιπλέον, παρόλο που το 1990 ο Pinochet αναγκάστηκε να παραιτηθεί από την προεδρία της Χιλής λόγω του δημοψηφίσματος και των εκλογών που έλαβαν χώρα εκείνη την περίοδο, ο ίδιος διατήρησε την ιδιότητά του ως Αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων μέχρι το 1997, ενώ, αμέσως αργότερα, έλαβε τον τίτλο του

22. Αναγνωστόπουλος ΗΛ., «Από το εθνικό ποινικό δίκαιο στο ποινικό δίκαιο των εθνών», σε: Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, *Το Ποινικό Δίκαιο στο Νέο Διεθνές Περιβάλλον*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001, σελ. 39.

ισόβιου Γερουσιαστή, με αποτέλεσμα να εξασφαλίσει επιπρόσθετη ασυλία για τις αξιόποινες πράξεις που είχε τελέσει κατά τη διάρκεια της θητείας του.

Στο μνημειώδες σκεπτικό της απόφασής του το Δικαστήριο των Λόρδων αρχικά ασχολήθηκε με το ζήτημα της ατομικής ποινικής ευθύνης ενός προσώπου για εγκλήματα που καταδικάζονται από το διεθνές δίκαιο, η αναγνώριση της οποίας, όπως διευκρίνισε, θεωρείται πλέον κοινά αποδεκτή χωρίς να επηρεάζεται από προβλήματα, όπως η απουσία ενός διεθνούς δικαστηρίου αρμόδιου να δικάζει τέτοια διεθνή εγκλήματα ή ακόμα και η έλλειψη ρητής συμφωνίας για το ποιες αξιόποινες πράξεις μπορούν να θεωρηθούν ως διεθνείς²³. Ο δράστης τέτοιων εγκλημάτων πρέπει να ευθύνεται ατομικώς για τις πράξεις του και μάλιστα ανεξαρτήτως του αξιώματος που κατέχει. Βασιζόμενο σε αυτή την παραδοχή, λοιπόν, το Δικαστήριο έκρινε ότι, ναι μεν μετά το πέρας της θητείας του ο αρχηγός κράτους απολαμβάνει περιορισμένης ασυλίας *ratione materiae* για τις πράξεις που διέπραξε σε εκτέλεση των κρατικών καθηκόντων του, ωστόσο, οι πράξεις βασανιστηρίων δεν θα μπορούσαν σε καμία περίπτωση να θεωρηθούν ότι υπάγονται στην κατηγορία αυτή, διότι είναι αντίθετες προς το διεθνές δίκαιο, η ίδια δε η Χιλή είχε συμφωνήσει, υπογράφοντας και κυρώνοντας τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων, να θέσει εκτός νόμου τέτοιες συμπεριφορές.²⁴

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο των Λόρδων προσέγγισε περαιτέρω το ζήτημα κάνοντας μια στάθμιση μεταξύ, αφενός, της αδιαμφισβήτητης ανάγκης για προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας εναντίον βαρύτατων μορφών προσβολής της και, αφετέρου, του σεβασμού προς τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, όπως αυτοί σχετικά με την ασυλία των αρχηγών κρατών. Παραθέτοντας αποσπάσματα από τη νομολογία των Δικαστηρίων της

23. House of Lords, όπ.π. (σημ. 21), σελ. 11.

24. House of Lords, όπ.π. (σημ. 21), σελ. 12.

Νυρεμβέργης και του Τόκιο, καθώς και των *ad hoc* Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα, το Δικαστήριο των Λόρδων έκρινε ότι «από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου αναγνωρίζεται σαφώς ότι ορισμένα εγκλήματα είναι τόσο σοβαρά και απάνθρωπα που παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο και η διεθνής κοινότητα έχει καθήκον να οδηγεί ενώπιον της δικαιοσύνης τους δράστες τέτοιων εγκλημάτων. Τα βασανιστήρια αναγνωρίζονται ως τέτοιο έγκλημα²⁵». Η φύση του διεθνούς εγκλήματος των βασανιστηρίων ως *jus cogens* δικαιολογεί την άσκηση παγκόσμιας δικαιοδοσίας εκ μέρους όλων των κρατών για πράξεις βασανισμού οπουδήποτε κι αν έχουν τελεστεί αυτές. Το Δικαστήριο συνέχισε τονίζοντας ότι «η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων δεν συνήφθη προκειμένου να δημιουργήσει ένα διεθνές έγκλημα που δεν υπήρχε προηγουμένως, αλλά προκειμένου να παράσχει ένα διεθνές σύστημα υπό το οποίο ο διεθνής εγκληματίας-βασανιστής δεν θα μπορεί να βρει πουθενά ασφαλές καταφύγιο²⁶». Εκείνο, συνεπώς, το οποίο είχε πρωταρχική σημασία ήταν να εξασφαλισθεί ότι ο δράστης πράξεων βασανιστηρίων δεν θα κατάφερνε να αποφύγει τις νομικές συνέπειες των πράξεών του με το να καταφύγει σε άλλο κράτος. Όπως επισημαίνει το Δικαστήριο, σκοπός της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων ήταν να εισαγάγει την αρχή *aut dedere aut punire* («είτε θα εκδώσεις, είτε θα τιμωρήσεις»), έτσι ώστε, αν το κράτος του τόπου τέλεσης των πράξεων βασανισμού δεν ασκεί τη δικαιοδοσία του, τότε να δικαιούνται να το κάνουν τα άλλα κράτη δικάζοντας ή εκδίδοντας τον κατηγορούμενο.²⁷

Καταλήγοντας το Δικαστήριο των Λόρδων επέτρεψε την έκδοση του Pinochet στην Ισπανία για πράξεις βασανισμού που φέρονταν να τελέσθηκαν εκ μέρους του κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του στη Χιλή,

25. House of Lords, όπ.π. (σημ. 21), σελ. 46.

26. House of Lords, όπ.π. (σημ. 21), σελ. 8.

27. House of Lords, όπ.π. (σημ. 21), σελ. 9.

εφαρμόζοντας την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης και αναγνωρίζοντας για πρώτη φορά τη δυνατότητα έκδοσης και εκδίκασης ενός προσώπου σε κράτος το οποίο δεν ήταν ούτε ο τόπος τέλεσης των εγκλημάτων, ούτε το κράτος της ιθαγενείας αυτού ή των θυμάτων, αλλά ένα τρίτο κράτος με την έννομη τάξη του οποίου δεν συνδέονταν οι αξιόποινες πράξεις. Η απόφαση του Δικαστηρίου των Λόρδων αποτέλεσε ένα συμβολικά, πολιτικά και νομικά σημαντικό βήμα προς την ευρεία καθιέρωση και εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στις σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

iii. Έννοια και Δικαιολογητική βάση

Βάσει όσων εξετάσθηκαν ανωτέρω, παρατηρείται ότι το Δικαστήριο των Λόρδων στην υπόθεση *Pinochet* προχώρησε ουσιαστικά σε μια στάθμιση μεταξύ αφενός του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και, αφετέρου του δικαίου του κυρίαρχου κράτους. Στην απόφασή του εξαίρεται η υπεροχή του πρώτου υπογραμμίζοντας το γεγονός ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια οφείλει να κατέχει την κορυφαία θέση στην ιεραρχία των εννόμων αγαθών και, παράλληλα, θέτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη δικαιολογητική βάση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

Ως παγκόσμια δικαιοσύνη νοείται συχνά «η ποινική δικαιοδοσία που βασίζεται αποκλειστικά στη φύση του εγκλήματος, χωρίς να ενδιαφέρει ο τόπος όπου αυτό τελέστηκε, η ιθαγένεια του φερόμενου ή καταδικασθέντος δράστη, η ιθαγένεια του θύματος ή οποιοσδήποτε άλλος σύνδεσμος με το κράτος που ασκεί τέτοια δικαιοδοσία²⁸». Όπως είναι φανερό, ο ανωτέρω ορισμός χρήζει περαιτέρω ανάλυσης, αφού είναι αρκετά ευρύς και δεν

28. *The Princeton Principles on Universal Jurisdiction*, Princeton: Princeton University Press, 2001, σελ. 28.

αποσαφηνίζει ούτε τη φύση των εγκλημάτων στα οποία αρμόζει η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης ούτε τις υπόλοιπες προϋποθέσεις για την εφαρμογή της τελευταίας. Κατά τη διάρκεια, μάλιστα, της συνεδρίασης της (Νομικής) Έκτης Επιτροπής της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, το 2015, η οποία αφορούσε στο πεδίο και τη διαδικασία εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης²⁹, κατέστη προφανής αυτή η ασάφεια που επικρατεί ακόμα και σήμερα, καθώς και η διαφορετική, μεταξύ των κρατών, αντίληψη της έννοιας της υπό εξέταση αρχής. Παρατηρείται μια διάσταση απόψεων ακόμα και ως προς τα βασικότερα σημεία, όπως η δικαιολογητική βάση της αρχής, τα εγκλήματα για τα οποία πρέπει να ισχύει η τελευταία, το αν και κατά πόσο υφίσταται η αρχή στο πλαίσιο του εθιμικού διεθνούς δικαίου, κ.ά.

Υπάρχουν, λοιπόν, εγκλήματα που αφορούν στο σύνολο των κρατών και τα οποία είναι τόσο ειδικά και στρέφονται κατά τόσο θεμελιωδών εννόμων αγαθών και αξιών, ώστε να θεωρούνται ως *erga omnes* και να αποτελεί υποχρέωση και συμφέρον της διεθνούς κοινότητας να εξασφαλίσει ότι οι δράστες τους δεν θαφυγούν και θα τιμωρηθούν για τις πράξεις τους. Οι παραδοσιακές αρχές του ποινικού δικαίου σχετικά με την εδαφικότητα και την ενεργητική και παθητική προσωπικότητα δεν θα μπορούσαν, συνεπώς, να ανταποκριθούν στην εκπλήρωση αυτής της υποχρέωσης, δεδομένου ότι περιορίζουν την ποινική δικαιοδοσία των κρατών στα στενά όρια που της αναγνωρίζουν οι εθνικές νομοθεσίες τους. Η καθιέρωση και εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης στηρίζεται κατ' επέκταση στην ανάγκη για απονομή ουσιαστικής δικαιοσύνης στις περιπτώσεις τέτοιων διεθνών εγκλημάτων.

29. United Nations General Assembly (2015), Sixth Committee, 70th session, «The scope and application of the principle of universal jurisdiction» (agenda item 86).

Για την αντιμετώπιση των ανωτέρω εγκλημάτων, τα κράτη μέσω διεθνών συμβάσεων καθιερώνουν την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Σε γενικό επίπεδο, οι διεθνείς αυτές συμβάσεις δεν επιβάλλουν προς τα συμβαλλόμενα κράτη την υποχρέωση να διώξουν και να δικάσουν το φερόμενο δράστη στο έδαφος τους, αλλά τις περισσότερες φορές αφήνουν τη σχετική επιλογή στη διακριτική ευχέρεια των αρμόδιων δικαστικών οργάνων σύμφωνα με την αρχή του «πρόσφορου και αρμόζοντος» των διώξεων βάσει και των εσωτερικών συνταγματικών προβλέψεων περί διάκρισης των εξουσιών³⁰. Σχετικά με τον τρόπο εγκαθίδρυσης της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης θα γίνει εκτενέστερα λόγος σε επόμενη ενότητα.

Παράλληλα, στην προσπάθεια αυτή αποφυγής της ατιμωρησίας των δραστών διεθνών εγκλημάτων, σημαντικό ρόλο έπαιξαν και τα διεθνή δικαστήρια, όπως τα Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, καθώς και τα ad hoc Δικαστήρια για την πρώτη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα, η ίδρυση των οποίων επήλθε ως αποτέλεσμα της ανικανότητας ή, και της απροθυμίας, των εθνικών δικαστικών αρχών να διώξουν τους δράστες των θηριωδιών που είχαν λάβει χώρα κατά περιόδους, ενώ παράλληλα παρέσχε μεγαλύτερη σαφήνεια και ισχύ στο διεθνές ποινικό δίκαιο. Το αποκορύφωμα αυτής της προσπάθειας, που χαιρετίστηκε με ιδιαίτερο ενθουσιασμό από τη διεθνή κοινότητα, επήλθε, το 1998, με την υιοθέτηση του Καταστατικού της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, στο προοίμιο του οποίου εξαγγέλλεται με απόλυτη σαφήνεια η επιθυμία της διεθνούς κοινότητας να εγγυηθεί ότι οι συμπεριφορές που στρέφονται κατά της ειρήνης και της ασφάλειας της ανθρωπότητας θα τιμωρούνται μέσω της διεθνούς συνεργασίας, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εφαρμογής μέτρων σε εθνικό επίπεδο, καθώς κάθε κράτος έχει υποχρέωση να ασκήσει ποινική δικαιοδοσία εναντίον των δραστών διεθνών εγκλημάτων. Ωστόσο, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, το

30. Γιόκαρης, Αγ., *Οι διεθνείς ποινικές δικαιοδοσίες των κρατών*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2006, σελ. 56.

οποίο ιδρύθηκε το 2002 και είναι αρμόδιο, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, για την εκδίκαση τεσσάρων κατηγοριών εγκλημάτων, δεν αποτελεί αυστηρό παράδειγμα της έννοιας της παγκόσμιας δικαιοδοσίας, αφού δεν μπορεί να ασκήσει τη δικαιοδοσία του παρά μόνο συμπληρωματικά, δηλαδή μόνο εφόσον τα ίδια τα κράτη είναι ανίκανα ή απρόθυμα να διώξουν ποινικά και να δικάσουν τους δράστες των σχετικών εγκλημάτων. Η καθιέρωση αυτής της αρχής της συμπληρωματικότητας, που προκρίνεται στο προοίμιο του Καταστατικού της Ρώμης, καταδεικνύει ότι πρωταρχικός σκοπός είναι να μεριμνούν τα ίδια τα ενδιαφερόμενα κράτη για τη λήψη εκείνων των μέτρων που είναι απαραίτητα για την τιμώρηση των δραστών των σοβαρότερων αυτών διεθνών εγκλημάτων στον τόπο τέλεσής τους, προκειμένου έτσι να μη δίνεται η ευκαιρία σε τρίτα κράτη ή ακόμα και σε οποιοδήποτε διεθνές δικαστήριο να εκκινούν εκείνα τη σχετική διαδικασία³¹.

iv. Τρόπος καθιέρωσης της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης

Η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, συνήθως καθιερώνεται μέσω διεθνών συμβάσεων. Τα συμβαλλόμενα κράτη, λοιπόν, συναινούν έτσι ώστε ορισμένα εγκλήματα που διαπράττονται στο έδαφός τους να μπορούν να διωχθούν ποινικά από ένα άλλο (συμβαλλόμενο) κράτος, ανεξάρτητα από τη σύνδεση του τελευταίου με τα εγκλήματα αυτά. Μέχρι σήμερα, έχουν υπογραφεί αρκετές διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες στοχεύουν περισσότερο στην ποινική αντιμετώπιση εγκλημάτων που διαπράττονται σε διασυνοριακό επίπεδο από μη κρατικά όργανα, όπως η τρομοκρατία, το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών, κ.ά., και λιγότερο στην καταστολή των διεθνών εγκλημάτων, όπως τα εγκλήματα κατά της

31. Chevigny, P., *The Limitations of Universal Jurisdiction*, 2006.

ανθρωπότητας για τα οποία δεν υπάρχει διεθνής σύμβαση.³² Παράλληλα, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι σε καμία από τις συμβάσεις αυτές δεν καθιερώνεται η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης σαφώς και κατά τρόπο υποχρεωτικό για τα κράτη.

Έτσι, κατ' αρχάς, η πλειοψηφία των συμβάσεων διεθνούς ποινικού δικαίου καθιερώνουν κατά τρόπο υποχρεωτικό την αρχή *aut dedere, aut judicare* («ποινική εκδίκαση ή έκδοση»), με αποτέλεσμα τα κράτη να είναι υποχρεωμένα να διαμορφώνουν την εσωτερική τους νομοθεσία κατά τέτοιο τρόπο ώστε είτε να δικάζουν τα ίδια το δράστη είτε να τον εκδίδουν στο εκζητούν κράτος³³. Η πρώτη σύμβαση που διατύπωσε την αρχή αυτή ήταν η Σύμβαση της Χάγης για την παράνομη κατάληψη αεροσκαφών (1970). Κλασικό, ωστόσο, παράδειγμα αυτής της ομάδας διεθνών συμβάσεων είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (1984), η οποία στο άρθρο 7 σε συνδ. με το άρθρο 5 προβλέπει την αρχή *aut dedere aut judicare*, και υποχρεώνει κάθε συμβαλλόμενο κράτος είτε να εκδίδει το δράστη είτε να τον προσάγει ενώπιον των εθνικών του δικαστηρίων, με την πρόσθετη προϋπόθεση ο κατηγορούμενος να είναι παρών στο έδαφος του κράτους αυτού.

Στη συνέχεια, συναντάται εκείνη η ομάδα διεθνών συμβάσεων οι οποίες χαρακτηρίζονται ως σιωπηρές, διότι είτε παραπέμπουν στο εσωτερικό δίκαιο, έτσι ώστε η καθιέρωση της παγκόσμιας δικαιοδοσίας να επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια του εθνικού νομοθέτη, όπως είναι, για παράδειγμα, η Διεθνής Σύμβαση κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών (1988), είτε δεν αρνούνται μεν την αρχή της παγκόσμιας

32. Παζαρτζή, Φ., *Η ποινική καταστολή στο διεθνές δίκαιο: Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη στη σύγχρονη εποχή*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2007, σελ. 271.

33. Γιόκαρης, Άγ., ό.π. (σημ. 30), σελ. 62.

δικαιοσύνης, αλλά ούτε και την αποδέχονται ρητά, όπως είναι η Σύμβαση της Χάγης για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε καιρό ένοπλης σύρραξης (1954).³⁴

Τέλος, υπάρχουν εκείνες οι διεθνείς συμβάσεις που είναι αρνητικές στην αναγνώριση μιας παγκόσμιας δικαιοδοσίας των κρατών. Κλασικό παράδειγμα μιας τέτοιας διεθνούς σύμβασης είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας (1948)³⁵. Σύμφωνα με το άρθρο VI, αρμόδια για την εκδίκαση των προσώπων που κατηγορούνται για γενοκτονία ή για κάποια από τις πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο III είναι τα δικαστήρια του κράτους στο έδαφος του οποίου τελέστηκε η πράξη, ή εκείνο το διεθνές ποινικό δικαστήριο το οποίο έχει καταστεί αρμόδιο από τα συμβαλλόμενα μέρη που έχουν αναγνωρίσει τη δικαιοδοσία του. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στην τελευταία αυτή περίπτωση, αρχική επιθυμία των κρατών ήταν να παρέχεται η δυνατότητα σε οποιοδήποτε συμβαλλόμενο κράτος να διώκει τους δράστες των σχετικών εγκλημάτων, ανεξάρτητα από την ιθαγένεια του δράστη ή του τόπου τέλεσης των εγκλημάτων, αλλά, τελικά εξαιτίας πιέσεων που ασκήθηκαν εκ μέρους των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης, η σχετική πρόταση απορρίφθηκε. Παρατηρεί κανείς, επίσης, ότι η διαφορά των διατάξεων της υπό εξέταση Σύμβασης σε σχέση με τις αντίστοιχες της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων, που εξετάσθηκε ανωτέρω, καθώς και η εξέλιξη του διεθνούς ποινικού δικαίου μέσω της ενσωμάτωσης στην τελευταία επιπλέον προβλέψεων που εξέλιπαν από την πρώτη, είναι παραπάνω από σαφής³⁶, γεγονός που υποδεικνύει ότι τα κράτη με την πάροδο του χρόνου

34. Γιόκαρης, Άγ., όπ.π. (σημ. 30), σελ. 61.

35. Γιόκαρης, Άγ., όπ.π. (σημ. 30), σελ. 60.

36. Inazumi, M., *Universal Jurisdiction in Modern International Law: Expansion of National Jurisdiction for Prosecuting Serious Crimes under International Law*, Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005, σελ. 39-40.

συνειδητοποίησαν την ανάγκη για αποτελεσματικότερη καταστολή των σχετικών διεθνών εγκλημάτων.

Αν ανατρέξει, συνεπώς, κανείς στο κείμενο των διεθνών αυτών συμβάσεων, μπορεί να παρατηρήσει μια διαφοροποίηση, όχι μόνο ως προς τη γραμματική διατύπωση των σχετικών διατάξεων αλλά και ως προς το περιεχόμενό τους, ενώ γίνεται αντιληπτή η δυσχέρεια εντοπισμού σε αυτές κάποιων γενικών ή κατευθυντήριων αρχών σε σχέση με την παγκόσμια δικαιοσύνη επί διεθνών εγκλημάτων. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, οι περισσότερες από αυτές δεν προβλέπουν μεν σαφώς την υποχρέωση προσφυγής στην παγκόσμια αρμοδιότητα ως κύρια βάση δικαιοδοσίας, περιλαμβάνουν, όμως, διατάξεις οι οποίες επιβάλλουν στα συμβαλλόμενα κράτη την υποχρέωση να προσαρμόσουν την εθνική τους νομοθεσία βάσει της αρχής *aut dedere aut judicare*, με συνέπεια ουσιαστικά να καταλήγουν έμμεσα στο ίδιο αποτέλεσμα. Παράλληλα, υποστηρίζεται και η θέση ότι η καθιέρωση και εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης δεν είναι απαραίτητο να προβλέπεται απευθείας στο κείμενο των διεθνών συμβάσεων, διότι μπορεί να απορρέει και από το διεθνές εθιμικό δίκαιο, δεδομένου ότι το τελευταίο αποτελεί αναγνωρισμένη πηγή του διεθνούς δικαίου.³⁷

Σύμφωνα, ωστόσο, με την αντίθετη άποψη³⁸, από τη γραμματική διατύπωση των διατάξεων των διεθνών αυτών συμβάσεων, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να γίνει λόγος για εγκαθίδρυση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Η άποψη αυτή, η οποία κατά βάση επικεντρώνεται στις διεθνείς συμβάσεις που αφορούν στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και στο δίκαιο των

37. Γιόκαρης, Άγ., όπ.π. (σημ. 30), σελ. 63-65.

38. Directorate-General for External Policies, Policy Department, *The application of universal jurisdiction in the fight against impunity: an in-depth analysis*, European Parliament, 2016, σελ. 13.

ανθρώπινων δικαιωμάτων³⁹, θεμελιώνεται στο γεγονός ότι αφενός στην περίπτωση της Σύμβασης κατά του εγκλήματος της Γενοκτονίας, όπως λέχθηκε ανωτέρω, είχε προταθεί μια σχετική επιλογή περί πρόβλεψης της αρχής, η οποία όμως απορρίφθηκε τελικά, αφετέρου όσον αφορά στα εγκλήματα πολέμου, στις Συμβάσεις της Γενεύης για την Προστασία των Θυμάτων Ενόπλων Συρράξεων (1949), καθώς και στα δύο Πρόσθετα Πρωτόκολλα που υπεγράφησαν αργότερα (1977), προβλέπεται η υποχρέωση παραπομπής στη δικαιοσύνη ή έκδοσης (*aut dedere, aut judicare*), εφόσον υφίσταται κάποιος σύνδεσμος μεταξύ της αξιόποινης πράξης και του κράτους που αιτείται την έκδοση. Κατά συνέπεια, τα συμβαλλόμενα κράτη στις περιπτώσεις αυτές δεν έχουν συναινέσει έτσι ώστε τα εγκλήματα που τελούνται στο όνομά τους να μπορούν να διωχθούν ποινικά από οποιοδήποτε κράτος. Η διασταλτική ερμηνεία που προτείνουν αρκετοί νομικοί στο πεδίο του διεθνούς ποινικού δικαίου, καθώς και ακτιβιστές υπέρ των ανθρώπινων δικαιωμάτων, σύμφωνα με την οποία η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης μπορεί να εφαρμοσθεί διότι δεν αποκλείεται ρητώς, επικρίνεται ως υπερβολικά ασαφής και νομικά άστοχη. Τέλος, αντιστρέφει το επιχείρημα σχετικά με την αναγνώριση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης μέσω του διεθνούς εθιμικού δικαίου υπογραμμίζοντας ότι μια τέτοια θεώρηση θα μπορούσε να αποβεί πολύ επικίνδυνη, δεδομένου ότι έτσι η ίδια εξουσία που αναγνωρίζεται στον εισαγγελέα ενός οποιουδήποτε κράτους, όπως η Ανδόρα, με τον ίδιο τρόπο θα αναγνωρίζεται και στον εισαγγελέα ενός κράτους, όπως οι Η.Π.Α., παρέχοντας έτσι δύναμη στον ήδη δυνατό, που αποκτά το δικαίωμα να αποδίδει ευθύνες και να διώκει ποινικά κατά βούληση.

39. Directorate-General for External Policies, Policy Department, όπ.π. (σημ. 38), όπου ο συντάκτης της Έκθεσης κάνει μια επισκόπηση των διεθνών συμβάσεων που αφορούν στα εγκλήματα της Γενοκτονίας, των Βασανιστηρίων και τα εγκλήματα πολέμου. Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας δεν καλύπτονται από κάποια διεθνή σύμβαση, αλλά περιγράφονται στο άρθρο 7 του Καταστατικού της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο.

Σε εθνικό επίπεδο, επίσης, συναντώνται αρκετά νομικά συστήματα τα οποία, έστω και σε κάποιο βαθμό και αναφορικά με διαφορετικά εγκλήματα, αναγνωρίζουν την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, συμμορφούμενα συνήθως με κάποια διεθνή συμβατική υποχρέωση. Θα πρέπει να υπογραμμισθεί, βεβαίως, ότι, ακριβώς λόγω αυτής της υπερβολικής επέκτασης των τοπικών ορίων της ημεδαπής ποινικής εξουσίας, είναι κατανοητό ότι για να εφαρμόσουν τα ημεδαπά ποινικά δικαστήρια την εν λόγω αρχή, θα πρέπει να θεσπίζεται ρητή διάταξη εσωτερικού δικαίου που να την επιτρέπει. Όπως αναφέρει και ο Μυλωνόπουλος⁴⁰, «το ότι η Πολιτεία έχει κατ' αρχή το κυριαρχικό δικαίωμα να καθορίσει η ίδια τα όρια της ποινικής εξουσίας της δε σημαίνει και ότι ο εθνικός νομοθέτης δικαιούται να διεκδικεί ποινική εξουσία αυθαίρετα, ...αφού καμία Πολιτεία δε νομιμοποιείται να εκπροσωπεί αυτόκλητη τη διεθνή κοινότητα στη δίωξη των εγκλημάτων και να τιμωρεί οποιοδήποτε έγκλημα απανταχού της γης». Έτσι, για παράδειγμα, ο ελληνικός Ποινικός Κώδικας, όπως αναφέρθηκε ήδη, καθιερώνει στο άρθρο 8 την υπό εξέταση αρχή ως προς συγκεκριμένα εγκλήματα, όπως η πειρατεία, η εμπορία ανθρώπων, το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών, κλπ, ανεξάρτητα από την εθνικότητα του δράστη/θύματος ή τον τόπο τέλεσής τους. Αντίστοιχη ρύθμιση καθιερώνεται και στο άρθρο 6 του γερμανικού Ποινικού Κώδικα, στο οποίο προβλέπεται η επέκταση της ισχύος των εθνικών ποινικών διατάξεων και σε εγκλήματα που έχουν τελεστεί στην αλλοδαπή και στρέφονται κατά διεθνών εννόμων συμφερόντων που προστατεύονται διεθνώς, όπως είναι οι περιπτώσεις της διακίνησης πορνογραφικού υλικού, της παραχάραξης, των εγκλημάτων που σχετίζονται με πυρηνικές και ραδιενεργές ουσίες, κλπ. Αξίζει να σημειωθεί ότι στη γερμανική έννομη τάξη έχει τεθεί σε πλήρη ισχύ και ο Κώδικας του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου («Völkerstrafgesetzbuch»), σύμφωνα με τις

40. Μυλωνόπουλος Χρ., *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο: Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1990, σελ. 104.

διατάξεις του οποίου η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης εφαρμόζεται στις περιπτώσεις των δραστών εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, εγκλημάτων πολέμου και γενοκτονίας, εναρμονίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο πλήρως τη γερμανική έννομη τάξη με το Καταστατικό της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Τέλος, ο γαλλικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας στο άρθρο 689 προβλέπει τα εγκλήματα εκείνα, των οποίων μπορούν να επιληφθούν τα εθνικά ποινικά δικαστήρια όταν τελούνται από Γάλλους ή αλλοδαπούς δράστες στην αλλοδαπή, και τα οποία αφορούν στις πράξεις βασανιστηρίων, τις τρομοκρατικές πράξεις, τη διακίνηση πυρηνικών ουσιών, την πειρατεία και την αεροπειρατεία.

Ανεξάρτητα, πάντως, από τον αποσπασματικό και ασαφή τρόπο πρόβλεψης της υπό εξέταση αρχής, εκείνο το οποίο παρατηρείται είναι ότι, τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογιακή πρακτική των διεθνών ποινικών δικαστηρίων, υιοθετείται σταδιακά η παραδοχή ότι, τουλάχιστον για το «σκληρό πυρήνα» των διεθνών εγκλημάτων, εκείνων δηλαδή που προσβάλλουν σε βάθος το σύνολο της διεθνούς κοινότητας και χαρακτηρίζονται ως *erga omnes*, καθιερώνεται πλέον ένας εθιμικός κανόνας διεθνούς δικαίου, σύμφωνα με τον οποίο αναγνωρίζεται σε κάθε κράτος το δικαίωμα να διερευνά, διώκει και δικάζει πρόσωπα που φέρονται να έχουν τελέσει παρόμοιες πράξεις οπουδήποτε στη γη. Η παραδοχή αυτή στηρίζεται στη σοβαρότητα των εγκλημάτων αυτών, τα οποία ως ιδιαιτέρως ειδεχθείς πράξεις προσβάλλουν θεμελιώδεις αξίες και αρχές της διεθνούς έννομης τάξης, με αποτέλεσμα η καταστολή τους να ενδιαφέρει την πλειοψηφία των κρατών.⁴¹

41. Παζαρτζή, Φ., όπ.π. (σημ. 32), σελ. 274.

ν. Παγκόσμια δικαιοσύνη in absentia

Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης συνίσταται στην παραδοχή ότι για την άσκηση ποινικής δικαιοδοσίας εκ μέρους των δικαστηρίων ενός κράτους δεν απαιτείται κανένας σύνδεσμος μεταξύ του τελευταίου και της αξιόποινης πράξης. Η μόνη προϋπόθεση που αναγνωρίζεται στην περίπτωση αυτή είναι η φυσική παρουσία του φερόμενου δράστη διεθνούς εγκλήματος στο έδαφος του κράτους που αξιώνει την άσκηση ποινικής δικαιοδοσίας (*judex loci deprehensionis*). Ακόμα και αυτή η προϋπόθεση, ωστόσο, τίθεται υπό αμφισβήτηση, κι έτσι, σε θεωρητικό επίπεδο, υποστηρίζονται δύο εκδοχές της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης: η στενή έννοια, και η ευρεία έννοια⁴².

Σύμφωνα με την πρώτη, όπου γίνεται λόγος για *παγκόσμια δικαιοσύνη υπό όρους* [conditional universal jurisdiction], μόνο το κράτος στο έδαφος του οποίου βρίσκεται και κρατείται ο κατηγορούμενος, έχει το δικαίωμα να ασκήσει ποινική δίωξη σε βάρος του τελευταίου. Αντιθέτως, σύμφωνα με την ευρεία έννοια της αρχής, για την οποία χρησιμοποιείται ο όρος *απόλυτη παγκόσμια δικαιοσύνη* [absolute universal jurisdiction] ή *παγκόσμια δικαιοσύνη in absentia*, ένα κράτος μπορεί να ασκήσει δίωξη σε βάρος ενός δράστη διεθνών εγκλημάτων ανεξάρτητα από το αν ο τελευταίος κρατείται ή είναι καθ' οιονδήποτε τρόπο παρών στο έδαφος του κράτους αυτού. Κατά αυτόν τον τρόπο, η παγκόσμια δικαιοσύνη *in absentia* αναγνωρίζεται σε όλα τα κράτη που απαρτίζουν τη διεθνή κοινότητα.⁴³

Ευρέως αποδεκτή, γενικά, γίνεται η στενή έννοια της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, ενώ και σε πολλές διεθνείς συμβάσεις, όπως, για

42. Cassese, Ant., *International Criminal Law*, Oxford: Oxford University Press, 2013, σελ. 278.

43. Inazumi, M., *Universal Jurisdiction in Modern International Law: Expansion of National Jurisdiction for Prosecuting Serious Crimes under International Law*, Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005, σελ. 27-28.

παράδειγμα, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (1984), τίθεται ως προϋπόθεση η φυσική παρουσία του δράστη στο έδαφος του κράτους δίωξης. Ωστόσο και η παγκόσμια δικαιοσύνη *in absentia* υποστηρίζεται από αρκετούς θεωρητικούς, ενώ μέχρι σχετικά πρόσφατα προβλεπόταν και νομοθετικά σε εθνικές διατάξεις, κυρίως εκείνες του Βελγίου και της Ισπανίας. Η αναγνώριση της ευρείας έννοιας της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης είχε ως αποτέλεσμα να μετατραπούν τα δύο αυτά κράτη σε πόλους έλξης των οικογενειών των θυμάτων διεθνών εγκλημάτων, και να αυξηθεί ραγδαία ο αριθμός των καταγγελιών και των μηνύσεων που ασκήθηκαν κατά καιρούς στο έδαφός τους σε βάρος πρώην και νυν αρχηγών κρατών για την τέλεση διεθνών εγκλημάτων.

Δεδομένου ότι σε πολλά νομικά συστήματα δεν επιτρέπεται η εκδίκαση μιας υπόθεσης χωρίς να παρίσταται ο κατηγορούμενος (δίκη *in absentia*), ο τελευταίος οφείλει να είναι παρών στο έδαφος του δικάζοντος κράτους κατά την έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας, κυρίως για να διασφαλιστεί η προστασία των δικαιωμάτων του και η διεξαγωγή δίκαιης δίκης. Για το λόγο αυτό, γίνεται δεκτό ότι η παγκόσμια δικαιοσύνη *in absentia* περιορίζεται στο στάδιο της προδικασίας, επιτρέποντας στα κράτη να ασκούν ποινικές δίωξεις, να συλλέγουν το κατάλληλο αποδεικτικό υλικό σχετικά με τις υπό κρίση τελεσθείσες αξιόποινες πράξεις ή και να εκδίδουν διεθνή εντάλματα σύλληψης σε βάρος των φερόμενων δραστών, ακόμα κι αν οι τελευταίοι δεν βρέθηκαν ποτέ, έστω και προσωρινά, στο έδαφός τους⁴⁴. Βασικό επιχείρημα των υποστηρικτών της παγκόσμιας δικαιοσύνης *in absentia* είναι το γεγονός ότι η υπό κρίση αρχή αναγνωρίζεται σε εγκλήματα τόσο ειδική, οι δράστες των οποίων δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να παραμένουν ατιμώρητοι. Συνεπώς, όλα τα κράτη, που αποτελούν μέρος της

44. El Zeidy, M., *Universal Jurisdiction in Absentia: Is It a Legally Valid Option for Repressing Heinous Crimes?*, Oxford U Comparative L Forum 4, 2003.

διεθνούς κοινότητας, οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την εκπλήρωση του σκοπού αυτού. Αν, όμως, τεθεί ως προϋπόθεση η φυσική παρουσία του δράστη τέτοιων εγκλημάτων στο έδαφος ενός κράτους προκειμένου αυτό να μπορέσει να ασκήσει την ποινική δικαιοδοσία του σε βάρος του, τότε στην πραγματικότητα περιορίζεται η έννοια της υπό εξέταση αρχής, και ουσιαστικά δεν μπορεί να γίνει λόγος για «παγκόσμια» δικαιοσύνη⁴⁵.

Όσον αφορά στην ελληνική θεώρηση του υπό εξέταση ζητήματος, αν ανατρέξει κανείς στη διατύπωση της διάταξης του άρθρου 8 του Ποινικού Κώδικα, θα παρατηρήσει ότι ο νομοθέτης ουσιαστικά ως μοναδική προϋπόθεση για την άσκηση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης θέτει το να έχει τελεσθεί η αξιόποινη πράξη εξ ολοκλήρου στην αλλοδαπή (άλλως θα εφαρμοζόταν το άρθρο 5 ΠΚ και η αρχή της εδαφικότητας). Η προϋπόθεση παρουσίας του φερόμενου δράστη σε ελληνικό έδαφος για την κίνηση της ποινικής δίωξης δεν τίθεται καθόλου, και έτσι ουσιαστικά στον ελληνικό ΠΚ προβλέπεται η παγκόσμια δικαιοσύνη *in absentia*. Η διαπίστωση αυτή οδηγεί αναπόφευκτα στο συμπέρασμα ότι ο Έλληνας εισαγγελέας, βάσει του άρθρου 8 ΠΚ, έχει το δικαίωμα να κινεί την ποινική δίωξη σε βάρος οποιουδήποτε, είτε ημεδαπού είτε αλλοδαπού, για κάθε αξιόποινη πράξη από εκείνες που προβλέπονται στο άρθρο αυτό, οπουδήποτε στη γη κι αν αυτή έχει τελεστεί, και μάλιστα οπουδήποτε κι αν βρίσκεται κι ο ίδιος ο δράστης.

Κατά τη γνώμη της παρούσας μελέτης, ωστόσο, μια τέτοια πρακτική, αν και δυστυχώς αναπόφευκτη υπό το παρόν νομοθετικό καθεστώς, δεν μπορεί και δεν πρέπει να γίνεται αποδεκτή, δεδομένου ότι η παγκόσμια δικαιοσύνη *in absentia* κρίνεται ως υπερβολικά αυθαίρετη. Το γεγονός ότι

45. Stern, Br., «Better Interpretation and Enforcement of Universality of Jurisdiction», σε: *Reining in Impunity for International Crimes and Serious Violations of Fundamental Human Rights: Proceedings of the Siracusa Conference*, 1998, 175, 185.

κατά αυτόν τον τρόπο αναγνωρίζεται στο ελληνικό κράτος το δικαίωμα να θεωρεί ως εξωτερική αποστολή του τη δίωξη των εγκληματιών οπουδήποτε στη γη, αποτελεί υπερβολική διεύρυνση των τοπικών ορίων των ημεδαπών ποινικών διατάξεων, με αποτέλεσμα να παραβιάζεται κατάφωρα η βασική αρχή της κρατικής κυριαρχίας. Δεδομένου ότι ακόμα και η στενή έννοια της παγκόσμιας δικαιοσύνης έχει επικριθεί για παραβίαση των κανόνων του διεθνούς δικαίου σε ό,τι αφορά στην κυριαρχική ισότητα των κρατών, μπορεί κανείς να αντιληφθεί το μέγεθος της δυνατότητας παρέμβασης που αναγνωρίζεται κατά την άσκηση της ποινικής εξουσίας στο έδαφος τρίτων κρατών, όταν επιτρέπεται η απόλυτη παγκόσμια δικαιοσύνη, η οποία δεν θέτει κανέναν απολύτως περιορισμό. Τα μειονεκτήματα που εντοπίζονται στην υπό προϋποθέσεις παγκόσμια δικαιοσύνη, όπως ο κίνδυνος αυθαίρετων ποινικών διώξεων και πολιτικοποίησης της ποινικής διαδικασίας, σύγκρουσης αρμοδιοτήτων ή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, εντείνονται ακόμα περισσότερο στην περίπτωση της παγκόσμιας δικαιοσύνης *in absentia*. Τα προβλήματα που μπορούν να προκύψουν από μια τέτοια νομοθετική πρόβλεψη ήδη αναφέρθηκαν και στην πράξη στις περιπτώσεις του Βελγίου και της Ισπανίας, κράτη τα οποία τελικά τροποποίησαν το εσωτερικό τους δίκαιο, περιορίζοντας σε μεγάλο βαθμό το πεδίο εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης⁴⁶. Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις αυτές, προτείνεται από την παρούσα μελέτη και κρίνεται ως ιδιαιτέρως επιτακτική η ανάγκη τροποποίησης της διάταξης του άρθρου 8 ΠΚ με την προσθήκη της προϋπόθεσης της φυσικής παρουσίας του δράστη στο ελληνικό έδαφος, προκειμένου να αποφευχθούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι δυσμενείς συνέπειες που μπορεί να επιφέρει μια τόσο ευρεία επέκταση της ημεδαπής ποινικής εξουσίας.

46. Για τις περιπτώσεις της Ισπανίας και του Βελγίου και τους λόγους που οδήγησαν τα κράτη αυτά στην τροποποίηση των εσωτερικών νομοθεσιών τους, θα γίνει λόγος αναλυτικά σε επόμενη ενότητα.

III. Προβληματισμοί σχετικά με την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης

Παρόλο που η δικαιολογητική βάση της υπό εξέταση αρχής, δηλαδή η αποφυγή της ατιμωρησίας των δραστών ειδικών διεθνών εγκλημάτων, μπορεί εύκολα να γίνει κατανοητή και, φυσικά, αποτελεί έναν επιθυμητό στόχο προκειμένου να εξασφαλισθεί η απονομή ουσιαστικής δικαιοσύνης και η ηθική δικαίωση των θυμάτων, οι προβληματισμοί που ανακύπτουν εξαιτίας, όχι μόνο της ευρύτατης έννοιας της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, αλλά και της σχέσης της με άλλες θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς ποινικού δικαίου, είναι αρκετοί, και, μάλιστα, σε τέτοιο σημείο που ακόμα και οι πιο ένθερμοι υποστηρικτές της να συνειδητοποιούν ότι η προοπτική εφαρμογής της αποτελεί ένα θέμα που χρήζει περαιτέρω ανάλυσης.

i. Πεδίο εφαρμογής

Ένα από τα βασικότερα ζητήματα αποτελεί εκείνο που αφορά στα εγκλήματα στα οποία μπορεί να εφαρμοσθεί η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Σχετικά με τα τελευταία γίνεται, κατ' αρχήν, δεκτό ότι πρόκειται ουσιαστικά για εγκλήματα, η καταπολέμηση των οποίων ενδιαφέρει, σε διεθνές επίπεδο, αν όχι το σύνολο, πάντως την πλειοψηφία των κρατών.⁴⁷ Είναι απαραίτητο, επομένως, να διευκρινισθεί ποιες συμπεριφορές μπορούν να θεωρούνται ως διεθνή εγκλήματα.

Κατ' αρχάς, πρέπει να σημειωθεί ότι στο διεθνές δίκαιο δεν προβλέπεται διάταξη που να παρέχει ένα γενικό ορισμό του εγκλήματος, ανάλογο με εκείνον που εισάγει το άρθρο 14 του ελληνικού ΠΚ, με

47. Win-chiat, Lee, «International Crimes and Universal Jurisdiction», σε: May, Larry, Hoskins, Zachary, *International Criminal Law and Philosophy*, Cambridge University Press, 2010, σελ. 15.

αποτέλεσμα να μην μπορεί να ορισθεί με ασφάλεια πότε στοιχειοθετείται διεθνές έγκλημα και ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του. Ως γενικό περιεχόμενο της έννοιας του «διεθνούς εγκλήματος» γίνεται δεκτό ότι μπορούν να θεωρηθούν οι «*πράξεις που θέτουν σε κίνδυνο τις θεμελιώδεις αξίες της διεθνούς Κοινότητας και των οποίων οι δράστες υπόκεινται στο καθεστώς της διεθνούς ατομικής ποινικής ευθύνης άμεσα, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, είτε δικάζονται από εθνικά δικαστήρια ή διεθνή ποινικά δικαστήρια*⁴⁸». Επιπλέον, σε αντίθεση με τα εθνικά δικαστικά συστήματα, σε διεθνές επίπεδο δεν υπάρχει ένας κεντρικός μηχανισμός, ο οποίος να είναι επιφορτισμένος με τη νομοθετική παραγωγή. Οι ουσιαστικοί κανόνες που συνθέτουν την ύλη του διεθνούς ποινικού δικαίου πηγάζουν από τις διεθνείς συνθήκες, το διεθνές έθιμο και τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου, και βρίσκονται διάσπαρτοι σε διάφορα διεθνή κείμενα χωρίς κάποιου είδους κωδικοποίηση, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερής η ταξινόμηση και συστηματοποίησή τους. Παρά την πληθώρα απόψεων που έχουν διατυπωθεί από θεωρητικούς και των διαφόρων κριτηρίων που προτείνονται για το χαρακτηρισμό και την κατηγοριοποίηση των διεθνών εγκλημάτων, γίνεται πλέον κοινώς αποδεκτή από τη διεθνή βιβλιογραφία η διάκριση μεταξύ αφενός των *εγκλημάτων κατά της ειρήνης και της ασφάλειας της ανθρωπότητας* και, αφετέρου των *λοιπών διεθνών εγκλημάτων*⁴⁹.

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις αξιόποινες εκείνες συμπεριφορές που συνιστούν έναν οξύ κίνδυνο για την ειρηνική συνύπαρξη και την ασφάλεια των κρατών και πλήττουν θεμελιώδεις αξίες της διεθνούς κοινότητας. Οι αξίες αυτές χαρακτηρίζονται ως «*άυλες*» (*valeurs*

48. Γιόκαρης, Αγ., *Οι διεθνείς ποινικές δικαιοδοσίες των κρατών*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2006, σελ. 8.

49. Χουλιάρης, Αθ., *Η ανάδυση του Διεθνούς Ποινικού Συστήματος: όψεις της συστημικής διεθνούς εγκληματικότητας*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα ΑΕ, 2013, σελ. 350 επ.

immatérielles)⁵⁰ υπό την έννοια ότι δεν μπορούν να εκτιμηθούν βάσει εμπορικών ή οικονομικών κριτηρίων. Ουσιαστικά πρόκειται για τα τέσσερα εκείνα εγκλήματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και τα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 του Καταστατικού της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, αποτελούν τα σοβαρότερα εγκλήματα που ενδιαφέρουν τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της, δηλαδή το έγκλημα της επίθεσης, τα εγκλήματα πολέμου, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και η γενοκτονία. Οι κανόνες που ποινικοποιούν τέτοιες συμπεριφορές θεμελιώνουν άμεση ατομική ποινική ευθύνη του δράστη έναντι της διεθνούς κοινότητας και εφαρμόζονται αμέσως χωρίς να απαιτείται η προηγούμενη ενσωμάτωσή τους στο εσωτερικό δίκαιο. Τα εγκλήματα αυτά αναφέρονται συστηματικά στη διεθνή βιβλιογραφία και ως «διεθνή εγκλήματα - πυρήνες» (core international crimes)⁵¹, ενώ στην ελληνική θεωρία γίνεται λόγος για «γνήσια» διεθνή εγκλήματα ή «διεθνή εγκλήματα stricto sensu»⁵².

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν εκείνες οι συμπεριφορές που πλήττουν συμφέροντα των κρατών, τα οποία και καταφεύγουν στη σύναψη διεθνών συμβάσεων για την αποτελεσματικότερη καταστολή τους. Ακριβώς λόγω αυτού του τρόπου εγκληματοποίησής τους απέκτησαν διεθνή χαρακτήρα, κι ως εκ τούτου το κριτήριο χαρακτηρισμού τους ως διεθνών εγκλημάτων είναι σαφώς τυπικό, και όχι ουσιαστικό. Τα έννομα αγαθά τα οποία προσβάλλονται στην περίπτωση αυτή δεν ανήκουν μεν στη διεθνή

50. Glaser, St., *Droit international pénal conventionnel*, Volume I, Bruxelles: Bruylant, 1970, σελ. 52-54.

51. Χουλιάρης, Αθ., όπ.π. (σημ. 49), σελ. 351. Βλ., μ.ά., και Cassese, Ant., *International Criminal Law*, Oxford: Oxford University Press, 2013.

52. Μυλωνόπουλος, Χρ., *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο: Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1990, σελ. 29-32, όπου ο συγγραφέας αναλυτικά κάνει λόγο για «δίκαιο των διεθνών εγκλημάτων» ή «ποινικό διεθνές δίκαιο», το οποίο αντιδιαστέλλει από το «δίκαιο των τοπικών ορίων των ποινικών νόμων» που αφορά στο σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν την έκταση της ποινικής δικαιοδοσίας του κράτους.

κοινότητα, είναι, όμως, κοινά στα συμβαλλόμενα κράτη, τα οποία οφείλουν να συνεργάζονται για να τα προστατεύσουν. Σε αντίθεση με την πρώτη κατηγορία, εδώ η ενσωμάτωση των διεθνών ποινικών κανόνων στις εθνικές νομοθεσίες είναι απαραίτητη για την καλύτερη οργάνωση των εθνικών μηχανισμών καταστολής και τη διασφάλιση μιας αρμονικότερης διακρατικής συνεργασίας στις ποινικές υποθέσεις. Πρέπει να διευκρινισθεί, ωστόσο, ότι στην πλειοψηφία τους οι διεθνείς συμβάσεις σπάνια ορίζουν ρητώς ότι η πράξη που προβλέπουν συνιστά έγκλημα. Αντιθέτως, απλώς διατυπώνουν έναν απαγορευτικό κανόνα δικαίου, και καθιερώνουν την υποχρέωση, και όχι τη δυνητική ευχέρεια, στα συμβαλλόμενα κράτη να ποινικοποιήσουν στην εσωτερική τους νομοθεσία την απαγορευμένη πράξη και να προβλέψουν τις αντίστοιχες ποινές⁵³. Στην περίπτωση των εγκλημάτων αυτών, τα οποία είναι γνωστά και ως «διεθνικά εγκλήματα» (transnational crimes)⁵⁴ ή «μη γνήσια» διεθνή εγκλήματα⁵⁵, γίνεται λόγος για την ανάγκη προστασίας «υλικών αξιών» (valeurs matérielles) της διεθνούς έννομης τάξης⁵⁶. Στα εγκλήματα αυτά ανήκουν, μεταξύ άλλων, το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών, η εμπορία δούλων και η σωματεμπορία, η παραχάραξη και η κιβδηλεία.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, συνεπώς, γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης αφορά σε αξιόποινες συμπεριφορές οι οποίες ενέχουν τέτοια ηθικοδικαιική απαξία, ώστε είναι προς το συμφέρον όλων των κρατών να μεριμνούν για την καταστολή τους. Πρόκειται για πράξεις που μπορούν αφενός να στρέφονται κατά θεμελιωδών αξιών της διεθνούς κοινότητας, αφετέρου να προσβάλλουν την αρμονική

53. Καμπέρου-Ντάλτα, Ελ., *Ο Ν. 3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος: Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, 2009, σελ. 20-21.

54. Χουλιάρης, Αθ., όπ.π. (σημ. 49), σελ. 351.

55. Μυλωνόπουλος, Χρ., όπ.π. (σημ. 52), σελ. 38.

56. Glaser, St., όπ.π. (σημ. 50), σελ. 52-54.

συνύπαρξη των κρατών (τρομοκρατία, αεροπειρατεία), την οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη (προσβολές πολιτιστικής κληρονομιάς, εμπόριο ναρκωτικών ουσιών), ακόμα και να θίγουν πρόσωπα και ηθικές αξίες (εμπορία δούλων και άσεμνων δημοσιευμάτων). Παρόλ'αυτά, εκείνο το οποίο πρέπει να υπογραμμισθεί είναι το γεγονός ότι ακόμα και σήμερα δεν υπάρχει πλήρης σύγκλιση απόψεων αναφορικά με το ποια εγκλήματα πρέπει να εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής της αρχής, μια πραγματικότητα η οποία καταφάνηκε και στη συνεδρίαση της (Νομικής) Έκτης Επιτροπής της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, αναφορικά με το πεδίο και τη διαδικασία εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, που αναφέρθηκε ανωτέρω⁵⁷. Συγκεκριμένα, υπήρξαν εκπρόσωποι ορισμένων κρατών οι οποίοι επανέλαβαν την άποψη ότι η αρχή πρέπει να εφαρμόζεται στα διεθνή εγκλήματα - πυρήνες (core international crimes), που περιλαμβάνουν την πειρατεία, τη γενοκτονία, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, τα εγκλήματα πολέμου, καθώς και τα βασανιστήρια. Επιπλέον, ενώ, από τη μια πλευρά, πολλοί ήταν εκείνοι που πρότειναν να διακρίνεται η εφαρμογή της αρχής αφενός βάσει του διεθνούς εθιμικού δικαίου και αφετέρου βάσει συγκεκριμένων διεθνών συμβάσεων, προκειμένου να περιλαμβάνει και εγκλήματα όπως η διεθνής τρομοκρατία και το διεθνές παράνομο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών ή όπλων, από την άλλη πλευρά υπήρξαν ορισμένοι εκπρόσωποι οι οποίοι συνέστησαν την προσοχή για το ενδεχόμενο αδικαιολόγητης διεύρυνσης του καταλόγου των εγκλημάτων. Τέλος, σύμφωνα με ορισμένους άλλους εκπροσώπους δεν είναι απαραίτητη η κατάρτιση ενός συγκεκριμένου καταλόγου εγκλημάτων, ενώ μια γενική αναφορά στο εφαρμοστέο διεθνές εθιμικό δίκαιο και στο δίκαιο των διεθνών συμβάσεων θα ήταν προτιμότερη.

57. United Nations General Assembly (2015), Sixth Committee, 70th session, «The scope and application of the principle of universal jurisdiction» (agenda item 86).

ii. Σύγκρουση με την αρχή περί μη επεμβάσεως στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους

Ένα ουσιώδες μειονέκτημα που αναγνωρίζεται στην καθιέρωση και εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης είναι η σύγκρουσή της με τη θεμελιώδη αρχή του διεθνούς δικαίου σχετικά με τη μη επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 2 παρ. 7 του Καταστατικού Χάρτη του Ο.Η.Ε.⁵⁸. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να επεμβαίνει σε ζητήματα που ανήκουν στην εσωτερική δικαιοδοσία ενός άλλου κράτους, σεβόμενης πάντα της κρατικής κυριαρχίας και της κυριαρχικής ισότητας μεταξύ των κρατών. Η θεσμοθέτηση και εφαρμογή ποινικών νόμων στο έδαφος ενός κράτους αποτελούν βασική έκφανση της κρατικής του κυριαρχίας, με αποτέλεσμα να θεωρούνται ότι ανήκουν στις εσωτερικές υποθέσεις του. Κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να νομοθετεί ελεύθερα και να εφαρμόζει το εθνικό ποινικό του δίκαιο μέσω των αστυνομικών και δικαστικών αρχών του. Όταν, λοιπόν, διαπράττεται ένα έγκλημα στο έδαφός του, η δικαιοδοσία για τη σύλληψη και την εκδίκαση του δράστη ανήκει αποκλειστικά στο ίδιο αυτό κράτος. Κατά συνέπεια, βάσει της αρχής περί σεβασμού της κρατικής κυριαρχίας, η αυθαίρετη, δηλαδή χωρίς να υφίσταται κάποιο εύλογο συνδετικό στοιχείο, διεκδίκηση εκ μέρους ενός κράτους άσκησης ποινικής δικαιοδοσίας για πράξη που τελέσθηκε στην αλλοδαπή, αποκλείεται⁵⁹.

Η αναγνώριση, ωστόσο, σε ένα κράτος της δυνατότητας να συλλάβει και να δικάσει το δράστη μια αξιόποινης πράξης, ανεξάρτητα από τον τόπο τέλεσής της και ανεξάρτητα από το αν η τελευταία συνδέεται ή όχι με εθνικά

58. Neumann, Ul., «Η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινότητα δικαίου», σε: Μανωλεδάκης, Ι., Prittwitz, C., *Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2003, σελ. 8.

59. Μυλωνόπουλος Χρ., *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο: Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1990, σελ. 103-104.

συμφέροντα, ουσιαστικά επιτρέπει στο κράτος αυτό να επεκτείνει την ισχύ των ποινικών του διατάξεων εκτός των εθνικών συνόρων του, χωρίς, όμως, να πληρούται η προϋπόθεση της προσβολής ή της διακινδύνευσης ιδίων εννόμων αγαθών. Το κράτος αυτό έχει πλέον το δικαίωμα να επεμβαίνει ποινικά σε ένα άλλο κράτος και να υπαγορεύει κανόνες συμπεριφοράς, και μάλιστα επ' απειλή ποινής, στους πολίτες του τελευταίου για δραστηριότητά τους στο έδαφος του κράτους αυτού. Μια τέτοια δραστηριότητα, δηλαδή η επέκταση της ισχύος των ποινικών νόμων εκτός των εθνικών συνόρων, νομιμοποιείται, χωρίς να τίθεται θέμα με την αρχή της απαγόρευσης επεμβάσεως, όταν αποσκοπεί στην προστασία δικαιολογημένων κρατικών συμφερόντων, όπως συλλογικών εννόμων αγαθών ή ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών ενός κράτους, δηλαδή εφόσον πρόκειται για τις περιπτώσεις εκείνες όπου ισχύει η κρατική προστατευτική αρχή, που αναφέρθηκε ανωτέρω. Ο λόγος έγκειται στο γεγονός ότι εκεί η επέκταση της ισχύος των ποινικών διατάξεων ενός κράτους στο έδαφος άλλου κράτους λειτουργεί σαφώς ως νόμιμη άμυνα του πρώτου απέναντι στην προσβολή δικαιολογημένων συμφερόντων και εννόμων αγαθών του από το δεύτερο⁶⁰. Στις περιπτώσεις, όμως, όπου δεν τίθεται θέμα εφαρμογής της κρατικής προστατευτικής αρχής, είναι αναμφίβολη η σοβαρότητα του προβλήματος που ανακύπτει, καθώς με την αναγνώριση μιας παγκόσμιας δικαιοδοσίας των εθνικών δικαστηρίων των επί μέρους κρατών τίθενται σε αμφισβήτηση θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου, όπως εκείνη περί μη επεμβάσεως καθώς και της κρατικής κυριαρχίας και της κυριαρχικής ισότητας των κρατών. Δεδομένης της ανωτέρω διάκρισης στα διεθνή εγκλήματα – πυρήνες και στα λοιπά εγκλήματα για τα οποία αναγνωρίζεται η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, το ζήτημα θα πρέπει να εξετασθεί χωριστά για καθεμία εκ των κατηγοριών αυτών.

60. Neumann, Ul., όπ.π. (σημ. 58), σελ. 8.

Όπως εκτέθηκε αναλυτικά ανωτέρω, ο λόγος για τον οποίο γίνεται αποδεκτή η εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης είναι το γεγονός ότι ορισμένα εγκλήματα προσβάλλουν σε τέτοιο βαθμό θεμελιώδεις αξίες της διεθνούς κοινότητας, με αποτέλεσμα η καταστολή τους και η τιμώρηση των δραστών να ενδιαφέρει την πλειοψηφία των κρατών. Αυτό γίνεται εύκολα κατανοητό ότι ισχύει για τα διεθνή εγκλήματα – πυρήνες, τα οποία θίγουν την ανθρωπότητα ως σύνολο. Σύμφωνα με τον *Neumann*⁶¹, «τη λέξη 'Ανθρωπότητα' πρέπει να τη νοήσουμε εδώ κατά γράμμα. Ο όρος σημαίνει την ύπαρξη ενός στοιχειώδους ταμπού, του οποίου η προσβολή θα συνιστούσε την απεμπόληση του σεβασμού προς τον άλλον ως συνάνθρωπο και μαζί της Ιδέας ότι η ανθρωπότητα συνέχεται μέσω κανονιστικών δεσμών». Με βάση την ερμηνεία αυτή, σε συνδυασμό και με το πραγματικό γεγονός ότι στις περισσότερες των περιπτώσεων τα διεθνή εγκλήματα – πυρήνες, όπως η γενοκτονία ή τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, τελούνται με την ανοχή ή και με την προτροπή ενός κράτους ή των αντιπροσώπων του, οδηγείται κανείς στο αναπόφευκτο συμπέρασμα ότι ορθώς και ευλόγως στις περιπτώσεις αυτές αναγνωρίζεται σε κάθε κράτος η δικαιοδοσία ποινικής δίωξής τους βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Η αρχή περί μη επεμβάσεως στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους, το σεβασμό της οποίας αξιώνει ο Καταστατικός Χάρτης του Ο.Η.Ε., δεν μπορεί εδώ να τύχει εφαρμογής, διότι το ίδιο το κράτος του τόπου τέλεσης των εγκλημάτων αυτών είναι υπεύθυνο για τα τελευταία, με αποτέλεσμα υπό τις συνθήκες αυτές η αρχή της εδαφικότητας να καθίσταται άνευ νοήματος. Προκειμένου, λοιπόν, να τιμωρηθούν οι δράστες είναι επιβεβλημένη η παρέμβαση ενός τρίτου κράτους για να κινήσει την ποινική τους δίωξη. Εδώ η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης δεν σημαίνει αλληλεγγύη προς το κράτος του τόπου τέλεσης αλλά έκφραση δυσπιστίας

61. Neumann, Ul., όπ.π. (σημ. 58), σελ. 13.

προς το κράτος αυτό⁶². Ακόμα και στην περίπτωση των διεθνών εγκλημάτων – πυρήνων, ωστόσο, ανακύπτουν ορισμένοι προβληματισμοί αναφορικά με τη νομιμοποίηση των κρατών να παραβιάζουν την αρχή περί μη επεμβάσεως, οι οποίοι σχετίζονται με την άσκηση πολιτικών σκοπιμοτήτων και θα εκτεθούν αναλυτικά σε επόμενη ενότητα.

Αν και τα ανωτέρω αποτελούν εύλογη επιχειρηματολογία υπέρ της αναγνώρισης της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης στην περίπτωση των διεθνών εγκλημάτων – πυρήνων, το ζήτημα καθίσταται πιο σύνθετο στην περίπτωση των λοιπών εγκλημάτων, τα οποία δεν προσβάλλουν θεμελιώδεις αξίες της διεθνούς κοινότητας. Σύμφωνα με τον ελληνικό Ποινικό Κώδικα (άρθρο 8), για παράδειγμα, η υπό εξέταση αρχή αναγνωρίζεται ακόμα και σε εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου, όπως η πράξη δουλεμπορίου, η εμπορία ανθρώπων, το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών, και η παράνομη κυκλοφορία και το εμπόριο άσεμνων δημοσιευμάτων. Κοινό χαρακτηριστικό των εγκλημάτων αυτών είναι το γεγονός ότι μπορούν να λάβουν ένα διεθνή χαρακτήρα υπό την έννοια ότι έχουν διασυνοριακή διάσταση, διαπράττονται, όμως, από μη κρατικά όργανα. Έτσι, π.χ. μια πράξη παράνομης εξαγωγής μιας ποσότητας ναρκωτικών ουσιών από το έδαφος ενός κράτους αποτελεί ταυτόχρονα πράξη παράνομης εισαγωγής της ίδιας ποσότητας ναρκωτικών ουσιών στο έδαφος ενός άλλου κράτους, με αποτέλεσμα να προσβάλλονται περισσότερες της μίας έννομες τάξεις. Η αναγνώριση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης ακόμα και στην περίπτωση αυτών των εγκλημάτων έγκειται, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, στην προσπάθεια των κρατών να συνεργάζονται όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά προκειμένου να οργανώνουν κοινές μεθόδους αντίδρασης. Ο σκοπός, όμως, αυτός δεν είναι αρκετός για να αντισταθμίσει τα βασικά

62. Neumann, Ul., όπ.π. (σημ. 58), σελ. 14.

προβλήματα που ανακύπτουν από την εφαρμογή της υπό εξέταση αρχής στις περιπτώσεις αυτές.

Το βασικότερο πρόβλημα αφορά στη μη υποχρεωτική ικανοποίηση της προϋπόθεσης του διπλού αξιοποιήσιμου. Σύμφωνα με την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, δηλαδή, τα ελληνικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία να δικάσουν το δράστη των εγκλημάτων του άρθρου 8 ΠΚ ανεξάρτητα από τον τόπο τέλεσής τους και, κυρίως, ανεξάρτητα από το δίκαιο που ισχύει στον τελευταίο. Ακόμα, συνεπώς, κι αν μια από τις πράξεις, που προβλέπονται σε αυτό, δεν θεωρείται αξιόποινη στον τόπο τέλεσής της, οι εθνικές διωκτικές αρχές έχουν το δικαίωμα να συλλάβουν το δράστη της και τα εθνικά δικαστήρια να τον δικάσουν βάσει των ελληνικών ποινικών νόμων. Το υπό εξέταση ζήτημα αναδεικνύεται σε όλο το εύρος του με το παράδειγμα του παράνομου εμπορίου ναρκωτικών ουσιών. Η έννοια του παράνομου εμπορίου ναρκωτικών ουσιών, λοιπόν, δεν προσδιορίζεται στο άρθρο 8 ΠΚ, όμως, σύμφωνα με την πάγια θέση της ελληνικής νομολογίας, περιλαμβάνει κάθε πράξη με την οποία συντελείται ή διευκολύνεται η πραγματοποίηση της κυκλοφορίας για οποιαδήποτε αιτία απαγορευμένων ναρκωτικών ουσιών από άτομο σε άτομο (ΟΛΑΠ 1200/1976)⁶³. Έχει κριθεί ειδικότερα ότι πράξεις εμπορίας αποτελούν η πώληση, διαμετακόμιση και η μεταφορά, καθώς και η κατοχή και η αγορά ναρκωτικών ουσιών, εφόσον οι ποσότητες προορίζονται για περαιτέρω μεταπώληση με κέρδος ή ακόμη και για διάθεση με οποιονδήποτε τρόπο σε τρίτους, και όχι για αποκλειστική χρήση⁶⁴. Επίσης, σύμφωνα με το ν. 4139/2013 περί εξαρτησιογόνων ουσιών, προβλέπεται ένας κατάλογος παράνομων ναρκωτικών ουσιών, στις οποίες περιλαμβάνεται

63. Βλ. ΠοινΧρ 1977, 447.

64. Για σχετική νομολογία, βλ. ενδεικτικά: ΑΠ 1283/2005 (ΠοινΔικ 2006, 153), ΑΠ 873/2002 (ΠοινΧρ 2003, 243), ΑΠ 1577/1995 (Υπερ 1996, 791 με παρατ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, η οποία θεωρεί ότι η έννοια διευρύνεται υπέρμετρα και επικρίνει τη θέση αυτή της νομολογίας ως απαγορευμένη αναλογική ερμηνεία), ΑΠ 569/1984 (ΠοινΧρ 1984, 988), ΑΠ 572/1985 (ΠοινΧρ 1986, 41).

και η κάνναβη. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν έννομες τάξεις, οι οποίες έχουν μια τελείως διαφορετική ηθικοδικαϊκή αντίληψη αναφορικά με το θέμα του εμπορίου των ναρκωτικών ουσιών. Στο ολλανδικό δίκαιο, για παράδειγμα, οι ναρκωτικές ουσίες διακρίνονται σε «μαλακές» (soft drugs) και «σκληρές» (hard drugs), σχετικά με τις οποίες υφίσταται διαφορετική νομοθετική πρόβλεψη. Έτσι, όπως είναι γνωστό, στην Ολλανδία υπάρχουν και λειτουργούν νομίμως ειδικά καταστήματα (coffeeshops), στα οποία επιτρέπεται, έστω και σε περιορισμένες ποσότητες καθημερινά ανά πελάτη, η πώληση κάνναβης, ναρκωτική ουσία η οποία ανήκει στην κατηγορία των μαλακών ουσιών. Γίνεται φανερό ότι βάσει των ελληνικών ποινικών διατάξεων μια ανάλογη δραστηριότητα στην Ελλάδα θα ήταν πλήρως απαγορευμένη και θα διωκόταν ποινικά. Το παράδοξο, όμως, είναι ότι, βάσει του άρθρου 8 ΠΚ και της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, τα ελληνικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία να δικάσουν ακόμα και τον ιδιοκτήτη ενός τέτοιου καταστήματος για δραστηριότητά του που λαμβάνει χώρα στην Ολλανδία, παρόλο που στον τόπο τέλεσης ο φερόμενος δράστης θεωρείται καθ' όλα νόμιμος και ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η πράξη του αυτή δεν συνδέεται και δεν πλήττει καθ' οιονδήποτε τρόπο την ελληνική έννομη τάξη. Ανάλογη είναι και η περίπτωση όπου πρόκειται για πώληση ή αγορά ναρκωτικής ουσίας, η οποία κατά το ελληνικό δίκαιο περιλαμβάνεται στον κατάλογο των απαγορευμένων ουσιών, ενώ κατά το ολλανδικό θεωρείται νόμιμη. Το αποτέλεσμα, στα συγκεκριμένα παραδείγματα, είναι ότι η ελληνική έννομη τάξη επεμβαίνει ποινικά στην ολλανδική και επιβάλλει, επ' απειλή ποινής, στους Ολλανδούς πολίτες να συμμορφώνονται σε κανόνες συμπεριφοράς, απαιτώντας ουσιαστικά να υπακούουν σε νόμους και ποινικές διατάξεις που ισχύουν στο ελληνικό δίκαιο. Σε ένα γενικότερο επίπεδο, κατ' επέκταση, γίνεται αντιληπτό ότι, στις περιπτώσεις εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης όπου η υπό κρίση πράξη δεν θεωρείται αξιόποινη στον τόπο τέλεσής της, παραβιάζεται η αρχή περί μη

επεμβάσεως, καθώς η έννομη τάξη του δικάζοντος κράτους επεμβαίνει και επιβάλλει τους κανόνες της στην έννομη τάξη ενός άλλου κράτους. Το γεγονός ότι η ίδια πράξη, που στη μία έννομη τάξη θεωρείται αξιόποινη, σε μια άλλη επιτρέπεται και είναι νόμιμη, θα πρέπει να γίνεται σεβαστό και να εκλαμβάνεται ως συνέπεια μιας διαφορετικής ηθικοδικαιικής αντίληψης της τελευταίας, και όχι ως απόδειξη του εσφαλμένου των δικαιικών της κανόνων⁶⁵. Αλλά και από την έποψη του φερόμενου δράστη, η εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης εμφανίζεται υπερβολική και άδικη, αφού ο τελευταίος ξαφνικά βρίσκεται αντιμέτωπος με τη δικαιοσύνη για συμπεριφορά του, η οποία στον τόπο όπου έλαβε χώρα ήταν εξ ολοκλήρου σύλληπτη, με αποτέλεσμα να κλονίζεται η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του ότι, σεβόμενος την ισχύουσα νομοθεσία, δεν θα εμπλακεί σε δικαστικούς αγώνες.

Ακόμα, όμως, και στις περιπτώσεις όπου πληρούται η προϋπόθεση του διπλού αξιοποιίνου και η πράξη θεωρείται αξιόποινη και κατά το δίκαιο του τόπου τέλεσης, το ερώτημα παραμένει: πώς μπορεί να δικαιολογηθεί η επέμβαση ενός ξένου κράτους στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους όταν το πρώτο δεν πλήττεται καθόλου από τη συγκεκριμένη, έστω αξιόποινη, πράξη; Στο ανωτέρω παράδειγμα των ναρκωτικών, αν υποτεθεί ότι επρόκειτο για εμπόριο ηρωίνης, πράξη που θεωρείται αξιόποινη και κατά το ολλανδικό δίκαιο, βάσει του άρθρου 8 ΠΚ τα ελληνικά δικαστήρια θα είχαν και πάλι τη δικαιοδοσία να δικάσουν τον Ολλανδό δράστη για τη δραστηριότητά του στην Ολλανδία, παρόλο που ούτε σε αυτή την περίπτωση πλήττεται κάπως η ελληνική έννομη τάξη. Σε ανάλογες περιπτώσεις είναι προφανές ότι παραβιάζεται και πάλι η κυριαρχική ισότητα των κρατών και παραγκωνίζεται το δικαίωμά τους να ασκούν ποινική εξουσία, η οποία αποτελεί έκφανση της κρατικής τους κυριαρχίας. Σύμφωνα με τον *Neumann*,

65. Neumann, Ul., όπ.π. (σημ. 58), σελ. 10.

στην καλύτερη περίπτωση μια τέτοια επέμβαση μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο ως έκφανση της αρχής της αντιπροσώπευσης, δηλαδή ως μια χειρονομία αλληλεγγύης εκ μέρους του τρίτου κράτους προς το κράτος του τόπου τέλεσης, εφόσον βεβαίως το τελευταίο δεν είναι σε θέση το ίδιο να ασκήσει την ποινική δίωξη⁶⁶. Η δυνατότητα του τρίτου κράτους να συλλάβει τον δράστη και να τον εκδώσει στο κράτος του τόπου τέλεσης ή της ιθαγένειας, σε εκτέλεση ευρωπαϊκού ή διεθνούς εντάλματος σύλληψης, αποτελεί βεβαίως διαφορετικό θέμα, το οποίο σχετίζεται με τις διατάξεις περί δικαστικής συνδρομής και, γενικότερα, της διακρατικής συνεργασίας για την καταστολή των εγκλημάτων.

Η άποψη της παρούσας μελέτης στρέφεται προς την τελευταία αυτή κατεύθυνση και υποστηρίζει ότι, τουλάχιστον, στις συγκεκριμένες περιπτώσεις των εγκλημάτων με διασυνοριακό χαρακτήρα, όπως το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών, θα πρέπει να προτιμάται η έκδοση στο ίδιο το κράτος του τόπου τέλεσης ή της ιθαγένειας του δράστη ή του θύματος, προκειμένου το τελευταίο να τον διώξει ποινικά και να τον δικάσει βάσει των δικών του ποινικών κανόνων, δεδομένου ότι η αρχή *aut dedere, aut judicare*, όχι μόνο αναγνωρίζεται ως συμπληρωματική της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, αλλά και προβλέπεται στο κείμενο των περισσότερων σχετικών διεθνών συμβάσεων. Εκτός, όμως, από την αποφυγή της παραβίασης της αρχής περί μη επεμβάσεως και της κρατικής κυριαρχίας των τρίτων κρατών, με αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται και η ίδια η ποινική διαδικασία, αφού καθίσταται ευχερέστερη η συλλογή των αποδείξεων, η κλήση και κατάθεση των μαρτύρων, ενώ και για λόγους αποκατάστασης του αισθήματος δικαίου και ηθικής δικαίωσης των θυμάτων είναι προτιμότερο ο δράστης να δικάζεται, και τυχόν να τιμωρείται, από τα ποινικά δικαστήρια

66. Neumann, Ul., όπ.π. (σημ. 58), σελ. 10.

ενός κράτους, η έννομη τάξη του οποίου συνδέεται και έχει προσβληθεί από τη συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη.

iii. Αρχή ne bis in idem

Η αναγνώριση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης αποσκοπεί στην απονομή ουσιαστικής δικαιοσύνης και την τιμώρηση των δραστών εγκλημάτων που προσβάλλουν θεμελιώδεις αξίες και συμφέροντα της διεθνούς κοινότητας. Ο σκοπός αυτός, όμως, οφείλει να εκπληρώνεται ταυτόχρονα με πλήρη σεβασμό προς τα δικαιώματα του κατηγορουμένου. Μία από τις σημαντικότερες εγγυήσεις που διασφαλίζουν την προστασία των τελευταίων είναι η αρχή *ne bis in idem*, η οποία απαγορεύει την άσκηση περισσότερων διώξεων σε βάρος του ίδιου προσώπου για τα ίδια πραγματικά περιστατικά. Όσο αυτονόητη και να θεωρείται πλέον η αναγνώριση ενός τέτοιου δικαιώματος του κατηγορουμένου, προβλήματα ανακύπτουν όταν πρόκειται για περιπτώσεις διεθνών εγκλημάτων, όπου εμπλέκονται περισσότερα του ενός κράτη, τα οποία αξιώνουν να ασκήσουν τη δική τους δικαιοδοσία.

Γενικά, οι εθνικές νομοθεσίες των κρατών προβλέπουν την αρχή *ne bis in idem*, είτε σε επίπεδο απλού τυπικού νόμου είτε σε συνταγματικό επίπεδο, αναγνωρίζοντας σε αυτήν εσωτερική ισχύ, με αποτέλεσμα να αποκλείεται η εκ νέου δίωξη και τιμωρία του ίδιου προσώπου για την ίδια πράξη μόνο εντός του ίδιου κράτους. Παράλληλα, η αρχή *ne bis in idem* καθιερώνεται μέσω διεθνών συμβάσεων, όπως το άρθρο 14 παρ. 7 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα⁶⁷, ή το άρθρο 4 του 7^{ου} Πρόσθετου

67. Το ζήτημα σχετικά με τη διακρατική ισχύ της αρχής *ne bis in idem* που καθιερώνεται στο άρθρο αυτό είχε απασχολήσει έντονα τόσο την ελληνική νομολογία όσο και τη θεωρία. Το πρόβλημα επιλύθηκε τελικά με την ΟΛΑΠ 7/2002, η οποία τάχθηκε υπέρ της εθνοκεντρικής άποψης. Σχετικά με το θέμα αυτό βλ. αναλυτικά Πλογ 2002, σελ. 464 επ. με παρατ. Κιούπη.

Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τα οποία, επίσης, σύμφωνα με πάγια θέση, δεν καθιερώνουν τη διακρατική ισχύ της υπό εξέταση αρχής. Έτσι, κατ' αρχήν δεν εμποδίζονται οι αρχές ενός άλλου κράτους να διώξουν και να τιμωρήσουν το πρόσωπο που αθωώθηκε ή καταδικάσθηκε για την ίδια πράξη στην αλλοδαπή.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αρχή *ne bis in idem* προβλέπεται στο άρθρο 54 της Σύμβασης για την Εφαρμογή της Συμφωνίας Σένγκεν (ΣΕΣΣ), σύμφωνα με το οποίο «όποιος δικάστηκε τελεσίδικα από ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να διωχθεί από ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, υπό τον όρο όμως ότι, σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή έχει εκτιθεί ή εκτίεται ή δεν μπορεί πλέον να εκτιθεί σύμφωνα με τους νόμους του συμβαλλόμενου μέρους που επέβαλε την καταδίκη». Από τη γραμματική διατύπωση του άρθρου αυτού, παρατηρείται ότι ως προϋπόθεση για την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* επί καταδικαστικών αποφάσεων τίθεται επιπλέον η έκτιση της ποινής. Παράλληλα, στο άρθρο 55 ΣΕΣΣ παρέχεται η δυνατότητα στα συμβαλλόμενα κράτη να διατυπώσουν επιφυλάξεις περί μη δεσμεύσεώς τους από το άρθρο 54⁶⁸.

Μετά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας (2009), ωστόσο, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέκτησε το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες (άρθρο 6 παρ. 1 της Συνθήκης της Ε.Ε.). Στο άρθρο 50 του Χάρτη καθιερώνεται η αρχή *ne bis in idem* και προβλέπεται ότι «κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικασθεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο», αποτελώντας εξειδίκευση της γενικότερης αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων

68. Η Ελλάδα, επικαλούμενη το άρθρο 55, διατύπωσε τέτοιες επιφυλάξεις με το άρθρο τρίτο του κυρωτικού νόμου 2514/1997.

των κρατών – μελών της Ε.Ε. Στο άρθρο αυτό δεν προβλέπονται πλέον εξαιρέσεις από τη διακρατική ισχύ της αρχής *ne bis in idem*, ανάλογες με αυτές του άρθρου 55 ΣΕΣΣ. Έτσι, στη νομική θεωρία έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, και την αδιάστικτη διατύπωση του άρθρου 50 του Χάρτη, όσες επιφυλάξεις έχουν θεσπισθεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 55 ΣΕΣΣ, καταργούνται αυτοδικαίως⁶⁹, με αποτέλεσμα κάθε περιορισμός της αρχής *ne bis in idem*, όπως κατοχυρώνεται στα άρθρα 54-58 ΣΕΣΣ, να θεωρείται πλέον ανίσχυρος ως αντίθετος προς το άρθρο 50 του Χάρτη, βάσει του οποίου η αρχή *ne bis in idem* έχει αναχθεί σε θεμελιώδες δικαίωμα⁷⁰. Αλλά και σε νομολογιακό επίπεδο, με την ΟΛΑΠ 1/2011⁷¹ κρίθηκε ότι οι επιφυλάξεις που διατύπωσαν τα κράτη, επικαλούμενα το άρθρο 55 ΣΕΣΣ, έχουν παύσει να ισχύουν, αφού στο άρθρο 50 του Χάρτη δεν προβλέπονται δυνητικές εξαιρέσεις από τη διακρατική ισχύ της αρχής *ne bis in idem* ανάλογες με εκείνες του άρθρου 55 ΣΕΣΣ.

Η σημαντικότερη, ωστόσο, καινοτομία που εισήγαγε το άρθρο 50 του Χάρτη σε σχέση με το άρθρο 54 ΣΕΣΣ είναι η κατάργηση της τρίτης προϋπόθεσης για την ευρωπαϊκή ισχύ της αρχής *ne bis in idem* που το τελευταίο προέβλεπε, δηλαδή εκείνης σχετικά με την έκτιση της ποινής σε περίπτωση έκδοσης καταδικαστικής απόφασης. Συνεπώς, το άρθρο 50 του Χάρτη επιφέρει τα προβλεπόμενα απ' αυτό αποτελέσματα, ανεξάρτητα με το αν η καταδικαστική απόφαση που εκδόθηκε σε ένα κράτος – μέλος έχει εκτελεστεί, ενόψει του γεγονότος ότι στον κοινό ευρωπαϊκό χώρο

69. Αγόρευση Τέντε, Ι. σε ΟΛΑΠ 1/2011, ΠοινΧρ. ΞΑ/2011, σελ. 503 επ., καθώς και παρατηρήσεις Αναγνωστόπουλου, Ηλ. στην ίδια ως άνω αναφερόμενη απόφαση, σελ. 504 επ.

70. Αναγνωστόπουλος, Ηλ., *Ne bis in idem στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας (Με αφορμή τις ΑΠ 679/ 2009 και 1568/ 2010)*, ΠοινΧρ Ξ', σελ. 796 επ.

71. Σχετικά με το θέμα αυτό, βλ. αναλυτικά την ΟΛΑΠ 1/2011 (ΠοινΧρ ΞΑ/2011, σελ. 501 επ., με παρατ. Αναγνωστόπουλου, Ηλ.), καθώς και Αναγνωστόπουλος, Ηλ., *Ne bis in idem στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας*, ΠοινΧρ. Ξ/2010, σελ. 796 επ.

προβλέπονται πλέον εναλλακτικοί μηχανισμοί που διασφαλίζουν την εκτέλεση της καταδικαστικής απόφασης, με κυριότερο το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης⁷². Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία μέσω της διάταξης του άρθρου 52 παρ. 1 του Χάρτη διατηρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 54 ΣΕΣΣ, με αποτέλεσμα το άρθρο 50 να μην αναφέρεται σε ένα ευρύτατο δεδικασμένο του οποίου οι περιορισμοί μπορούν να αναζητηθούν στο άρθρο 52 του Χάρτη, αλλά, αντίθετα, να επαναδιατυπώνει το ήδη κατοχυρωμένο δεδικασμένο (μεταξύ άλλων και με τη Συνθήκη Σένγκεν), του οποίου τις εξαιρέσεις προ του Χάρτη καλύπτει με τη διάταξη του άρθρου 52 παρ.1⁷³. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και το ΔΕΕ με την απόφασή του στην υπόθεση *Zoran Spasic*⁷⁴, κρίνοντας τελικά ότι το άρθρο 54 ΣΕΣΣ, το οποίο εξαρτά την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* από την προϋπόθεση, σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή να έχει ήδη εκτιθεί ή να εκτίεται ή να μην μπορεί πλέον να εκτιθεί, είναι συμβατό με το άρθρο 50 του Χάρτη που κατοχυρώνει την αρχή αυτή.

Αναφορικά με την παρ' ημίν θεώρηση, σε νομοθετικό επίπεδο, του ζητήματος της αμοιβαίας αναγνώρισης των αλλοδαπών ποινικών αποφάσεων, στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, στη διάταξη του άρθρου 9 παρ. 1 προβλέπεται το ακαταδίωκτο των εγκλημάτων εκείνων που έχουν τελεστεί στην αλλοδαπή. Έτσι, λοιπόν, αποκλείεται η ποινική δίωξη για πράξη που τελέστηκε στην αλλοδαπή εφόσον: α) ο δράστης δικάστηκε για την πράξη αυτή στην αλλοδαπή και αθωώθηκε ή σε περίπτωση που καταδικάστηκε, έχει εκτίσει ολόκληρη την ποινή του, β) σύμφωνα με τον αλλοδαπό νόμο, η πράξη έχει παραγραφεί ή η ποινή που επιβλήθηκε έχει παραγραφεί ή έχει χαριστεί, και γ) σύμφωνα με τον αλλοδαπό νόμο, χρειάζεται έγκληση για τη δίωξη της

72. Κιούπης, Δ., Παπαδοπούλου, Ρ., Μουζάκης, Δ., *Το Ποινικό Δίκαιο μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ.142.

73. Βλ. παρατηρήσεις Κιούπη, Δ. στην ΟΛΑΠ 1/2011, ΝοΒ 2011, σελ. 1626επ.

74. Για το σκεπτικό της απόφασης αναλυτικά βλ. ΔΕΕ, απόφαση C-129/14 PPU, 27.05.2014.

πράξης και τέτοια έγκληση είτε δεν υποβλήθηκε είτε ανακλήθηκε. Ωστόσο, σύμφωνα με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου, οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόζονται στις περιπτώσεις των εγκλημάτων που ορίζει το άρθρο 8 ΠΚ.

Είναι σαφές από τη διάταξη του άρθρου 9 παρ. 2 ΠΚ ότι για τα εγκλήματα του άρθρου 8 ΠΚ, στα οποία αναγνωρίζεται η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, ο Έλληνας νομοθέτης δεν απαγορεύει την ποινική δίωξη του δράστη και την εκ νέου τιμώρησή του από τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια, ακόμα κι αν ο τελευταίος έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί στην αλλοδαπή για την ίδια πράξη, με αποτέλεσμα να παραβιάζεται η αρχή *ne bis in idem*. Και ναι μεν, όπως παρατηρήθηκε ανωτέρω, το σχετικό ζήτημα, σε ενωσιακό επίπεδο, έχει επιλυθεί με τη θεσμοθέτηση των άρθρων 54 ΣΕΣΣ και 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – έστω και με τους προβληματισμούς που τέθηκαν προηγουμένως – δεδομένου ότι για όλα τα εγκλήματα ανεξαιρέτως αναγνωρίζεται πλέον το δικαίωμα του κατηγορουμένου για άπαξ δίωξή του εντός του χώρου της Ε.Ε. Σε διεθνές επίπεδο, όμως, η αρχή *ne bis in idem* δεν προβλέπεται μέσω κάποιας διεθνούς σύμβασης, η οποία να αξιώνει από όλα τα συμβαλλόμενα κράτη της να αναγνωρίζουν αμοιβαίως την ισχύ των αλλοδαπών ποινικών αποφάσεων. Στις περιπτώσεις του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, καθώς και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως λέχθηκε ήδη, η αρχή *ne bis in idem* αναφέρεται στην απαγόρευση της εκ νέου δίωξης εντός του ίδιου κράτους. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο δράστης ενός εγκλήματος του άρθρου 8 ΠΚ, για το οποίο ισχύει η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, να επιτρέπεται να διωχθεί και να δικασθεί στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από το αν, για παράδειγμα, στην Τουρκία, που δεν ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, είχε ήδη καταδικασθεί, ή και αθωωθεί, για την ίδια πράξη. Η μόνη δυνατότητα που παρέχει ο Έλληνας νομοθέτης προβλέπεται στο άρθρο 10 ΠΚ, σύμφωνα με το οποίο από την

ποινή που επέβαλαν τα ελληνικά δικαστήρια μπορεί να αφαιρεθεί ο χρόνος ποινής που είχε ήδη εκτιθεί στην αλλοδαπή.

Από την άλλη πλευρά, το ίδιο το Καταστατικό της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, στο άρθρο 20 προβλέπει, ως προς τα τέσσερα διεθνή εγκλήματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία του, την αρχή *ne bis in idem* ως εξής: α) αν το Δικαστήριο έχει κρίνει ήδη μια υπόθεση, τότε ούτε το ίδιο αλλά ούτε και κανένα άλλο δικαστήριο δεν μπορεί να τη δικάσει εκ νέου, και β) αν ένα εθνικό δικαστήριο έχει κρίνει ήδη μια υπόθεση, τότε το Δικαστήριο δεν μπορεί να τη δικάσει εκ νέου. Η πρόβλεψη αυτή, σε συνδυασμό με την αρχή της συμπληρωματικότητας που καθιερώνει το Καταστατικό της Ρώμης, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τόσο το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο όσο και τα συμβαλλόμενα κράτη είναι υποχρεωμένα να αποδέχονται και να αναγνωρίζουν αμοιβαίως τις αποφάσεις τους.

Η αναγνώριση της αρχής *ne bis in idem* ως θεμελιώδους δικαιώματος αξιώνει το σεβασμό της από τα δικαιοδοτικά όργανα κάθε κράτους. Από την πλευρά του κατηγορουμένου, το γεγονός ότι η δικαστική απόφαση που τον αφορά και έχει εκδοθεί για μια αξιόποινη πράξη, δεν έχει ισχύ στο έδαφος ενός άλλου κράτους, τού δημιουργεί αβεβαιότητα κι ένα συνεχόμενο άγχος ότι ανά πάσα στιγμή μπορεί να εμπλακεί σε δικαστικούς αγώνες, και μάλιστα για την ίδια πράξη, μια κατάσταση η οποία εύκολα μπορεί να μετατραπεί σε μια επιπλέον μορφή τιμωρίας σε βάρος του. Κατόπιν των ανωτέρω παρατηρήσεων, αποτελεί βασική θέση της παρούσας μελέτης ότι η ανάγκη διασφάλισης, μέσω κάποιας διεθνούς συμβατικής πρόβλεψης, ότι ο καταδικασθείς ή αθωωθείς για μια πράξη στο έδαφος ενός κράτους δεν θα διωχθεί εκ νέου για τα ίδια πραγματικά περιστατικά στο έδαφος ενός άλλου κράτους είναι επιτακτική, με σκοπό αφενός την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, και αφετέρου το σεβασμό προς αναγνωρισμένες αρχές του διεθνούς δικαίου.

iv. Σχέση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο

Αναφορικά με τη σχέση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, πρέπει να διευκρινισθεί, παρά την εσφαλμένη εντύπωση που ενίοτε δημιουργείται, ότι στο τελευταίο δεν αναγνωρίζεται η άσκηση της εν λόγω αρχής⁷⁵. Η δικαιοδοσία του περιορίζεται στα συγκεκριμένα τέσσερα διεθνή εγκλήματα, και το ίδιο καθίσταται αρμόδιο μόνο όταν συντρέχουν οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις που ορίζουν οι σχετικές διατάξεις του Καταστατικού της Ρώμης. Σε αντιδιαστολή, η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, μέσω διεθνών συμβάσεων ή εθνικών ποινικών διατάξεων, καθιερώνεται σε σχέση με μια ευρύτερη ομάδα διεθνών εγκλημάτων, που δεν περιορίζεται στα τέσσερα διεθνή εγκλήματα του Καταστατικού, αλλά περιλαμβάνει, όπως εξετάσθηκε ανωτέρω, γενικότερα τα εγκλήματα εκείνα που πλήττουν τα συμφέροντα της διεθνούς έννομης τάξης.

Δεδομένου ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο για την εκδίκαση μόνο εκείνων των πράξεων που χαρακτηρίζονται ως γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα πολέμου και το έγκλημα της επίθεσης, είναι εύλογο να ανακύπτει σύγχυση στις υποθέσεις εκείνες διεθνών εγκλημάτων που μπορούν να ενταχθούν στις συγκεκριμένες κατηγορίες, όπως, για παράδειγμα, όταν σε ένα κράτος έχουν τελεστεί πράξεις που συνιστούν γενοκτονία. Στις περιπτώσεις αυτές, λοιπόν, τυγχάνει να αναγνωρίζεται ταυτόχρονα δικαιοδοσία τόσο στα εθνικά ποινικά δικαστήρια του κράτους τέλεσής τους ή της εθνικότητας του δράστη, όσο και στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Παρόλο που και τα δύο αυτά συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να αφορούν στα ίδια

75. Dimitrakos, D., *The principle of Universal Jurisdiction & the International Criminal Court*, 2014, σελ. 28.

εγκλήματα, ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να γίνει λόγος για αλληλεπικάλυψή τους.

Από τη μία πλευρά, η άσκηση και εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης εναπόκειται αποκλειστικά στα εθνικά ποινικά δικαστήρια, τα οποία μπορούν να επεκτείνουν την ισχύ των εθνικών ποινικών διατάξεων και να τις εφαρμόζουν ακόμα και για εγκλήματα που δεν συνδέονται με κάποιο τρόπο με την εσωτερική έννομη τάξη. Αντιθέτως, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, ασκώντας τη δικαιοδοσία του, ουσιαστικά εφαρμόζει κανόνες του διεθνούς δικαίου μέσα σε εκείνο το πλαίσιο που του έχουν αναγνωρίσει τα κράτη υπογράφοντας το Καταστατικό της Ρώμης. Στις περιπτώσεις, ωστόσο, όπου συντρέχει συρρέουσα δικαιοδοσία των εθνικών ποινικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, το ίδιο το Καταστατικό της Ρώμης παρέχει τη λύση, αφού ήδη στο προοίμιό του προβλέπει την αρχή της συμπληρωματικότητας, υπό την έννοια ότι το Δικαστήριο ασκεί τη δικαιοδοσία του συμπληρωματικά και μόνο εφόσον τα ενδιαφερόμενα κράτη δεν δύνανται ή δεν επιθυμούν να ασκήσουν τη δικαιοδοσία τους. Εξάλλου, σύμφωνα και με το άρθρο 11 του Καταστατικού, το Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία μόνο σε σχέση με τα συγκεκριμένα εγκλήματα που διαπράχθηκαν μετά τη θέση του σε ισχύ, δηλαδή μετά την 1^η Ιουλίου, 2002.

Πρέπει να υπογραμμισθεί, συνεπώς, ότι επιδίωξη του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου δεν είναι να παραμερίσει ή να υποκαταστήσει την εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, αλλά, αντιθέτως, να προτρέψει τα ίδια τα εθνικά ποινικά δικαστήρια να μεριμνούν για τη δίωξη και εκδίκαση των διεθνών εγκλημάτων προκειμένου να τιμωρηθούν οι δράστες τους. Ακόμα και στις περιπτώσεις όπου τα ενδιαφερόμενα κράτη δεν είναι ικανά ή πρόθυμα να ασκήσουν τη δικαιοδοσία τους και το Δικαστήριο αναπόφευκτα επιλαμβάνεται των σχετικών υποθέσεων, το τελευταίο μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα για τα υπόλοιπα κράτη, που διαθέτουν

κατάλληλα νομικά συστήματα και τα οποία, κατά αυτόν τον τρόπο, θα ενθαρρύνονται να εφαρμόζουν συχνότερα την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης και να επιλέγουν να αναλαμβάνουν τα ίδια τη δίωξη των δραστών από το να εναποθέτουν το καθήκον αυτό στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Κατά συνέπεια, τόσο η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης όσο και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, λειτουργώντας το καθένα εκεί όπου δεν μπορεί να λειτουργήσει το άλλο, αποτελούν ξεχωριστά κομμάτια της προσπάθειας για αποφυγή της ατιμωρησίας των δραστών διεθνών εγκλημάτων.

ν. Αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης και εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων

Από όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, γίνεται κατανοητό ότι η εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, ακριβώς λόγω της επέκτασης της ισχύος των εθνικών ποινικών διατάξεων σε αξιόποινες πράξεις που τελούνται στην αλλοδαπή χωρίς να υφίσταται κάποιος σύνδεσμος των τελευταίων με την έννομη τάξη του κράτους δίωξης, μπορεί να έχει αντίκτυπο στις διεθνείς σχέσεις μεταξύ των κρατών. Η διαπίστωση αυτή μπορεί να γίνει ακόμα πιο εύλογη, αν αναλογιστεί κανείς ότι η πλειοψηφία των περιπτώσεων υποθέσεων που μέχρι σήμερα διώχθηκαν και εκδικάσθηκαν βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης αφορούσαν σε κατηγορούμενους για πράξεις διεθνών εγκλημάτων – πυρήνων, που είχαν τελέσει κατά τη διάρκεια άσκησης των καθηκόντων τους ως αρχηγών κρατών ή υψηλόβαθμων κρατικών αξιωματούχων. Για το λόγο αυτό, πολλοί είναι εκείνοι που, όχι μόνο επικρίνουν την αρχή αυτή, αλλά και θεωρούν ότι δεν μπορεί να λειτουργήσει ικανοποιητικά, με το σκεπτικό ότι τείνει να διαταράσσει τις διεθνείς σχέσεις,

προκαλεί δικαστικό χάος και δίνει, τελικά, λύσεις με έντονο πολιτικό χαρακτήρα σε υποθέσεις καθαρά ποινικής φύσεως.⁷⁶

Οι λόγοι που οδηγούν ένα κράτος στην απόφαση να ενσωματώσει στην εθνική του νομοθεσία την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης και, κατ' επέκταση, να επιτρέπει τη δίωξη και εκδίκαση βάσει της τελευταίας υποθέσεων διεθνών εγκλημάτων – πυρήνων, μπορεί να είναι πολλοί και ιδιαιτέρως σημαντικοί. Με βασικότερο κίνητρο εκείνο της εξυπηρέτησης πολιτικών συμφερόντων, μπορεί εύκολα κανείς να αντιληφθεί ότι η δίωξη και πιθανή καταδίκη των δραστών διεθνών εγκλημάτων μπορεί να επιδράσει θετικά στην πολιτική αξιοπιστία και ορθότητα μιας εκάστοτε κυβέρνησης, στο βαθμό που κατά αυτόν τον τρόπο ικανοποιούνται αιτήματα και δικαιώνονται εκστρατείες που διενεργούνται από εθνικές και διεθνείς ακτιβιστικές οργανώσεις υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ, παράλληλα, επιδιώκεται η θετική της προβολή εκ μέρους των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης καθώς και η στήριξη των εκλογέων που καταδικάζουν τις θηριωδίες αυτές, με αποτέλεσμα τη συλλογή περισσότερων ψήφων στις εκλογές και την ανοδική πολιτική πορεία της συγκεκριμένης κυβέρνησης⁷⁷. Το προσδοκώμενο όφελος από τη δίωξη τέτοιων διεθνών εγκλημάτων εξαρτάται, βεβαίως, τόσο από τη σοβαρότητα του εγκλήματος και το προφίλ του κατηγορουμένου, όσο και από το ενδιαφέρον των ίδιων των πολιτών να τιμωρηθεί ο τελευταίος. Είναι εύλογο σε κράτη που διατηρούν πολιτιστικούς, ιστορικούς ή γλωσσολογικούς δεσμούς με το κράτος του τόπου τέλεσης του διεθνούς εγκλήματος, ή σε εκείνα όπου διαμένουν οικογένειες των θυμάτων, το ενδιαφέρον του πληθυσμού για τη δίωξη και την τιμώρηση των δραστών να αυξάνεται σημαντικά.

76. Langer, Maximo, *The Diplomacy of Universal Jurisdiction: The Political Branches and the Transnational Prosecution of International Crimes*, American Journal of International Law, τ. 105, 2011, σελ. 3.

77. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 11.

Από την άλλη πλευρά, εξίσου ουσιώδεις είναι και οι λόγοι εκείνοι που μπορούν να αποτρέψουν ένα κράτος από την ενσωμάτωση και εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Όπως έχει ήδη παρατηρηθεί, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, τα διεθνή εγκλήματα τελούνται από υψηλόβαθμους κρατικούς αξιωματούχους, αρχηγούς κρατών κλπ., με αποτέλεσμα να είναι πιθανό το κράτος ιθαγένειας των δραστών να ασκεί πολιτικές πιέσεις και να απειλεί με αντίποινα το κράτος που επιδιώκει τη δίωξή τους. Το γεγονός ότι τα αντίποινα αυτά μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την οικονομική ή/και πολιτική σταθερότητα του κράτους δίωξης (εφόσον, για παράδειγμα, αυτό στηρίζει μεγάλα οικονομικά συμφέροντα στο κράτος ιθαγένειας του κατηγορουμένου) αποτελεί ισχυρό αντικίνητρο, προκειμένου το τελευταίο να απόσχει από την εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Ακόμα, μεταξύ άλλων αντικινήτρων περιλαμβάνεται και το αναμενόμενο υψηλό οικονομικό κόστος της δίωξης και εκδίκασης τέτοιων υποθέσεων με το οποίο μπορεί να επιβαρυνθεί ένα κράτος λόγω, για παράδειγμα, της έλλειψης συνεργασίας εκ μέρους των δικαστικών αρχών του κράτους του τόπου τέλεσης ή της δυσκολίας συλλογής του αποδεικτικού υλικού, ενώ πολύ πιθανή είναι και η άρνηση και οι αντιδράσεις των ίδιων των πολιτών του κράτους δίωξης να ασχοληθούν με υποθέσεις που δεν συνδέονται με την εθνική έννομη τάξη τους.⁷⁸

Λαμβάνοντας ως δεδομένη τη συνδρομή τέτοιων κινήτρων και αντικινήτρων για την εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, μπορεί εύκολα κανείς να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα κράτη οφείλουν κάθε φορά να προβαίνουν σε μια στάθμιση κόστους – οφέλους προκειμένου να επιτρέψουν τη δίωξη και εκδίκαση ενός δράστη διεθνούς εγκλήματος. Έτσι, ένας κατηγορούμενος, η δίωξη του οποίου θα μπορούσε να ζημιώσει πολιτικά, διπλωματικά ή/και οικονομικά ένα κράτος, είναι λιγότερο πιθανό

78. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 12.

να οδηγηθεί τελικά ενώπιον του δικαστηρίου. Σύμφωνα με σχετική έρευνα που διεξήγαγε ο *Maximo Langer*⁷⁹, το ανωτέρω συμπέρασμα αποδεικνύεται όντως ορθό, αφού, αν ανατρέξει κανείς και μελετήσει το σύνολο των υποθέσεων διεθνών εγκλημάτων – πυρήνων που κινήθηκαν από την υπόθεση *Eichmann* και μετά, θα διαπιστώσει ότι οι περισσότερες από αυτές αφορούσαν σε μέλη του Ναζιστικού Κόμματος, καθώς και σε δράστες των διεθνών εγκλημάτων που τελέστηκαν στην πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα. Επρόκειτο, δηλαδή, για κατηγορούμενους, για τους οποίους η διεθνής κοινότητα είχε ήδη εκδηλώσει ευρέως την αδιαμφισβήτητη συναίνεσή της στο να δικασθούν και να τιμωρηθούν για τις εγκληματικές τους πράξεις, ενώ ακόμα και τα ίδια τα κράτη της ιθαγένειάς τους δεν είχαν προσπαθήσει να αντιταχθούν στη δίωξή τους. Η απόφαση, λοιπόν, ενός κράτους να διώξει, βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, έναν τέτοιο δράστη διεθνούς εγκλήματος – τον οποίο ο *Langer* χαρακτηρίζει ως κατηγορούμενο «χαμηλού κόστους» (low-cost defendant)⁸⁰ – δεν μπορεί να επιφέρει ζημιογόνες επιπτώσεις στην πολιτική ή οικονομική ζωή του, αφού αφενός η διεθνής κοινότητα έχει ήδη καταδικάσει ηθικά το συγκεκριμένο έγκλημα και συμφωνεί με την τιμώρησή του, και αφετέρου δεν αναμένεται να προκαλέσει την αντίδραση του κράτους της ιθαγένειάς του δεδομένου ότι υπό αυτές τις συνθήκες το τελευταίο πρακτικά ούτε να ασκήσει αντίποινα θα μπορούσε σε βάρος της πλειοψηφίας των κρατών ούτε να βρει συμμάχους υπέρ της μη δίωξης του συγκεκριμένου δράστη.

Η ορθότητα του συμπεράσματος αυτού ενισχύεται ακόμη περισσότερο αν αναλογισθεί κανείς τι συνέβη όταν κράτη, όπως το Βέλγιο ή η Ισπανία, προέβησαν, κατόπιν της αθρόας υποβολής μηνύσεων από τις οικογένειες των θυμάτων ή από ακτιβιστικές οργανώσεις υπέρ των ανθρώπινων

79. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76). Η έρευνα αυτή αφορούσε μόνο στα τέσσερα διεθνή εγκλήματα-πυρήνες που τελέστηκαν από την υπόθεση *Eichmann* μέχρι και το 2011.

80. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 11 επ.

δικαιωμάτων, στη συστηματική δίωξη κατηγορουμένων «υψηλού κόστους» (high-cost defendants), δηλαδή των φερόμενων εκείνων δραστών η σύλληψη και εκδίκαση των οποίων θα μπορούσε να ζημιώσει σε μεγάλο βαθμό το κράτος δίωξης σε πολιτικό, κοινωνικό ή/και οικονομικό επίπεδο. Η πλειοψηφία των υποθέσεων που αφορούσαν στην ποινική δίωξη των κατηγορουμένων εκείνων που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως «υψηλού κόστους», τελικά δεν εκδικάσθηκε ποτέ, ενώ, και πιο σημαντικά, αποτέλεσε την αφορμή για την τροποποίηση της εθνικής νομοθεσίας των κρατών δίωξης σχετικά με την εφαρμογή και τις προϋποθέσεις της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

Στο Βέλγιο, ειδικότερα, από το 1993 είχε τεθεί σε ισχύ ο Νόμος «περί Τιμώρησης των Σοβαρών Παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου» (“Act concerning the Punishment for Grave Breaches of International Humanitarian Law”), ο οποίος, κατόπιν τροποποιήσεων, έφτασε τελικά, το 1999, να αναγνωρίζει στα βελγικά δικαστήρια πλήρη δικαιοδοσία να εφαρμόζουν τις εθνικές ποινικές διατάξεις και να εκδικάζουν υποθέσεις που αφορούσαν σε εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, γενοκτονία και πράξεις βασανιστηρίων, οπουδήποτε κι αν είχαν τελεστεί και ανεξάρτητα από την ιθαγένεια του δράστη ή των θυμάτων, ενώ ακόμα πιο σημαντικό ήταν το γεγονός ότι δεν απαιτείτο η παρουσία του φερόμενου δράστη στο βελγικό έδαφος για την κίνηση της ποινικής δίωξης σε βάρος του. Ο βελγικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας αναγνώριζε, επίσης, στα θύματα πλήρες δικαίωμα να κινούν την ποινική δίωξη βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Αποτέλεσμα αυτής της αναγνώρισης της ευρείας έννοιας της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης ήταν το Βέλγιο να μετατραπεί σε πόλο έλξης μεγάλου αριθμού οικογενειών των θυμάτων καθώς και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, που έσπευδαν να υποβάλουν μηνύσεις κατά αρχηγών κρατών και υψηλόβαθμων κρατικών αξιωματούχων, τέως και νυν,

για εγκληματικές τους πράξεις που συνιστούσαν διεθνή εγκλήματα – πυρήνες.

Αξίζει να αναφερθούν οι ακόλουθες σημαντικές υποθέσεις που απασχόλησαν τις βελγικές αρχές ως χαρακτηριστικά παραδείγματα της ανωτέρω πρακτικής. Στην υπόθεση *Yerodia*⁸¹, τον Ιανουάριο του 1999, Βέλγοι και Κονγκολέζοι πολίτες υπέβαλαν μήνυση κατά των αρχηγών της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό για τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, που φέρονταν οι τελευταίοι να είχαν τελέσει στο έδαφος του Κονγκό από το 1997. Στις 11 Απριλίου 2000, ο Βέλγος ανακριτής εξέδωσε διεθνές ένταλμα σύλληψης κατά του Υπουργού Εξωτερικών του Κονγκό, Abdulaye Yerodia Ndombasi, με την κατηγορία ότι τον Αύγουστο του 1998 σε δημόσιες ομιλίες του παρότρυνε τους πολίτες σε εκδηλώσεις ρατσιστικής βίας. Τα εγκλήματα, για τα οποία κατηγορείτο ο Yerodia, τιμωρούνταν σύμφωνα με το βελγικό νόμο της 16^{ης} Ιουνίου 1993 «περί τιμώρησης των σοβαρών παραβιάσεων των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων I και II». Στις 17 Οκτωβρίου 2000, το Κονγκό, απευθυνόμενο στο Διεθνές Δικαστήριο⁸², στράφηκε κατά του Βελγίου, το οποίο κατηγόρησε ότι, κατά την εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, παραβίασε την αρχή του διεθνούς δικαίου περί μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλου κράτους, την αρχή της κυριαρχικής ισότητας των κρατών, καθώς και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου περί σεβασμού της αсуλίας που απολάμβανε ο Yerodia ως Υπουργός Εξωτερικών ενός κυρίαρχου κράτους⁸³. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη συγκεκριμένη υπόθεση έχει η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου, το οποίο, παρόλο που για πρώτη φορά του δόθηκε η ευκαιρία να ορίσει το περιεχόμενο, τη δικαιολογητική

81. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 58-59.

82. *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of the Congo v. Belgium)*, Judgment, I.C.J. Reports 2002, p. 3.

83. *Arrest Warrant of 11 April 2000*, όπ.π. (σημ. 82), §17.

βάση καθώς και το πεδίο εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, απέφυγε να αποφανθεί άμεσα για την εγκυρότητα του βελγικού νόμου, παρά μόνο επικεντρώθηκε στο ζήτημα της ασυλίας των αρχηγών κρατών και των υψηλόβαθμων κρατικών αξιωματούχων⁸⁴. Στην απόφασή⁸⁵ του το Διεθνές Δικαστήριο έκρινε ότι, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση και το σκοπό του υπό κρίση εντάλματος σύλληψης, η έκδοση του τελευταίου από το Βέλγο ανακριτή παραβίασε τους διεθνείς κανόνες περί ασυλίας την οποία απολάμβανε ο Yerodia ως εν ενεργεία Υπουργός Εξωτερικών του Κονγκό, και για το λόγο αυτό το Βέλγιο υποχρεούτο να το ανακαλέσει.

Στην υπόθεση *Sharon και Yaron*, στις 18 Ιουνίου 2001, είκοσι τρία θύματα λιβανέζικης και παλαιστινιακής ιθαγένειας υπέβαλαν μήνυση ενώπιον των βελγικών αρχών κατά του τότε Ισραηλινού Πρωθυπουργού Ariel Sharon και άλλων προσώπων ως υπευθύνων για τις μαζικές σφαγές, τους βιασμούς και τις εξαφανίσεις πολιτών που έλαβαν χώρα στη Βηρυττό στις 16-18 Σεπτεμβρίου 1982. Οι κατηγορίες αφορούσαν στο έγκλημα της γενοκτονίας, σε εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου. Ο ανακριτής καθώς και το Εφετείο έκριναν ότι δεν μπορούσε να εφαρμοστεί η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης στη συγκεκριμένη περίπτωση, διότι οι κατηγορούμενοι δεν βρίσκονταν στο βελγικό έδαφος. Το Cour de Cassation (Ανώτατο Δικαστήριο του Βελγίου), ωστόσο, το Φεβρουάριο του 2003, έκρινε ότι η παρουσία του κατηγορουμένου στο βελγικό έδαφος δεν αποτελεί προϋπόθεση για την κίνηση της ποινικής δίωξης όταν αυτή αφορά στα σοβαρά διεθνή εγκλήματα που καλύπτονται από το νόμο για την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Παρόλ' αυτά, το Δικαστήριο αναγνώρισε ασυλία στον Ariel Sharon λόγω της κατοχής του αξιώματος του Πρωθυπουργού και

84. Cassese, Ant., "When May Senior State Officials be Tried for International Crimes?", *European Journal of International Law* (2002), τ. 13, σελ. 855-856.

85. *Arrest Warrant of 11 April 2000*, όπ.π. (σημ. 82), §§52, 54, 70, 76, 78.

έπαυσε τη δίωξη σε βάρος του⁸⁶. Εκείνο που αξίζει να σημειωθεί στην υπό εξέταση υπόθεση και που σχετίζεται άμεσα με τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει η ποινική δίωξη ενός κατηγορουμένου «υψηλού κόστους» στις διεθνείς σχέσεις ενός κράτους, είναι το γεγονός ότι μετά την απόφαση του Cour de Cassation, το Ισραήλ ανακάλεσε τον πρέσβη της στο Βέλγιο για περισσότερο από τρεις μήνες, δηλώνοντας έτσι τη δυσαρέσκειά του προς το τελευταίο και κλονίζοντας προσωρινά τις σχέσεις των δύο κρατών.⁸⁷

Τέλος, στην ιδιαιτέρως σημαντική, από πολιτικής και νομικής πλευράς, υπόθεση *George H. W. Bush και λοιποί*, στις 18 Μαρτίου 2003, επτά Ιρακινοί πολίτες και μια Μη Κυβερνητική Οργάνωση στράφηκαν εναντίον του πρώην Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, George H. W. Bush, του εν ενεργεία Αντιπροέδρου, Richard Cheney (ο οποίος κατά το χρόνο τέλεσης των υπό κρίση αξιόποινων πράξεων διατελούσε χρέη Υπουργού Άμυνας των ΗΠΑ), του εν ενεργεία Υπουργού Εξωτερικών, Colin Powell (ο οποίος κατά το χρόνο τέλεσης των υπό κρίση αξιόποινων πράξεων διατελούσε χρέη Προέδρου του Συμβουλίου Αρχηγών Γενικών Επιτελείων των ΗΠΑ), καθώς και του Στρατηγού Norman Schwarzkopf (Αμερικανός Αρχιστράτηγος στον Πόλεμο του Κόλπου). Οι ανωτέρω Αμερικανοί αξιωματούχοι κατηγορούνταν για την τέλεση εγκλημάτων πολέμου, τα οποία συνίσταντο στη ρίψη δύο βομβών σε καταφύγια πολιτών στη Βαγδάτη στις 12 Φεβρουαρίου 1991 κατά τη διάρκεια του Πολέμου του Κόλπου, από την οποία σκοτώθηκαν 403 άνθρωποι.

Η τελευταία αυτή απόπειρα ποινικής δίωξης σε βάρος του George H. W. Bush και των λοιπών Αμερικανών αξιωματούχων εκ μέρους των βελγικών αρχών, όπως ήταν αναμενόμενο, προκάλεσε την αντίδραση των ΗΠΑ, οι οποίες έσπευσαν να προειδοποιήσουν το Βέλγιο ότι, με την κίνηση αυτή,

86. *Arrêt de la Cour de cassation*, N P.02.1139.F, 12 Februar 2003.

87. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 62.

διακινδύνευε τη θέση του ως κράτους φιλοξενίας του αρχηγείου του NATO, ενώ απείλησαν ότι θα απαγόρευαν στους Αμερικανούς κρατικούς αξιωματούχους να ταξιδεύουν προς το Βέλγιο, εκτός κι αν το τελευταίο ανακαλούσε το νόμο που αφορούσε στην αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης.⁸⁸ Μετά από αλλεπάλληλες πιέσεις, τελικά, τον Αύγουστο του 2003, το Βέλγιο αναγκάστηκε να τροποποιήσει τη σχετική εθνική νομοθεσία του, περιορίζοντας σε μεγάλο βαθμό τις προϋποθέσεις και το πεδίο εφαρμογής της υπό εξέταση αρχής. Πρώτον, η νέα ρύθμιση πλέον προέβλεπε ότι μόνο πρόσωπα που ήταν ήδη, ή είχαν γίνει μετά την τέλεση της αξιόποινης πράξης, Βέλγοι πολίτες ή μόνιμοι κάτοικοι Βελγίου μπορούσαν να διωχθούν ποινικά βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης για εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας καθώς και το έγκλημα της γενοκτονίας και, δεύτερον, αφαίρεσε από τα θύματα και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις το δικαίωμα να κινούν την ποινική δίωξη σε τέτοιες περιπτώσεις εγκλημάτων και προέβλεπε ότι μόνο ο εισαγγελέας θα είχε πλέον αυτή την εξουσία. Παράλληλα, με μεταβατική διάταξη νόμου, ο εισαγγελέας έπρεπε, εκτός κι αν η μήνυση είχε υποβληθεί από Βέλγο υπήκοο ή μόνιμο κάτοικο Βελγίου και είχε διενεργηθεί ήδη επίσημη ανακριτική πράξη, να διαβιβάζει τη δικογραφία της υπόθεσης στον εισαγγελέα του Cour de Cassation, ο οποίος ήταν υποχρεωμένος να προτείνει στο Δικαστήριο να κηρύξει την αναρμοδιότητα των βελγικών δικαστηρίων. Βάσει της διάταξης αυτής, στις 24 Σεπτεμβρίου 2004, το Cour de Cassation έκρινε τα βελγικά δικαστήρια αναρμόδια για την εκδίκαση των υποθέσεων *Sharon* και *Bush*, παύοντας έτσι την ποινική δίωξη εναντίον τους.⁸⁹ Οι διατάξεις που αφορούν στα διεθνή εγκλήματα πλέον έχουν ενσωματωθεί στο βελγικό Ποινικό Κώδικα και δεν υφίσταται ειδικός ποινικός νόμος για τις περιπτώσεις αυτές.

88. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 63-64.

89. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 64-65.

Ανάλογες ήταν και οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα αναφορικά με την εθνική νομοθεσία της Ισπανίας σχετικά με την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 23.4 του Νόμου περί της Οργάνωσης της Δικαστικής Εξουσίας (Judicial Power Organization Act) No 6/1985, όπως ίσχυε πριν την τροποποίησή του, τα ισπανικά δικαστήρια είχαν δικαιοδοσία να εκδικάζουν υποθέσεις εγκλημάτων που είχαν τελεστεί είτε από Ισπανούς πολίτες είτε από αλλοδαπούς στην αλλοδαπή, εφόσον επρόκειτο για πράξεις γενοκτονίας, τρομοκρατίας, πειρατείας, παραχάραξης αλλοδαπού νομίσματος, σωματεμπορίας ή παράνομου εμπορίου ναρκωτικών ουσιών, καθώς και για οποιαδήποτε άλλη αξιόποινη πράξη που θα έπρεπε να διωχθεί στην Ισπανία βάσει διεθνούς συνθήκης ή σύμβασης. Αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση των υποθέσεων αυτών ήταν, και εξακολουθεί να είναι, αποκλειστικά το Ποινικό Τμήμα του Audiencia Nacional («Εθνικό Δικαστήριο»), ενώ την ποινική δίωξη των κατηγορουμένων μπορούσαν να αιτηθούν τόσο τα θύματα ή οι οικογένειες των θυμάτων, όσο και τρίτοι-μη παθόντες, είτε επρόκειτο για Ισπανούς πολίτες είτε όχι, καθώς και νομικά πρόσωπα. Κατά την ερμηνεία της ανωτέρω διάταξης (γραμματικά σχεδόν πανομοιότυπη, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στις προϋποθέσεις εφαρμογής της, με την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 8 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα), η οποία δεν αναφέρεται σαφώς στην αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, το Δικαστήριο υιοθέτησε την απόλυτη έννοια της υπό εξέταση αρχής, κρίνοντας ότι η τελευταία μπορούσε να εφαρμοστεί ακόμα κι αν ο κατηγορούμενος δεν ήταν παρών στο ισπανικό έδαφος, με την επακόλουθη εφαρμογή των διατάξεων περί έκδοσης.⁹⁰ Η ερμηνεία αυτή ακολουθήθηκε, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, και στην υπόθεση *Pinochet*, η οποία αποτέλεσε κλασικό παράδειγμα περίπτωσης εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης στην Ισπανία.

90. *The scope and application of the principle of universal jurisdiction: information provided by Spain*, έκθεση της Ισπανίας σε απάντηση της υπ' αριθμ. 64/117/16.12.2009 απόφασης της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, 2009.

Τον Αύγουστο του 2008, δύο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και ένα φυσικό πρόσωπο υπέβαλαν μήνυση για την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας σε βάρος του Κινέζου Υπουργού Αμύνης, Lian Guanglie, του Αναπληρωτή Υπουργού Ασφαλείας, Geng Huichang και πέντε ακόμα άλλων Κινέζων κρατικών αξιωματούχων. Τα πρόσωπα αυτά φέρονταν να είχαν συμμετάσχει στο σχεδιασμό και την υλοποίηση ευρείας και συστηματικής επίθεσης εναντίον του πληθυσμού του Θιβέτ, η οποία οδήγησε στο θάνατο 203 ανθρώπων καθώς και σε χιλιάδες τραυματισμούς και παράνομες φυλακίσεις. Στις 5 Αυγούστου 2008, ο Ισπανός ανακριτής, Santiago Gomez έκανε δεκτή τη μήνυση βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης και διέταξε την κίνηση της ποινικής δίωξης. Το Μάιο του 2009, αιτήθηκε από την κινεζική κυβέρνηση την εξέταση των ανωτέρω κατηγορουμένων στο πλαίσιο διενέργειας κύριας ανάκρισης. Η πρεσβεία της Κίνας στην Ισπανία απάντησε στην αίτηση αυτή απαιτώντας από την ισπανική κυβέρνηση να λάβει άμεσα και αποτελεσματικά μέτρα για το κλείσιμο της υπόθεσης, προκειμένου να αποφευχθεί τυχόν διατάραξη των διμερών σχέσεων μεταξύ Ισπανίας και Κίνας.⁹¹

Από τις πιο σημαντικές υποθέσεις, γνωστή και ως υπόθεση *Bush Six*, είναι και εκείνη η οποία αφορούσε στην ποινική δίωξη έξι Αμερικανών πρώην νομικών συμβούλων-υπαλλήλων της κυβέρνησης George H. W. Bush, σε βάρος των οποίων, στις 17 Μαρτίου 2009, υποβλήθηκε μήνυση από τη Μη Κυβερνητική Οργάνωση “Association for the Dignity of Male and Female Prisoners of Spain” για συμμετοχή τους ή παροχή συνδρομής στην τέλεση πράξεων βασανιστηρίων και απάνθρωπης μεταχείρισης σε βάρος κρατουμένων στο Κέντρο Κράτησης του Κόλπου του Γκουαντάναμο. Παρόλο που μεταξύ των θυμάτων υπήρχαν και πέντε Ισπανοί πολίτες, πρέπει να σημειωθεί ότι η μήνυση βασίστηκε στην αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

91. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 77-78.

Σχετικά με τη μήνυση αυτή, ο Ισπανός εισαγγελέας Cándido Conde-Pumpido δήλωσε ότι «είχε ασκηθεί δολίως και ότι το να την κάνει δεκτή θα ισοδυναμούσε με το να μετατραπεί η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης σε παιχνίδι στα χέρια εκείνων που επιθυμούν να βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής⁹²». Τον Απρίλιο του 2009, ο εισαγγελέας πρότεινε την απόρριψη της μήνυσης για τους εξής λόγους: α) οι κατηγορούμενοι παρήχαν απλά νομικές συμβουλές και δεν συμμετείχαν στη λήψη των αποφάσεων, β) η μήνυση δεν καθόριζε σαφώς τις πράξεις για τις οποίες κατηγορούνταν, με αποτέλεσμα να απαιτείτο να ερευνηθούν οι πολιτικές της κυβέρνησης Bush, κάτι που, όμως, ερχόταν σε αντίθεση με τους σκοπούς της ποινικής δικονομίας που ισχύουν σε κάθε κράτος δικαίου, και γ) βάσει της αρχής της συμπληρωματικότητας ή επικουρικότητας οι μηνυτές θα έπρεπε να αποδείξουν ότι πρώτα είχαν στραφεί ενώπιον των αρχών εκείνου του κράτους το οποίο ήταν περισσότερο ικανό να εκδικάσει την υπόθεση. Έτσι, το Μάιο του 2009, ο ανακριτής Eloy Velasco, αρνούμενος να απορρίψει τη μήνυση, έκρινε ότι η παγκόσμια δικαιοδοσία του Audiencia Nacional ήταν επικουρική και αφορούσε περιοριστικά στις υποθέσεις εκείνες όπου τα κράτη, τα οποία είναι περισσότερο αρμόδια για να τις δικάσουν, δεν επιθυμούν να ενεργήσουν σχετικά. Επιπλέον, δήλωσε ότι, προτού αποφασίσει για την αποδοχή ή μη της μήνυσης, θα έστελνε στις Ηνωμένες Πολιτείες επιτροπή για να διαπιστώσει αν και κατά πόσο οι αμερικανικές διωκτικές και δικαστικές αρχές ήταν ικανές και πρόθυμες να διώξουν τις συγκεκριμένες αξιόποινες πράξεις.⁹³

Λιγότερο από ένα μήνα αργότερα, στις 25 Ιουνίου 2009, η Βουλή της Ισπανίας κατά συντριπτική πλειοψηφία αποφάσισε την τροποποίηση της διάταξης σχετικά με την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Ο νέος νόμος

92. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 80.

93. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 80-81.

τέθηκε σε ισχύ το Νοέμβριο του 2009. Σύμφωνα με το τροποποιημένο άρθρο 23.4, δεν θα μπορούσε να αναγνωριστεί παγκόσμια δικαιοδοσία στα ισπανικά δικαστήρια, εκτός κι αν: α) ο κατηγορούμενος βρισκόταν σε ισπανικό έδαφος, β) το θύμα ήταν ισπανικής εθνικότητας, ή γ) υπήρχε κάποιο άλλο σχετικό συνδετικό στοιχείο μεταξύ της ισπανικής έννομης τάξης και της υπόθεσης. Επίσης, προϋπόθεση ήταν να μην είχε ήδη αναλάβει την υπόθεση είτε κάποιο διεθνές δικαστήριο είτε εθνικό δικαστήριο κράτους που είχε δικαιοδοσία επί της υποθέσεως. Κατ' εφαρμογή της νέας αυτής διάταξης, στις 26 Φεβρουαρίου 2010, ο Ισπανός ανακριτής Santiago Gomez έπαυσε την ποινική δίωξη σε βάρος των Κινέζων κρατικών αξιωματούχων με την αιτιολογία της μη ύπαρξης σχετικού συνδετικού στοιχείου μεταξύ των πράξεων που φέρονταν να τελέστηκαν στο Θιβέτ το 2008 και της Ισπανίας⁹⁴.

Πλέον, και κατόπιν της τελευταίας νομοθετικής τροποποίησης, στις 13 Μαρτίου 2014, οι προϋποθέσεις εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης είναι ουσιωδώς περιορισμένες. Η νέα διάταξη περιέχει έναν κατάλογο των εγκλημάτων εκείνων όπου μπορεί να εφαρμοστεί η υπό εξέταση αρχή, για το καθένα από τα οποία ισχύουν και συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Αναφορικά με το έγκλημα της γενοκτονίας, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τα εγκλήματα πολέμου, τα ισπανικά δικαστήρια έχουν παγκόσμια δικαιοδοσία μόνο εφόσον ο κατηγορούμενος είναι: α) Ισπανός πολίτης, β) αλλοδαπός ο οποίος διαμένει μόνιμα στην Ισπανία, ή γ) αλλοδαπός, παρών στο ισπανικό έδαφος, η έκδοση του οποίου δεν επιτρέπεται. Επίσης, για τα εγκλήματα βασανιστηρίων και βίαιης εξαφάνισης: α) ο κατηγορούμενος θα πρέπει να είναι Ισπανός πολίτης, ή β) το θύμα θα πρέπει να έχει την ισπανική ιθαγένεια κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης και ο κατηγορούμενος να βρίσκεται στο ισπανικό έδαφος. Όσον αφορά στη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων για εγκλήματα που δεν καλύπτονται

94. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 84.

από το νόμο, η Ισπανία οφείλει να συμμορφώνεται με τις διατάξεις και τις προϋποθέσεις που εμπεριέχονται σε διεθνείς συμβάσεις υπογεγραμμένες και επικυρωμένες από το ισπανικό κράτος.

Με μια πρώτη, επιφανειακή, θεώρηση της ανάλυσης που προηγήθηκε, θα μπορούσε εύκολα κανείς να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι περιπτώσεις εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης μπορούν όντως να αποτελέσουν πεδίο εξυπηρέτησης και άσκησης πολιτικών συμφερόντων και σκοπιμοτήτων. Κι αυτός είναι και ένας από τους βασικούς λόγους που πολλοί την επικρίνουν και θεωρούν, με μια δόση υπερβολής, ότι δεν μπορεί να επιφέρει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, αφού τελικά, προκειμένου να μη διαταραχθούν οι διεθνείς σχέσεις των κρατών, οι δράστες διεθνών εγκλημάτων καταλήγουν να παραμένουν ατιμώρητοι. Ωστόσο, εκείνο το οποίο δεν λαμβάνεται συχνά υπόψη είναι το γεγονός ότι τα κράτη που επιλέγουν να ενσωματώσουν στην εθνική τους νομοθεσία την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης και που αναλαμβάνουν το κόστος της ποινικής δίωξης τέτοιων δραστών, αποτελούν συνήθως δημοκρατικά καθεστώτα, στα οποία κατοχυρώνεται συνταγματικά η διάκριση των εξουσιών και η ανεξαρτησία της δικαστικής από την εκτελεστική εξουσία.⁹⁵ Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι οι πιθανότητες χειραγώγησης ή/και επηρεασμού ενός εισαγγελέα ή ενός δικαστή από τα κυβερνητικά όργανα ή τις διεθνείς πολιτικές εξελίξεις και τις διπλωματικές σχέσεις του κράτους δίωξης, για παράδειγμα, με το κράτος της ιθαγένειας του δράστη είναι –και πρέπει να είναι– πρακτικά μηδαμινές, δεδομένου ότι οι τελευταίοι έχουν κληθεί να

95. Είναι λογικό ένα απολυταρχικό καθεστώς να είναι λιγότερο πιθανό να επιλέξει να θεσπίσει νόμο όπου θα προβλέπεται η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Δεδομένου ότι συνήθως σε τέτοια καθεστώτα είναι οι ίδιοι οι κρατικοί αξιωματούχοι που διαπράττουν διεθνή εγκλήματα, μια τέτοια νομοθετική πρόβλεψη θα αποτελούσε κίνδυνο να προσελκύσουν τη διεθνή προσοχή στις δικές τους παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Βλ. και Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 76), σελ. 90-91.

εφαρμόσουν το νόμο σεβόμενοι πλήρως τις αρχές και τα εχέγγυα του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Από την άλλη πλευρά, δεν μπορεί να γίνει άκριτα αποδεκτή ούτε και η άποψη των δριμείων υπέρμαχων της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, σύμφωνα με την οποία η τελευταία μπορεί να αποτελέσει το ιδανικό εργαλείο για την τιμώρηση των δραστών διεθνών εγκλημάτων. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι κάθε κράτος είναι αναπόσπαστο μέρος της διεθνούς κοινότητας, επηρεαζόμενο ως ένα –έστω και ελάχιστο– βαθμό από τις πολιτικο-οικονομικές σχέσεις του με τα υπόλοιπα κράτη, πρακτικά και ρεαλιστικά είναι δύσκολο να αξιώσει κανείς από αυτό μια απόλυτη αμεροληψία και ουδετερότητα όταν καλείται να προβεί σε διάφορες νομοθετικές επιλογές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του Βελγίου, το οποίο, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, αναγκάστηκε να τροποποιήσει το νόμο του για την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης κατόπιν πιέσεων από τις Ηνωμένες Πολιτείες, με αποτέλεσμα να παύσει η δίωξη των Αμερικανών κατηγορουμένων. Ούτε, βεβαίως, είναι δυνατόν να αγνοήσει κανείς την πραγματικότητα, ότι δηλαδή υπάρχουν κράτη ισχυρότερα, τα οποία μπορούν, όχι μόνο να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, αλλά και να προστατευθούν από τυχόν δυσμενείς συνέπειες που ενδέχεται αυτή να επιφέρει στα ίδια. Η τελευταία αυτή διαπίστωση μπορεί εύκολα να επαληθευτεί στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, οι οποίες, παρόλο που αρχικά είχαν υπογράψει το Καταστατικό της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, τελικά λίγο πριν την ίδρυσή του απέσυραν την υπογραφή τους. Η αρνητική στάση των ΗΠΑ απέναντι στο διεθνές αυτό δικαιοδοτικό όργανο, αλλά και γενικότερα η επιφυλακτικότητα που ιστορικά επιδεικνύουν απέναντι σε κάθε προσπάθεια θεσμοποίησης της διεθνούς δικαιοσύνης, δικαιολογείται από το φόβο απώλειας μέρους της εθνικής κυριαρχίας τους, καθώς τα εθνικά συμφέροντα, που κρύβονται από πίσω και τα οποία συνδέονται με την εθνική τους

ασφάλεια, είναι ιδιαιτέρως σημαντικά. Η αντίδρασή τους αυτή θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη, από τη στιγμή που δεν είναι διατεθειμένες να συναινέσουν στον περιορισμό της ισχύος τους και της ελευθερίας δράσης τους.⁹⁶

Συνεπώς, η στάθμιση μεταξύ κόστους και οφέλους για την εφαρμογή ή μη της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, με τον τρόπο που αυτή εκτέθηκε ανωτέρω, είναι μια διαδικασία, την οποία τα κράτη οφείλουν ή/και αναγκάζονται να ακολουθήσουν. Και για αυτόν ακριβώς το λόγο, δεν μπορεί και να απορριφθεί τελείως η αρχή αυτή ως δυνάμενη να επιφέρει σοβαρή διατάραξη των διακρατικών σχέσεων, αφού πάντα θα λαμβάνεται υπόψη από τα επιμέρους κράτη ο αντίκτυπος που μπορεί να έχει στις τελευταίες. Ιδιαίτερως όταν πρόκειται για τις αξιόποινες εκείνες πράξεις που χαρακτηρίζονται ως διεθνή εγκλήματα – πυρήνες, στην πράξη είναι δύσκολο να ισχυριστεί κανείς ότι οι πολιτικές εξελίξεις και οι διακρατικές σχέσεις δεν παίζουν κανένα ρόλο, δεδομένου ότι πρόκειται για κατηγορούμενους που, στις περισσότερες περιπτώσεις, κατέχουν ή κατείχαν κατά την τέλεση του εγκλήματος κάποια ανώτατη ιεραρχικά θέση, θεωρούμενοι έτσι εύλογα ως κατηγορούμενοι «υψηλού κόστους». Αντιθέτως, στις περιπτώσεις εκείνες εγκλημάτων, όπως είναι το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών, η σωματεμπορία κλπ, για τα οποία, επίσης, σε πολλές εθνικές νομοθεσίες ισχύει η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, λογικά δεν θα μπορούσε ποτέ να τεθεί θέμα πολιτικών συμφερόντων ή σκοπιμοτήτων, με αποτέλεσμα οι δράστες τους να πρέπει να θεωρούνται ως κατηγορούμενοι «χαμηλού κόστους».

96. Βλ. και Κωτσίνα, Ελ., *Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και Διεθνής Δικαιοσύνη*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2008, σελ. 71επ, όπου η συγγραφέας αναλύει και ερμηνεύει τη στάση των ΗΠΑ απέναντι στη διεθνή δικαιοσύνη.

vi. Ασυλίες αρχηγών κρατών και κρατικών αξιωματούχων

Ένα ακόμη ιδιαιτέρως σημαντικό ζήτημα, που τίθεται όταν πρόκειται για υποθέσεις διεθνών εγκλημάτων και το οποίο κωλύει την άσκηση ποινικής δίωξης, είναι εκείνο που αφορά στις ασυλίες που αναγνωρίζονται σύμφωνα με κανόνες του εσωτερικού ή του διεθνούς δικαίου. Το ζήτημα αυτό ανακύπτει συχνά στις περιπτώσεις τέτοιων υποθέσεων, διότι, λόγω της ιδιαίτερης φύσης των διεθνών εγκλημάτων, στην πλειοψηφία τους εμπλέκονται κρατικοί λειτουργοί. Ο θεσμός της ασυλίας των κρατικών οργάνων, ο οποίος αποτελεί έναν από τους παλαιότερους του διεθνούς δικαίου, θεμελιώνεται στην αρχή περί μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλου κράτους⁹⁷ καθώς και σε εκείνη της κυρίαρχης ισότητας των κρατών, με σκοπό τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των διεθνών σχέσεων⁹⁸.

Κατ' αρχάς, πρέπει να διαχωριστούν οι ασυλίες που αναγνωρίζονται από το διεθνές δίκαιο, από εκείνες που προβλέπουν οι εθνικές νομοθεσίες των κρατών για συγκεκριμένες κατηγορίες προσώπων, όπως οι βουλευτές, οι κρατικοί αξιωματούχοι, κλπ. Παρόλο που οι δύο αυτές περιπτώσεις ασυλιών συχνά αλληλοκαλύπτονται, η δικαιολογητική τους βάση και οι προϋποθέσεις εφαρμογής τους διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό. Η βασικότερη διαφορά τους, ωστόσο, έγκειται στο γεγονός ότι τα πρόσωπα τα οποία απολαμβάνουν τις ασυλίες που προβλέπονται από το διεθνές δίκαιο, μπορούν να τις επικαλεστούν ενώπιον ξένων δικαστηρίων, ενώ οι ασυλίες που προβλέπονται από το εσωτερικό δίκαιο ενός κράτους, ισχύουν εντός του κράτους αυτού.⁹⁹

97. Μυλωνόπουλος Χρ., *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο: Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1990, σελ. 104.

98. Παζαρτζή, Φ., *Η ποινική καταστολή στο διεθνές δίκαιο: Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη στη σύγχρονη εποχή*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2007, σελ. 285.

99. Cassese, Ant., et al., *International Criminal Law: Cases and Commentary*, Oxford: Oxford University Press, 2011, σελ. 76.

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, λοιπόν, γίνεται διάκριση μεταξύ των ασυλιών *ratione materiae* και των ασυλιών *ratione personae*. Οι μεν πρώτες ασυλίες *ratione materiae*, ή άλλως λειτουργικές ασυλίες, αφορούν σε εκείνες τις πράξεις που τελούνται από κάθε κρατικό όργανο στο πλαίσιο της ενάσκησης των καθηκόντων του υπό την ιδιότητά του αυτή. Ουσιαστικά πρόκειται για πράξεις που αποδίδονται, όχι στο πρόσωπο που τις τέλεσε, αλλά στο ίδιο το κράτος, το οποίο και υπέχει διεθνή ευθύνη σε περίπτωση παραβιάσεων κανόνων διεθνούς δικαίου. Σύμφωνα με τον *Antonio Cassese*, οι ασυλίες αυτές σχετίζονται με τις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου, αποτελούν δηλαδή ουσιαστικό κώλυμα, διότι, σε περίπτωση που ένας κρατικός αξιωματούχος παραβιάσει είτε κάποιο κανόνα του διεθνούς δικαίου είτε την εσωτερική νομοθεσία ενός ξένου κράτους, η παραβίασή του αυτή αποδίδεται στο ίδιο το κράτος για λογαριασμό του οποίου ενήργησε, με αποτέλεσμα να μην εγείρεται καν ζήτημα ατομικής ποινικής ευθύνης του. Εξαιτίας του γεγονότος αυτού η ασυλία που αναγνωρίζεται δεν παύει μετά τη λήξη της θητείας του κρατικού οργάνου, διότι η πράξη έχει αποδοθεί στο ίδιο το κράτος. Επίσης, οι ασυλίες αυτές αφορούν σε κάθε *de facto* ή *de jure* κρατικό όργανο, και ισχύουν *erga omnes*, δηλαδή έναντι οποιουδήποτε ξένου κράτους¹⁰⁰. Εννοείται πως για τις πράξεις που τελεί ένας κρατικός αξιωματούχος πριν ή μετά τη θητεία του ή για τις πράξεις εκείνες που δεν τελούνται στο πλαίσιο της ιδιότητάς του, το συγκεκριμένο πρόσωπο μπορεί να διωχθεί κανονικά¹⁰¹.

Αντιθέτως, οι ασυλίες *ratione personae*, ή άλλως προσωπικές ασυλίες, αναγνωρίζονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες κρατικών αξιωματούχων, όπως είναι οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων, οι υπουργοί εξωτερικών και άλλα μέλη της κυβέρνησης, οι διπλωμάτες και άλλοι αξιωματούχοι που

100. Cassese, Ant., "When May Senior State Officials be Tried for International Crimes?", *European Journal of International Law* (2002), τ. 13, σελ. 863.

101. Cassese, Ant., et al., όπ.π. (σημ. 99), σελ. 77.

εκπροσωπούν το κράτος σε διεθνείς αποστολές, και κατ' επέκταση συνδέονται με την ιδιότητα του προσώπου στο οποίο αναγνωρίζονται. Οι ασυλίες αυτές καλύπτουν όλες τις πράξεις, επίσημες ή ιδιωτικές, τόσο εκείνες που τελούνται κατά το χρονικό διάστημα στο οποίο το πρόσωπο φέρει την επίσημη ιδιότητα, όσο και εκείνες που είχαν τελεστεί πριν το πρόσωπο αναλάβει τα επίσημα καθήκοντά του. Ο λόγος πρόβλεψης αυτών των ασυλιών είναι η προστασία του κρατικού λειτουργού προκειμένου να μπορεί να ασκεί απρόσκοπτα τις αρμοδιότητές του¹⁰². Σε αντίθεση με τις λειτουργικές, οι προσωπικές ασυλίες αποτελούν διαδικαστικό κώλυμα για την άσκηση ποινικής δίωξης, αφού συνδέονται με τη συγκεκριμένη ιδιότητα των προσώπων αυτών και παύουν να υφίστανται μετά τη λήξη της θητείας των τελευταίων. Έτσι, μετά τη λήξη της, το πρόσωπο παύει να προστατεύεται *ratione personae*, αλλά συνεχίζει, όπως λέχθηκε, να προστατεύεται *ratione materiae* για τις πράξεις εκείνες που ενήργησε σε εκτέλεση των επίσημων καθηκόντων του.¹⁰³

Το βασικό ερώτημα που τίθεται, εν προκειμένω, και έχει άμεση συνάφεια με την ανωτέρω διάκριση, είναι το αν και μέχρι ποιο βαθμό οι ασυλίες, είτε λειτουργικές είτε προσωπικές, πρέπει να περιορίζονται όταν πρόκειται για πράξεις που συνιστούν διεθνή εγκλήματα, ενώ εξίσου ουσιώδες είναι να εξεταστεί το αν η απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα εξαρτάται από το αν πρόκειται για ποινική δίωξη ενώπιον εθνικού ή διεθνούς δικαστηρίου.

Όσον αφορά, λοιπόν, στις ασυλίες *ratione materiae*, γίνεται σήμερα ευρέως αποδεκτό ότι στις περιπτώσεις τέλεσης διεθνών εγκλημάτων ο κανόνας της ασυλίας παύει να υφίσταται, εξαίρεση που αναγνωρίζεται ενώπιον τόσο των διεθνών όσο και των εθνικών ποινικών δικαστηρίων. Σε

102. Παζαρτζή, Φ., όπ.π. (σημ. 98), σελ. 286.

103. Cassese, Ant., όπ.π. (σημ. 100), σελ. 863-864.

διεθνές επίπεδο, η εξαίρεση αυτή καθιερώθηκε αρχικά στο Καταστατικό του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, το οποίο στο άρθρο 7 όριζε ότι «*η επίσημη θέση των κατηγορουμένων, είτε πρόκειται για αρχηγούς κρατών είτε για κρατικούς αξιωματούχους, δεν θεωρείται ότι τους απαλλάσσει από την ποινική ευθύνη ούτε αποτελεί λόγο μείωσης της ποινής*». Παρόμοια ρύθμιση περιείχαν και τα Καταστατικά των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία (άρθρο 7 παρ. 2) και τη Ρουάντα (άρθρο 6 παρ. 2), καθώς και του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε (άρθρο 6 παρ. 2). Επίσης, το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στο άρθρο 27 παρ. 1 προβλέπει ότι οι διατάξεις του έχουν «*την ίδια εφαρμογή έναντι όλων χωρίς διάκριση επί τη βάση της υπηρεσιακής ιδιότητας. Ιδίως, η επίσημη ιδιότητα κάποιου ως Αρχηγού Κράτους ή Κυβέρνησης, μέλους της Κυβέρνησης ή του Κοινοβουλίου, εκλεγμένου αντιπροσώπου η κυβερνητικού υπαλλήλου, σε καμία περίπτωση δεν τον εξαιρεί από την ποινική ευθύνη κατά το παρόν Καταστατικό, ούτε συνιστά, αυτό καθεαυτό, λόγο μείωσης της ποινής*». Την αρχή αυτή της άρσης των λειτουργικών ασυλιών στην περίπτωση των διεθνών εγκλημάτων αναγνωρίζει και η νομολογία των *ad hoc* Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων, την οποία παγίως χαρακτηρίζει ως εθιμικό κανόνα.¹⁰⁴

Και σε εθνικό επίπεδο, ωστόσο, παρατηρείται η τάση των ποινικών δικαστηρίων να αναγνωρίζουν την εξαίρεση της άρσης των ασυλιών όταν πρόκειται για την τέλεση διεθνών εγκλημάτων.¹⁰⁵ Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση *Pinochet*, στην οποία, όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, το Δικαστήριο των Λόρδων έκρινε ότι, ναι μεν οι ασυλίες *ratione materiae* πρέπει να αναγνωρίζονται στους πρώην κρατικούς αξιωματούχους για

104. Παζαρτζή Φ., όπ.π. (σημ. 98), σελ. 287-288.

105. Άλλες σημαντικές αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων: υπόθεση *Eichmann* στο Ισραήλ, υπόθεση *Scilingo* στην Ισπανία, υπόθεση *Cavallo* στο Μεξικό, καθώς και η πιο πρόσφατη υπόθεση *Hissène Habré* στη Σενεγάλη.

πράξεις που τέλεσαν κατά την ενάσκηση των επίσημων καθηκόντων τους, στα τελευταία, ωστόσο, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να ενταχθούν οι πράξεις βασανιστηρίων. Έτσι, μέσω της νομολογίας τόσο των διεθνών όσο και των εθνικών ποινικών δικαστηρίων η εξαίρεση των λειτουργικών ασυλιών στις περιπτώσεις τέλεσης διεθνών εγκλημάτων από πρώην κρατικούς αξιωματούχους αναγνωρίζεται και καθιερώνεται πλέον ως κανόνας του διεθνούς εθιμικού δικαίου¹⁰⁶. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην ίδια άποψη κατέληξε και το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου, το οποίο στην Απόφαση της Συνόδου του Βανκούβερ (2001) έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι οι πρώην αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων δεν απολαμβάνουν ασυλίας όταν πρόκειται για εγκλήματα που καταδικάζονται βάσει του διεθνούς δικαίου¹⁰⁷.

Διαφορετικό είναι το ζήτημα σε σχέση με τις ασυλίες *ratione personae*, και συγκεκριμένα με το αν προστατεύεται από αυτές ένας εν ενεργεία κρατικός λειτουργός από τη σε βάρος του ποινική δίωξη για την τέλεση διεθνών εγκλημάτων¹⁰⁸. Σε αντίθεση με τις λειτουργικές ασυλίες, στην υπό εξέταση περίπτωση δεν παρατηρείται κοινή αντιμετώπιση του θέματος από τα εθνικά και τα διεθνή ποινικά δικαστήρια.

Στην νομολογιακή πρακτική τα εθνικά δικαστήρια τείνουν να κρίνουν ότι η εξαίρεση στις ασυλίες αφορά μόνο στις λειτουργικές και δεν εκτείνεται στις προσωπικές, με αποτέλεσμα ένας εν ενεργεία αρχηγός κράτους να προστατεύεται και να μην μπορεί να διωχθεί ποινικά ούτε ακόμα για την τέλεση διεθνών εγκλημάτων. Το ζήτημα αυτό εξετάσθηκε και από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, το οποίο, στην υπόθεση *Yerodia*, όπως αναλύθηκε

106. Παζαρτζή Φ., όπ.π. (σημ. 98), σελ. 291.

107. Institut de Droit International, *Resolution on Immunities from Jurisdiction and Execution of Heads of State and of Government in International Law*, άρθρο 13 παρ. 2, Σύνοδος του Vancouver, 2001.

108. Υπενθυμίζεται ότι η ασυλία *ratione personae* παύει να υφίσταται μετά τη λήξη της θητείας του κρατικού αξιωματούχου, οπότε πλέον δεν τίθεται θέμα προστασίας του.

ανωτέρω, έκρινε ότι δεν μπορούσε το ίδιο να συναγάγει από την πρακτική των κρατών την ύπαρξη στο εθιμικό διεθνές δίκαιο οποιασδήποτε εξαίρεσης στον κανόνα που προβλέπει ασυλία των εν ενεργεία Υπουργών Εξωτερικών από ποινική δικαιοδοσία, όταν οι τελευταίοι θεωρούνται ύποπτοι διάπραξης εγκλημάτων πολέμου ή εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας¹⁰⁹. Ωστόσο, και παρά την προηγούμενη απόλυτη κρίση του, το Δικαστήριο έσπευσε να διευκρινίσει ότι κάτι τέτοιο δεν συνεπάγεται την απόλυτη ατιμωρησία των προσώπων αυτών¹¹⁰, καθώς και να παραθέσει τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες η ασυλία ενός εν ενεργεία ή πρώην Υπουργού Εξωτερικών μπορεί να υποχωρήσει. Οι περιπτώσεις¹¹¹ αυτές ήταν οι εξής: πρώτον, οι ασυλίες δεν ισχύουν στο ίδιο το κράτος ιθαγενείας του εν ενεργεία Υπουργού Εξωτερικών, με αποτέλεσμα να μπορεί να δικαστεί ενώπιον των ημεδαπών ποινικών δικαστηρίων· δεύτερον, το κράτος το οποίο αντιπροσωπεύει το πρόσωπο αυτό μπορεί να άρει τις ασυλίες· τρίτον, μετά τη λήξη της θητείας του, ο Υπουργός Εξωτερικών παύει να προστατεύεται από τις ασυλίες, αλλά μόνο για όσες πράξεις τέλεσε πριν ή μετά τη θητεία του ή πράξεις που τέλεσε ως ιδιώτης κατά τη διάρκεια της θητείας του· τέταρτον, ένας εν ενεργεία ή πρώην Υπουργός Εξωτερικών μπορεί να διωχθεί ενώπιον διεθνών ποινικών δικαστηρίων, εφόσον αυτά είναι αρμόδια. Η απόφαση αυτή του Διεθνούς Δικαστηρίου, στην οποία έχει ασκηθεί αυστηρή κριτική κυρίως λόγω της έλλειψης σαφούς διαχωρισμού μεταξύ ασυλιών *ratione materiae* και ασυλιών *ratione personae*, φαίνεται, συνεπώς, να περιορίζει τη δυνατότητα των εθνικών δικαστηρίων να διώκουν εν ενεργεία ή πρώην κρατικούς αξιωματούχους¹¹².

109. *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of the Congo v. Belgium)*, Judgment, I.C.J. Reports 2002, §58.

110. *Arrest Warrant of 11 April 2000*, όπ.π. (σημ. 109), §60.

111. *Arrest Warrant of 11 April 2000*, όπ.π. (σημ. 109), §61.

112. Παζαρτζή Φ., όπ.π. (σημ. 98), σελ. 296-297.

Από την άλλη πλευρά, ενώπιον των διεθνών ποινικών δικαστηρίων το υπό εξέταση ζήτημα αντιμετωπίζεται διαφορετικά. Όπως διαπιστώθηκε ήδη, τα Καταστατικά των διεθνών ποινικών δικαστηρίων προβλέπουν ρητά την εξαίρεση των ασυλιών στις διαδικασίες ενώπιόν τους, περιλαμβάνοντας και τις ασυλίες *ratione personae*, κάτι που επιβεβαιώθηκε τόσο από το Διεθνές Δικαστήριο στην ανωτέρω υπόθεση *Yerodia*, όσο και από τη συναφή νομολογία των διεθνών ποινικών δικαστηρίων¹¹³. Το ίδιο το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, στην παράγραφο 2 του άρθρου 27 προβλέπει ότι «*ασυλίες ή ειδικοί δικονομικοί κανόνες που συναρτώνται με την επίσημη ιδιότητα προσώπου, είτε κατά το εθνικό είτε κατά το διεθνές δίκαιο, δεν αποκλείουν το Δικαστήριο από την άσκηση της δικαιοδοσίας του επί των προσώπων αυτών*», αίροντας κατά αυτόν τον τρόπο την ασυλία *ratione personae* στην περίπτωση των διεθνών εγκλημάτων που ανήκουν στη δικαιοδοσία του.

Όσο σύνθετο και αμφισβητούμενο κι αν είναι το ζήτημα των ασυλιών, πάντως, γίνεται εύκολα κατανοητό το γεγονός ότι η άποψη που θα υιοθετηθεί τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές νομολογιακό επίπεδο, θα επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό και την αντιμετώπιση της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Ανάλογα με το ποια λύση θα επιλεγεί, θα εξαρτηθεί το αν θα τεθούν σημαντικά εμπόδια στην εφαρμογή της με τον αντίστοιχο περιορισμό της άσκησης ποινικών διώξεων ή αν θα διευκολυνθεί η τελευταία με την εμπέδωση της ιδέας περί ευθύνης των ανώτατων κρατικών αξιωματούχων, πρώην και εν ενεργεία, για την τέλεση διεθνών εγκλημάτων.

113. Βλ., για παράδειγμα, υπόθεση *Slobodan Milosevic*, σε βάρος του οποίου ασκήθηκε δίωξη από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία ενώ ήταν ακόμη εν ενεργεία Πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Το Δικαστήριο, αναφερόμενο τόσο στις σχετικές διατάξεις των καταστατικών των διεθνών ποινικών δικαστηρίων όσο και στην υπόθεση *Pinochet*, έκρινε ότι η άρση των ασυλιών αποτελεί κανόνα εθιμικού χαρακτήρα και προσέδωσε σε αυτήν μια ευρύτερη έκταση χωρίς να διακρίνει μεταξύ εθνικών ή διεθνών δικαστηρίων ή μεταξύ πρώην ή νυν κρατικών λειτουργών (*Prosecutor v. Slobodan Milosevic*, IT-02-54, Decision on Preliminary Motions, Πρωτοβάθμιο Τμήμα, 8-11-2001, §§26-34).

vii. Ειδικές περιπτώσεις εγκλημάτων

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα είχε να εξετασθούν οι περιπτώσεις δύο συγκεκριμένων εγκλημάτων, της τρομοκρατίας αφενός, και της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα αφετέρου, για τα οποία, λόγω του διασυνοριακού χαρακτήρα που έχουν αποκτήσει, υπάρχει διχογνωμία για το αν εμπίπτουν ή όχι στο πεδίο εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

α. Τρομοκρατία

Αναφορικά με το έγκλημα της τρομοκρατίας, οι απόψεις δίστανται σχετικά με το αν αποτελεί διεθνές έγκλημα, και κατ' επέκταση με το αν μπορεί ή όχι να εφαρμοστεί σε αυτή την περίπτωση η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

Το έγκλημα της διεθνούς τρομοκρατίας ποινικοποιείται μέσα από ένα πλέγμα διεθνών συμβάσεων, καθεμία από τις οποίες αφορά και σε διαφορετική έκφανση του φαινομένου αυτού¹¹⁴. Στις διεθνείς αυτές συμβάσεις εμπεριέχονται διατάξεις, οι οποίες υποχρεώνουν τα συμβαλλόμενα μέρη να ενσωματώσουν στις εθνικές νομοθεσίες τους το περιεχόμενό τους και να ποινικοποιήσουν συγκεκριμένες πράξεις, δίνοντας μεγάλη σημασία στο θέμα της δικαστικής συνδρομής και της έκδοσης των δραστών τρομοκρατικών πράξεων, ενώ αποκλείεται ρητώς ο χαρακτηρισμός των τελευταίων ως πολιτικών πράξεων.¹¹⁵

114. Βλ. για παράδειγμα, τη Διεθνή Σύμβαση των ΗΕ για την καταστολή τρομοκρατικών βομβιστικών επιθέσεων (1997), ή τη Διεθνή Σύμβαση των ΗΕ για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (1999).

115. Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., *Η οριοθέτηση του αξιοποιήσιμου της τρομοκρατίας και οι προκλήσεις για ένα δικαιοκρατούμενο ποινικό δίκαιο*, ΠΧρ. ΝΕ/2005, σελ. 865.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που εντοπίζεται σε σχέση με το υπό εξέταση ζήτημα είναι το γεγονός ότι σε διεθνές επίπεδο δεν υπάρχει ένας γενικός ορισμός του εγκλήματος της τρομοκρατίας, ο οποίος να τυγχάνει καθολικής αποδοχής. Σε εθνικό επίπεδο, βεβαίως, οι ποινικές διατάξεις των επιμέρους κρατών στοιχειοθετούν την αντικειμενική υπόσταση του συγκεκριμένου εγκλήματος, ωστόσο, όπως είναι εύλογο, τα στοιχεία και το περιεχόμενο αυτής διαφέρουν από κράτος σε κράτος επηρεαζόμενα από τις διαφορετικές κοινωνικο-πολιτικές δομές που συναντώνται σε καθένα από αυτά¹¹⁶. Ο Antonio Cassese¹¹⁷ ορίζει ως βασικά στοιχεία, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί ο διεθνής χαρακτήρας της τρομοκρατίας, τα εξής: α) οι πράξεις πρέπει να ποινικοποιούνται σύμφωνα με τα περισσότερα εθνικά ποινικά συστήματα (για παράδειγμα, επίθεση, δολοφονία, σύλληψη ομήρων, βομβιστικές ενέργειες, βασανιστήρια, εμπρησμοί, κλπ), β) οι πράξεις πρέπει να στοχεύουν στη διάδοση τρόμου με βίαια μέσα, ή επ' απειλή αυτών, κατά του κράτους, του πληθυσμού του ή συγκεκριμένων ομάδων ανθρώπων, και γ) οι πράξεις πρέπει να τελούνται για πολιτικούς, θρησκευτικούς ή άλλους ιδεολογικούς λόγους, που δεν σχετίζονται με την επιδίωξη προσωπικού οφέλους των δραστών. Ούτε, όμως, και ως προς αυτή την άποψη υπάρχει ευρεία αποδοχή, καθώς ο βασικότερος προβληματισμός έγκειται στην αδυναμία ακριβούς προσδιορισμού των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της τρομοκρατίας¹¹⁸. Αυτός ήταν και ο λόγος, εξάλλου, που η τρομοκρατία δεν συμπεριλήφθηκε τελικά στον κατάλογο των

116. Kolb, R., «The Exercise of Criminal Jurisdiction over International Terrorists», σε: Bianchi, An., *Enforcing International Law Norms against Terrorism*, Oxford and Portland Oregon: Hart Publishing, 2004, σελ. 228.

117. Cassese, Ant., «Terrorism as an International Crime», σε: Bianchi, An., *Enforcing International Law Norms against Terrorism*, Oxford and Portland Oregon: Hart Publishing, 2004, σελ. 219.

118. Pellet, A., «La responsabilité des dirigeants pour crime international de l'État. Quelques remarques sommaires au point de vue du droit international», σε: Doucet, G., *Terrorisme, victimes, et responsabilité pénale internationale*, Paris: Calmann-Lévy, 2003, σελ. 405.

εγκλημάτων για τα οποία αναγνωρίζεται η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου¹¹⁹. Παρόλ' αυτά, γίνεται δεκτό ότι μια πράξη τρομοκρατίας θα μπορούσε να αποτελεί έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, εφόσον πληροί την αντικειμενική υπόσταση που θέτει το άρθρο 7 του Καταστατικού για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, ενώ υπάρχουν και τρομοκρατικές πράξεις που εμπίπτουν στο έγκλημα της γενοκτονίας, ή ακόμα και στα εγκλήματα πολέμου, όταν διαπράττονται στο πλαίσιο διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης¹²⁰.

Εκτός, όμως, από το ζήτημα της έλλειψης ενός συνολικού ορισμού, εκείνο το οποίο ενδιαφέρει περισσότερο στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης για τη δυνατότητα εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, είναι το αν και κατά πόσο μπορεί να θεωρηθεί η τρομοκρατία ως διεθνές έγκλημα. Έτσι, γίνεται δεκτό ότι, ακόμα κι αν συντρέχουν τα ανωτέρω βασικά στοιχεία σε μια εκάστοτε περίπτωση τρομοκρατικής πράξης, δεν σημαίνει απαραίτητως ότι η τελευταία πρέπει να χαρακτηριστεί ως διεθνές έγκλημα. Οι τρομοκρατικές πράξεις που διαπράττονται εντός ενός συγκεκριμένου κράτους και απευθύνονται αποκλειστικά σε ομάδες ανθρώπων που βρίσκονται στο έδαφός του, όπως, για παράδειγμα, εκείνες της τρομοκρατικής οργάνωσης «17 Νοέμβρη» στην Ελλάδα ή του Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού (IRA) στο Ηνωμένο Βασίλειο, δεν θα μπορούσαν ποτέ να θεωρηθούν διεθνή εγκλήματα ούτε θα ήταν εύλογο να αξιώσει κανείς για αυτές την εφαρμογή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, αφού δεν έχουν διεθνή αντίκτυπο και δεν πλήττουν καθ' οιονδήποτε τρόπο τη διεθνή κοινότητα. Για την ποινική δίωξή τους αποκλειστική δικαιοδοσία είναι λογικό να έχει το κράτος του τόπου τέλεσης, του οποίου η δημόσια τάξη προσβάλλεται, ενώ

119. Cassese, Ant., *Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*, *European Journal of International Law* (2001), τ. 12, σελ. 994-995.

120. Παζαρτζή, Φ., *Η ποινική καταστολή στο διεθνές δίκαιο: Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη στη σύγχρονη εποχή*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2007, σελ. 68.

στα υπόλοιπα κράτη μπορεί, μέσω διεθνών συμβάσεων, να καθιερώνεται μόνο υποχρέωση συνεργασίας για την έκδοση, και παροχής δικαστικής συνδρομής για την τιμώρηση των δραστών¹²¹. Οι περιπτώσεις αυτές, συνεπώς, θα μπορούσε να λεχθεί ότι εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής της κρατικής προστατευτικής αρχής.

Αντιθέτως, τρομοκρατικές πράξεις οι οποίες δεν επηρεάζουν μόνο ένα κράτος, αλλά υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα όσον αφορά στα πρόσωπα που πλήττουν, τη βία και τα μέσα που χρησιμοποιούνται, μπορούν να ισοδυναμούν με διεθνή εγκλήματα. Ιδιαίτερη σημασία στις περιπτώσεις αυτές έχει το ότι το κράτος στο έδαφος του οποίου είναι εγκατεστημένη η τρομοκρατική οργάνωση ή ομάδα, είναι ανίκανο να εξαλείψει και να περιορίσει τη δράση της τελευταίας, γεγονός το οποίο αναπόφευκτα καταδεικνύει τη σοβαρότητα και την επικινδυνότητα των συγκεκριμένων δραστών, ανάγοντας κατά αυτόν τον τρόπο τις πράξεις τους σε διεθνή εγκλήματα. Σε αυτό ακριβώς το σημείο είναι που *«η τρομοκρατία παύει να αποτελεί μια εγκληματική δραστηριότητα την οποία τα κράτη θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν με διμερείς ή πολυμερείς συμβάσεις, και μετατρέπεται σε φαινόμενο που αφορά σε όλη τη διεθνή κοινότητα απειλώντας τη διεθνή ειρήνη»*¹²². Παράλληλα, ειδικά μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις Ηνωμένες Πολιτείες¹²³, σταδιακά έχει αρχίσει να δημιουργείται μια *opinio juris*, σύμφωνα με την οποία ορισμένες τρομοκρατικές επιθέσεις λόγω του ειδικού χαρακτήρα τους, θεωρούνται ότι όχι μόνο απειλούν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, αλλά και προσβάλλουν

121. Cassese, Ant., όπ.π. (σημ. 117), σελ. 223.

122. Cassese, Ant., όπ.π. (σημ. 117), σελ. 223.

123. Βλ. και Απόφαση 1368 (2001) του Συμβουλίου Ασφαλείας, 12.11.2001, όπου το ΣΑ καταδίκασε τις συγκεκριμένες τρομοκρατικές πράξεις και χαρακτήρισε αυτές καθώς και *«κάθε άλλη πράξη διεθνούς τρομοκρατίας απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια»*.

τη διεθνή έννομη τάξη συνολικά¹²⁴. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, έχει αρχίσει να γίνεται εύλογα αποδεκτή η εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης για την τιμώρηση των δραστών. Αυτή η γενικότερη αποστροφή των κρατών προς το συγκεκριμένο έγκλημα έχει ως αποτέλεσμα όλο και μεγαλύτερο μέρος της θεωρίας να υποστηρίζει ότι η τρομοκρατία αποτελεί διεθνές έγκλημα βάσει εθιμικού, πλέον, διεθνούς δικαίου, και να αναγνωρίζει σε κάθε κράτος το δικαίωμα να δικάζει τους φερόμενους δράστες τέτοιων τρομοκρατικών πράξεων, όταν είναι παρόντες στο έδαφός τους¹²⁵.

Σε ό,τι αφορά στην παρ' ημίν νομοθετική πρόβλεψη για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, στο άρθρο 8 περ. α' του Ποινικού Κώδικα, μεταξύ των λοιπών εγκλημάτων, περιλαμβάνονται και οι τρομοκρατικές πράξεις (187Α ΠΚ). Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι το συγκεκριμένο έγκλημα πρέπει να ενταχθεί στο πεδίο εφαρμογής της κρατικής προστατευτικής αρχής, διότι προσβάλλει το ημεδαπό έννομο αγαθό της ελληνικής δημόσιας τάξης, με αποτέλεσμα αποκλειστική δικαιοδοσία να έχουν τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια. Στις περιπτώσεις των τρομοκρατικών πράξεων, συνεπώς, πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει κάποιος σύνδεσμος μεταξύ αυτών και της Ελλάδας, προκειμένου να μπορεί βάσιμα να πιθανολογηθεί τουλάχιστον η διακινδύνευση της ημεδαπής δημόσιας τάξης¹²⁶. Η ίδια άποψη θεωρεί ως καταχρηστική από πλευράς διεθνούς δικαίου την ανωτέρω διαπίστωση, ότι δηλαδή η τρομοκρατία αποτελεί διεθνές έγκλημα και ότι θα πρέπει σε αυτήν να εφαρμόζεται η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, διότι κάτι τέτοιο οδηγεί

124. Παζαρτζή, Φ., όπ.π. (σημ. 120), σελ. 66.

125. Cassese, Ant., όπ.π. (σημ. 117), σελ. 224.

126. Χαραλαμπίκης, Αρ., *Ποινικός Κώδικας: Ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος Πρώτος (Άρθρα 1-234)*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 97.

σε αφόρητη επέκταση των ελληνικών ποινικών αξιολογήσεων για την τρομοκρατία¹²⁷.

Κατά την άποψη της παρούσας μελέτης, ωστόσο, η ανωτέρω άποψη δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή, κατ' αρχάς, διότι το ίδιο το άρθρο 187Α ΠΚ, το οποίο ορίζει την αντικειμενική υπόσταση των τρομοκρατικών πράξεων και στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 8 ΠΚ, προβλέπει στην πρώτη παράγραφο ότι «όποιος τελεί ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω εγκλήματα: α) β) ..., με τρόπο ή σε έκταση ή υπό συνθήκες που είναι δυνατό να βλάψουν σοβαρά μια χώρα ή έναν διεθνή οργανισμό και με σκοπό να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό ή να εξαναγκάσει παρανόμως δημόσια αρχή ή διεθνή οργανισμό να εκτελέσει οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχει από αυτήν ή να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές, οικονομικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού τιμωρείται...». Το γεγονός ότι ο εθνικός νομοθέτης επέλεξε να χρησιμοποιήσει την έκφραση «...μια χώρα...» αντί για «...τη χώρα...», εννοώντας την Ελλάδα, σημαίνει ότι σκοπός του ήταν τιμωρήσει κάθε τρομοκρατική πράξη που μπορεί να λάβει χώρα σε οποιοδήποτε κράτος, κι όχι αποκλειστικά στην ημεδαπή, υπάγοντας έτσι το έγκλημα αυτό στην αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, κι όχι στην κρατική προστατευτική αρχή.

Αλλά, πέρα από αυτό, μια αντίθετη θεώρηση του υπό εξέταση ζητήματος δεν συνάδει ούτε με τις τρέχουσες εξελίξεις στο διεθνές προσκήνιο, όπου το φαινόμενο της διεθνούς τρομοκρατίας έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις και η αντιμετώπισή της είναι πιο επιτακτική από ποτέ. Το γεγονός ότι τρομοκρατικές πράξεις διαπράττονται πλέον με όλο και μεγαλύτερη συχνότητα από δράστες – μέλη τρομοκρατικών οργανώσεων εγκατεστημένων σε κράτη της Ανατολής, οι οποίοι και επιδιώκουν να

127. Βλ. και Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., *Η οριοθέτηση του αξιοποίνου της τρομοκρατίας και οι προκλήσεις για ένα δικαιοκρατούμενο ποινικό δίκαιο*, ΠΧρ. ΝΕ/2005, σελ. 865επ., η οποία φαίνεται να υποστηρίζει παρόμοια άποψη.

δραστηριοποιούνται εκτός εθνικών συνόρων, καταδεικνύει το διεθνή χαρακτήρα των συγκεκριμένων εγκλημάτων. Από την άλλη πλευρά, ούτε η έκδοση των δραστών στα κράτη ιθαγενείας τους είναι δυνατή από άποψη διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, δεδομένου ότι συνήθως πρόκειται για κράτη στα οποία η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι καθημερινή πρακτική και αναμένεται με σχετική βεβαιότητα οι κατηγορούμενοι να μην τύχουν δίκαιης δίκης. Έτσι, οι διαπιστώσεις αυτές έχουν ως αποτέλεσμα η παρέμβαση τρίτων κρατών να είναι επιβεβλημένη και η εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης να φαντάζει ως την πλέον κατάλληλη επιλογή για την αποφυγή της ατιμωρησίας των δραστών τόσο ειδεχθών εγκλημάτων.

β. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

Τα τελευταία χρόνια, το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες έχει αρχίσει να απασχολεί κατά πολύ τη θεωρία και τη νομολογία σε επίπεδο διεθνούς ποινικού δικαίου. Οι λόγοι για το φαινόμενο αυτό είναι η διεθνοποίηση της οικονομικής ζωής και η συνεχώς αυξανόμενη διεθνής κυκλοφορία χρήματος και κεφαλαίων. Η μετακίνηση των εγκληματικών προσόδων με σκοπό την απόκρυψή τους σε ξένα κράτη καθίσταται πιο εύκολη, με αποτέλεσμα οι τελούμενες αξιόποινες πράξεις να αποκτούν στοιχεία αλλοδαπότητας και να συνδέονται με περισσότερες έννομες τάξεις. Αποτέλεσμα του φαινομένου αυτού είναι να εγείρονται ζητήματα διεθνούς ποινικού δικαίου, και να δημιουργούνται προβληματισμοί σχετικά με τα τοπικά όρια εφαρμογής των εθνικών ποινικών διατάξεων στις περιπτώσεις τέλεσης τέτοιων αξιόποινων πράξεων.

Στην ελληνική ποινική θεωρία, οι απόψεις δίστανται, όχι τόσο σχετικά με το αν το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων θα πρέπει να θεωρείται

διεθνές, αλλά κυρίως με το αν εμπίπτει ή όχι στο πεδίο εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Έχοντας υπόψη, πάντως, τη βασική διάκριση των διεθνών εγκλημάτων, που αναπτύχθηκε σε προηγούμενη ενότητα, σε διεθνή εγκλήματα – πυρήνες ή διεθνή εγκλήματα με στενή έννοια αφενός, και στα λοιπά διεθνή εγκλήματα με ευρεία έννοια αφετέρου, θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι το έγκλημα της νομιμοποίησης δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να ενταχθεί στην πρώτη κατηγορία, στην οποία ανήκουν εκείνες οι αξιόποινες πράξεις που προσβάλλουν θεμελιώδεις αξίες της ανθρωπότητας αποτελώντας έναν οξύ κίνδυνο για την ειρήνη και ασφάλεια της διεθνούς κοινότητας, και οι οποίες αποτελούν την ύλη του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Αντιθέτως, το υπό εξέταση έγκλημα θα πρέπει να θεωρηθεί ότι ανήκει στη δεύτερη κατηγορία, εκείνη των διεθνών εγκλημάτων με ευρεία έννοια, δεδομένου ότι έχουν καταρτισθεί διεθνείς συμβάσεις¹²⁸ οι οποίες, αν και δεν ορίζουν ρητώς ότι το ξέπλυμα συνιστά έγκλημα, το απαγορεύουν και ταυτόχρονα υποχρεώνουν τα ίδια τα συμβαλλόμενα κράτη να το ποινικοποιήσουν και να προβλέψουν τις αντίστοιχες ποινές¹²⁹.

Ο χαρακτηρισμός, ωστόσο, του εγκλήματος της νομιμοποίησης ως διεθνούς δεν σημαίνει απαραίτητως ότι σε αυτό μπορεί ή/και πρέπει να εφαρμοστεί η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Έχει καταδειχθεί ήδη ότι η αρχή αυτή, ακριβώς επειδή επιτρέπει μια υπερβολική διεύρυνση των τοπικών ορίων της ημεδαπής ποινικής εξουσίας, εφαρμόζεται σε εθνικό επίπεδο μόνο κατ' εξαίρεση και μόνο στις περιπτώσεις όπου υπάρχει ρητή διάταξη εσωτερικού δικαίου, η οποία συνήθως έχει θεσπιστεί σε συμμόρφωση με αντίστοιχη διεθνή συμβατική υποχρέωση του κράτους. Με άλλα λόγια, το κυριαρχικό δικαίωμα καθορισμού των ορίων της ποινικής

128. Βλ. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα (1990), Σύμβαση της Βαρσοβίας (2005)

129. Τριανταφύλλου, Γ., *Τα τοπικά όρια εφαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας για το ξέπλυμα*, ΠοινΔικ 12/2015, σελ. 1076.

εξουσίας που αναγνωρίζεται κατ' αρχήν σε κάθε κράτος δεν δικαιολογεί την αυθαίρετη διεκδίκηση εκ μέρους του μιας απεριόριστης ποινικής εξουσίας, παρά μόνο στις περιπτώσεις και εντός των ορίων που του θέτει το διεθνές δίκαιο¹³⁰. Στην ελληνική νομοθεσία, ωστόσο, δεν υπάρχει κάποια γενική ή ειδική διάταξη που να αναγνωρίζει παγκόσμια ποινική δικαιοδοσία στα ημεδαπά δικαστήρια για το ξέπλυμα, ενώ οι σχετικές διεθνείς συμβάσεις καθώς και οι Οδηγίες της ΕΕ υποχρεώνουν τα συμβαλλόμενα μέρη μόνο να ποινικοποιήσουν τη συγκεκριμένη πράξη και όχι να την εντάξουν στις περιπτώσεις εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης¹³¹.

Παράλληλα, σύμφωνα με την *Καμπέρου-Ντάλτα*, αν γινόταν δεκτή η δίωξη του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, τότε θα μπορούσε να διωχθεί στην Ελλάδα οποιοσδήποτε Έλληνας ή αλλοδαπός δράστης τελούσε το έγκλημα αυτό στην αλλοδαπή χωρίς να ενδιαφέρει αν ποινικοποιείται το τελευταίο κατά το δίκαιο του τόπου τέλεσής του. Και ως προς αυτό μεν δεν φαίνεται να δημιουργείται κάποιο πρόβλημα, δεδομένου ότι υπάρχουν ορισμένα, λίγα, κράτη τα οποία επιλέγουν να μην ποινικοποιούν τη νομιμοποίηση εσόδων, με αποτέλεσμα να αποτελούν πόλους έλξης των δραστών τέτοιων πράξεων, κάτι που αποδοκιμάζεται από την πλειοψηφία των κρατών που αξιολογούν το ξέπλυμα ως αξιόποινη πράξη. Το γεγονός, όμως, ότι η νομιμοποίηση εσόδων αποτελεί ένα εξαρτημένο έγκλημα, αφού για τη στοιχειοθέτησή της προϋποτίθεται η προηγούμενη τέλεση ενός βασικού εγκλήματος από το οποίο προήλθαν τα έσοδα, σημαίνει ότι, σε περίπτωση που εφαρμοστεί η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, τότε η ποινική αξιολόγηση του βασικού εγκλήματος στον τόπο τέλεσης της νομιμοποίησης θα είναι, επίσης, αδιάφορη. Κάτι τέτοιο, όμως, θα παραβιάζει κατάφωρα την αρχή του

130. Μυλωνόπουλος Χρ., *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο: Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1990, σελ. 104.

131. Τριανταφύλλου, Γ., όπ.π. (σημ. 129), σελ. 1076.

διεθνούς δικαίου «περί απαγόρευσης κατάχρησης δικαιώματος της ελληνικής Πολιτείας, διότι θα αγνοεί τις κυριαρχικές αποφάσεις εκείνων των κρατών που δεν επιθυμούν να καταστήσουν αξιόποινες πράξεις ορισμένες δραστηριότητες που τελούνται στο έδαφός τους¹³²». Στην περίπτωση, λοιπόν, του βασικού εγκλήματος, η αρχή του διττού αξιολογίου πρέπει απαραίτητως να εφαρμόζεται, προκειμένου να μη συνιστά προφανή περίπτωση κατάχρησης δικαιώματος του forum.

Ο ανωτέρω προβληματισμός έχει τη βάση του στην αρχική διατύπωση της διάταξης του άρθρου 2 παρ. 4 του Ν. 2331/1995, το οποίο όριζε ότι τα εγκλήματα του άρθρου αυτού, δηλαδή η νομιμοποίηση, «τιμωρούνται ακόμα κι αν τελέστηκαν στην αλλοδαπή». Με τη διάταξη αυτή είχε μεταφερθεί και ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία η αντίστοιχη ρύθμιση της τότε Οδηγίας της ΕΚ για το ξέπλυμα κατά εσφαλμένο τρόπο, αφού η τελευταία υποχρέωνε τα κράτη – μέλη να τιμωρούν τη νομιμοποίηση ακόμα κι αν το βασικό έγκλημα είχε τελεστεί στην αλλοδαπή¹³³. Αντιθέτως, η γραμματική ερμηνεία της διάταξης αυτής, στην οποία, όπως είναι προφανές, δεν διευκρινιζόταν αν ο δράστης ή το θύμα έπρεπε να είναι Έλληνας ούτε αν η πράξη θα έπρεπε να είναι αξιόποινη και κατά το δίκαιο του τόπου τέλεσης, οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι στο ξέπλυμα, συνιστώντας διεθνές έγκλημα, θα μπορούσε να εφαρμοστεί η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Μια τέτοια, ωστόσο, παραδοχή παραβίαζε την αρχή του διεθνούς δικαίου περί μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλου κράτους, αφού επέτρεπε στα ελληνικά ποινικά δικαστήρια να δικάζουν και να τιμωρούν το δράστη εκείνον που τελούσε πράξεις νομιμοποίησης στην αλλοδαπή ακόμα κι αν οι τελευταίες δεν είχαν κανένα απολύτως σύνδεσμο με την ημεδαπή έννομη

132. Καμπέρου-Ντάλτα, Ελ., Ο Ν. 3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος: Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, 2009, σελ. 255.

133. Καμπέρου-Ντάλτα, Ελ., όπ.π. (σημ. 132), σελ. 253.

τάξη¹³⁴. Σύμφωνα με τον *Guy Stessens*, μια τέτοια υπερβολική επέκταση των ορίων της ημεδαπής ποινικής εξουσίας ερχόταν σε αντίθεση και με την αρχή της νομιμότητας, αφού ο δράστης δεν ήταν σε θέση να προβλέψει τον κίνδυνο ποινικής ευθύνης του¹³⁵.

Η κατάσταση αυτή μεταβλήθηκε, τουλάχιστον σε νομοθετικό επίπεδο, με την τροποποίηση του άρθρου 2 παρ. 4 του Ν. 2331/1995 με το άρθρο πέμπτο του Ν. 2655/1998. Η νέα διάταξη προέβλεπε πλέον ότι το έγκλημα της νομιμοποίησης τιμωρείται «*ακόμα και στην περίπτωση που η εγκληματική δραστηριότητα έλαβε χώρα στην αλλοδαπή και δεν υπόκειται στη δικαιοδοσία των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων*». Έτσι, η νέα πρόβλεψη δεν επέτρεπε την εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης επί του εγκλήματος της νομιμοποίησης, ενώ διευκρίνιζε τη μη αναγκαιότητα υπαγωγής του βασικού εγκλήματος στην ελληνική ποινική δικαιοδοσία. Τη διάταξη αυτή ενέταξε ο Ν. 3424/2005 στο άρθρο 2 παρ. 4 του Ν. 2331/1995, το οποίο τελικά καταργήθηκε με το Ν. 3691/2008, οι διατάξεις του οποίου ισχύουν μέχρι σήμερα σχετικά με το έγκλημα της νομιμοποίησης.

Σε νομολογιακό επίπεδο, πάντως, και παρά την ανωτέρω νομοθετική τροποποίηση, ο Άρειος Πάγος εξακολουθεί και εφαρμόζει εσφαλμένα τη σχετική νομοθεσία και θεωρεί ότι η ποινική δικαιοδοσία του εγκλήματος της νομιμοποίησης θεμελιώνεται στην αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, και συγκεκριμένα στο άρθρο 8 περ. ια' ΠΚ, με βασικό επιχείρημα την ιδιότητα της εν λόγω αξιόποινης πράξης ως διεθνούς εγκλήματος, κρίση η οποία αποτελεί

134. Τριανταφύλλου, Γ., όπ.π. (σημ. 129), σελ. 1075.

135. Stessens, G., *Money Laundering: A new international law enforcement model*, Cambridge University Press, 2002, σελ. 216επ.

μάλιστα πλέον σταθερή νομολογία τόσο του Ακυρωτικού όσο και των δικαστηρίων ουσίας¹³⁶.

IV. Διεθνής Νομολογία

Κατωτέρω εξετάζονται και αναλύονται υποθέσεις της διεθνούς νομολογίας, επί των οποίων εφαρμόστηκε η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης από εθνικά δικαστήρια καταλήγοντας στην καταδίκη των κατηγορουμένων για πράξεις που συνιστούσαν διεθνή εγκλήματα – πυρήνες.

α. Υπόθεση *Eichmann*

Η υπόθεση *Eichmann* θεωρείται – και δικαίως – μία από τις σημαντικότερες υποθέσεις, όχι μόνο από νομικής πλευράς αλλά και από πλευράς αποκατάστασης του δικαίου. Οι δύο δικαστικές αποφάσεις που εκδόθηκαν, χαιρετίστηκαν με ιδιαίτερο ενθουσιασμό και ικανοποίηση από τη διεθνή κοινότητα.

Ως προς τα πραγματικά περιστατικά, ο Adolf Eichmann υπήρξε μέλος των Ναζί και συνταγματάρχης των SS, καθώς και κύριος υπεύθυνος για την οργάνωση και εκτέλεση του Ολοκαυτώματος, που στοίχισε τη ζωή σε περίπου έξι εκατομμύρια Εβραίους σε ολόκληρη την Ευρώπη. Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κατάφερε να διαφύγει στην Αργεντινή, όπου διέμενε χρησιμοποιώντας ψεύτικη ταυτότητα. Στις 11 Μαΐου 1960, πράκτορες της

136. Βλ. και ΣυμβΕφΑθ 518/2015, το οποίο απέρριψε ισχυρισμό Έλληνα κατηγορούμενου ότι η νομιμοποίηση, που κατηγορούνταν ότι είχε τελέσει στην Ελβετία, είχε παραγραφεί στο κράτος αυτό και συνεπώς δεν μπορούσε να τιμωρηθεί κατά το άρθρο 6 ΠΚ, με την αιτιολογία ότι το δίκαιο του τόπου τέλεσης ήταν ούτως ή άλλως αδιάφορο, αφού εφαρμογή είχε το άρθρο 8 ΠΚ., Τριανταφύλλου, Γ., όπ.π. (σημ. 129), σελ. 1075-1076.

μυστικής υπηρεσίας Mossad του Ισραήλ, που είχε πληροφορηθεί ότι ο Eichmann ήταν ζωντανός και βρισκόταν στην Αργεντινή, οργάνωσαν την απαγωγή του και κατάφεραν να τον μεταφέρουν στο Ισραήλ χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τις αρχές της Αργεντινής, με απώτερο σκοπό να ασκηθεί δίωξη σε βάρος του εκεί και να δικαστεί από ποινικό δικαστήριο του Ισραήλ βάσει του ισραηλινού νόμου 5710/1950 αναφορικά με τους Ναζί και τους συνεργούς τους. Το 1961, ο Eichmann καταδικάστηκε¹³⁷, σε πρώτο βαθμό, σε θανατική ποινή για όλες τις πράξεις για τις οποίες κατηγορούνταν. Κατά της πρωτόδικης αυτής καταδικαστικής απόφασης άσκησε έφεση, την οποία το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε¹³⁸, με αποτέλεσμα την εκτέλεσή του στις 31 Μαΐου 1962.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η απαγωγή του Eichmann προκάλεσε, όπως ήταν αναμενόμενο, την αντίδραση της Αργεντινής, η οποία, ύστερα από άκαρπες διαπραγματεύσεις με το Ισραήλ, ζήτησε τη σύγκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών με βασική αιτιολογία την παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της. Με την απόφασή¹³⁹ του το Συμβούλιο Ασφαλείας, τελικά, ζήτησε από το Ισραηλινό κράτος αφενός να αποζημιώσει την Αργεντινή, αφετέρου να προχωρήσει με τη δίκη του Eichmann προκειμένου να κριθεί για τα εγκλήματα που είχε διαπράξει. Έτσι, το Ισραήλ ζήτησε συγγνώμη από την Αργεντινή, αρνήθηκε, όμως, να επιστρέψει τον κρατούμενο, τον οποίο, όπως δήλωσε, θα παρέπεμπε σε δίκη, σύμφωνα με το ψήφισμα του ΟΗΕ. Αυτή η έλλειψη νομιμότητας της πράξης αρπαγής του Eichmann αποτέλεσε και ένα από τα βασικά επιχειρήματα της υπεράσπισης του κατηγορουμένου κατά την

137. *Attorney-General of the Government of Israel v. Adolf Eichmann*, District Court of Jerusalem, Israel (December 12, 1961).

138. *Attorney-General of the Government of Israel v. Adolf Eichmann*, Supreme Court, (May 29, 1962).

139. Απόφαση ΣΑ 138 (23 Ιουνίου 1960).

ακροαματική διαδικασία, σύμφωνα με το οποίο η μεταφορά του Eichmann στο Ισραήλ ήταν αποτέλεσμα κατάφωρης παραβίασης του διεθνούς δικαίου, η οποία υλοποιήθηκε υπό τις εντολές της Ισραηλινής κυβέρνησης. Συνεπώς, και δεδομένου ότι κανένα δικαστήριο δεν μπορεί να αξιώσει την ύπαρξη δικαιοδοσίας του βάσει μιας παράνομης κρατικής πράξης, τα ισραηλινά δικαστήρια δεν είχαν δικαιοδοσία να δικάσουν τον κατηγορούμενο. Αναφορικά με την ένσταση έλλειψης δικαιοδοσίας, τα ισραηλινά δικαστήρια στις αποφάσεις τους, παρόλο που παραδέχτηκαν ότι ο τρόπος με τον οποίο οδηγήθηκε ενώπιόν τους ο κατηγορούμενος θα μπορούσε να θεωρηθεί ως παραβίαση του διεθνούς δικαίου, έκριναν ότι οι συνθήκες σύλληψης ενός κατηγορουμένου σε καμία περίπτωση δεν σχετίζονται με την ύπαρξη ή μη δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους, στο οποίο μεταφέρθηκε με τη βία ο τελευταίος. Η θέση αυτή βασίστηκε στο σκεπτικό ότι δικαίωμα να επικαλεστεί την παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων ενός κράτους είχε το ίδιο το κράτος αυτό, και όχι το φυσικό πρόσωπο – κατηγορούμενος, και άρα ούτε τα δικαστήρια είχαν εξουσία να κρίνουν επί του ζητήματος αυτού¹⁴⁰. Επίσης, η υπεράσπιση προέβαλε και άλλες ενστάσεις σχετικά με την έλλειψη δικαιοδοσίας των ισραηλινών δικαστηρίων, οι οποίες αφορούσαν στην αναδρομική εφαρμογή του νόμου, αλλά τόσο το Πρωτοβάθμιο όσο και το Ανώτατο Δικαστήριο τις απέρριψαν και δέχτηκαν τη δικαιοδοσία τους επί της υποθέσεως.¹⁴¹

Το ουσιώδες της υπόθεσης αυτής είναι το γεγονός ότι και τα δύο δικαστήρια άσκησαν τη δικαιοδοσία τους, παρόλο που ο Eichmann δεν ήταν Ισραηλινός πολίτης ή κάτοικος του Ισραήλ, ενώ οι πράξεις για τις οποίες κατηγορούνταν είχαν τελεστεί στην αλλοδαπή και, μάλιστα, πριν την ίδρυση

140. Papadatos, P., *The Eichmann Trial*, London: Stevens & Sons, 1964, σελ. 53-54.

141. Inazumi, M., *Universal Jurisdiction in Modern International Law: Expansion of National Jurisdiction for Prosecuting Serious Crimes under International Law*, Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005, σελ. 63.

του Ισραηλινού κράτους. Κατ' αρχάς, σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης του Πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, η πράξη της γενοκτονίας σε βάρος των Εβραίων συνδεόταν με την ισραηλινή έννομη τάξη βάσει τόσο της αρχής της παθητικής προσωπικότητας¹⁴² όσο και της κρατικής προστατευτικής αρχής¹⁴³, δεδομένου ότι το Ισραήλ αποτελούσε εβραϊκό κράτος, θέση την οποία επανέλαβε και το Ανώτατο Δικαστήριο¹⁴⁴.

Στη συνέχεια, το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο έκρινε ότι τα εγκλήματα, την τιμώρηση των οποίων προβλέπει ο ισραηλινός νόμος 5710/1950, έχουν αναγνωριστεί από τη διεθνή κοινότητα ως *delicta juris gentium*, δηλαδή αποτελούν, όχι μόνο αξιόποινες πράξεις σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία του Ισραήλ, αλλά και κατάφωρη παραβίαση του διεθνούς δικαίου. Η έλλειψη, τη δεδομένη χρονική περίοδο, ενός διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου αρμόδιου να εκδικάσει τις πράξεις αυτές, απαιτούσε από τα εθνικά δικαστήρια κάθε κράτους να επιληφθούν τα ίδια των συναφών υποθέσεων, με αποτέλεσμα να αναγνωρίζεται για την εκδίκασή τους παγκόσμια δικαιοδοσία¹⁴⁵.

Σχετικά με το επιχείρημα που προέβαλε η υπεράσπιση ότι το άρθρο 6 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας (1948) καθιερώνει την αρχή της εδαφικότητας, και όχι την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο υπογράμμισε αφενός ότι η διάταξη αυτή κατ' αρχήν δεν απέκλειε άλλες δικαιοδοσίες, και αφετέρου ότι στη συνείδηση της ανθρωπότητας είναι τόσο βαθιά ριζωμένη η πεποίθηση ότι η γενοκτονία αποτελεί έγκλημα βάσει του διεθνούς δικαίου, με αποτέλεσμα οι αρχές που διέπουν τις διατάξεις της

142. Απόφαση Πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, όπ.π. (σημ. 137), §34.

143. Απόφαση Πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, όπ.π. (σημ. 137), §§30, 35.

144. Απόφαση Ανώτατου Δικαστηρίου, όπ.π. (σημ. 138), §13.

145. Απόφαση Πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, όπ.π. (σημ. 137), §§12, 16.

Σύμβασης να αναγνωρίζονται από όλα τα πολιτισμένα κράτη ανεξάρτητα από οποιαδήποτε συμβατική υποχρέωση, συνιστώντας κατά αυτόν τον τρόπο εθιμικό κανόνα του διεθνούς δικαίου¹⁴⁶. Το ίδιο Δικαστήριο στην απόφασή του κατηγορηματικά αναγνώρισε την ανάγκη παγκόσμιας τιμώρησης της γενοκτονίας, η οποία, ωστόσο, δεν απορρέει από την ερμηνεία του ανωτέρω άρθρου 6 της Σύμβασης, αλλά από την ίδια τη φύση του εγκλήματος της γενοκτονίας που θεωρείται ως ένα από τα σοβαρότερα εγκλήματα του διεθνούς δικαίου¹⁴⁷.

Το Ανώτατο Δικαστήριο, επιβεβαιώνοντας κατ' αρχάς τις κρίσεις του Πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, συνεχίζει θέτοντας και μια επιπλέον παράμετρο. Έκρινε ότι η εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης στην υπό εξέταση υπόθεση δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες πράξεις για τις οποίες κατηγορούνταν ο Eichmann, συνιστούσαν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Κάνοντας σύγκριση με το έγκλημα της πειρατείας, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το επιχείρημα που δικαιολογεί την άσκηση της παγκόσμιας δικαιοδοσίας στην τελευταία περίπτωση, δηλαδή το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας για την τιμώρηση των πειρατών, το ίδιο θα πρέπει να γίνει αποδεκτό και στην υπόθεση *Eichmann*¹⁴⁸, ενώ τόνισε το ότι το Ισραήλ ήταν το καταλληλότερο forum για να δικάσει τον κατηγορούμενο, αφού οι περισσότεροι μάρτυρες και αποδείξεις βρίσκονταν στο έδαφός του¹⁴⁹.

Κατόπιν των ανωτέρω, μεγάλο μέρος της θεωρίας αντιλαμβάνεται την υπόθεση *Eichmann* ως μια ξεκάθαρη περίπτωση εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, ενώ υποστηρίζει ότι συνέβαλε σημαντικά στην

146. Απόφαση Πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, όπ.π. (σημ. 137), §20επ.

147. Απόφαση Πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, όπ.π. (σημ. 137), §25.

148. Απόφαση Ανώτατου Δικαστηρίου, όπ.π. (σημ. 138), §13c.

149. Απόφαση Ανώτατου Δικαστηρίου, όπ.π. (σημ. 138), §13d.

εξέλιξη του διεθνούς ποινικού δικαίου με την αναγνώριση ως βασικού λόγου για την αναγκαιότητα άσκησης της παγκόσμιας δικαιοδοσίας όσον αφορά στο έγκλημα της γενοκτονίας, την ίδια τη φύση του εγκλήματος αυτού¹⁵⁰. Παρόλο που η δικαιοδοσία των ισραηλινών δικαστηρίων επί της υποθέσεως αμφισβητήθηκε από αρκετούς, δεν εμπόδισε την εξέλιξη της διαδικασίας. Οι δικαστικές αυτές αποφάσεις κατάφεραν να ασκήσουν ουσιώδη επιρροή ώστε να καταστεί η αξίωση άσκησης παγκόσμιας δικαιοδοσίας στην περίπτωση της γενοκτονίας, εθιμικός κανόνας του διεθνούς δικαίου.

β. Υπόθεση *Butare Four*

Στην υπόθεση αυτή, συγγενείς των θυμάτων υπέβαλαν μήνυση ενώπιον των βελγικών αρχών, αιτούμενοι την εφαρμογή της βελγικής νομοθεσίας του 1993 περί της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης (όπως ίσχυε πριν την τροποποίησή της), σε βάρος τεσσάρων ατόμων που φέρονταν να είχαν συμμετάσχει στη σφαγή πολιτών της Ρουάντα που ανήκαν στη φυλή των Τούτσι, και η οποία είχε λάβει χώρα κατά τη διάρκεια της γενοκτονίας στη Ρουάντα το 1994.

Στον απόηχο των γεγονότων εκείνης της περιόδου, οι τέσσερις κατηγορούμενοι είχαν προσπαθήσει να βρουν καταφύγιο στο Βέλγιο, αιτούμενοι πολιτικό άσυλο (δεδομένου ότι οι τρεις εξ αυτών είχαν κατοικήσει σε αυτό παλαιότερα), συνελήφθησαν όμως μετά την υποβολή της ανωτέρω μήνυσης από τους συγγενείς των θυμάτων. Εκείνο το χρονικό διάστημα, ωστόσο, η έκδοση στην Ρουάντα ήταν αδύνατη βάσει τόσο της βελγικής νομοθεσίας όσο και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, καθώς δεν είχε υπογραφεί διμερής σύμβαση έκδοσης μεταξύ των δύο αυτών κρατών. Παράλληλα, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη

150. Papadatos, P., όπ.π. (σημ. 140), σελ. 50.

Ρουάντα είχε αρνηθεί να επιληφθεί της υποθέσεως. Το Βέλγιο, έτσι, βρέθηκε αντιμέτωπο με το δίλημμα της παροχής ασύλου στους συλληφθέντες και της ποινικής τους δίωξης¹⁵¹.

Τελικά, οι βελγικές αρχές άσκησαν ποινική δίωξη σε βάρος των τεσσάρων αυτών προσώπων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ρουάντα, όχι μόνο δεν αντιτάχθηκε, αλλά δέχθηκε μάλιστα να συνδράμει κατά τη διάρκεια της έρευνας και της ανακριτικής διαδικασίας επιτρέποντας την παρουσία των Βέλγων ανακριτικών υπαλλήλων στο έδαφός της¹⁵². Στις 8 Ιουνίου 2001, οι κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν από το βελγικό δικαστήριο για πράξεις που συνιστούσαν εγκλήματα πολέμου σε ποινές κάθειρξης που κυμάνθηκαν από δώδεκα έως είκοσι έτη¹⁵³. Η υπόθεση αυτή, η οποία είναι γνωστή ως *Butare Four*, ήταν η πρώτη στην οποία εφαρμόστηκε ο βελγικός νόμος του 1993 για την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, και η πρώτη κατά την οποία βελγικό δικαστήριο καταδίκασε κατηγορούμενο για την τέλεση διεθνούς εγκλήματος στην αλλοδαπή.

151. Reydam, L., *The Rise and Fall of Universal Jurisdiction*, Leuven Centre for Global Governance Studies, 2010, σελ. 23.

152. Langer, M., *The Diplomacy of Universal Jurisdiction: The Political Branches and the Transnational Prosecution of International Crimes*, American Journal of International Law, τ. 105, σελ. 1, 2011, σελ. 57-58.

153. *La Cour d'Assises de L'arrondissement Administratif de Bruxelles-Capitale*, verdict of June 8, 2001.

γ. Υπόθεση *The Two Brothers*

Η υπόθεση *The Two Brothers* αφορά στην ποινική δίωξη και καταδίκη από βελγικό δικαστήριο δύο ετεροθαλών αδελφών από τη Ρουάντα, των Etienne Nzabonimana και Samuel Ndashyikirwa, για τη συμμετοχή τους στη γενοκτονία που έλαβε χώρα στη Ρουάντα το 1994. Η υπόθεση αυτή είναι η δεύτερη (μετά την υπόθεση *Butare Four*), που εκδικάσθηκε από βελγικό δικαστήριο, κατ' εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, και αφορούσε στα εγκλήματα που έλαβαν χώρα στο κράτος αυτό εκείνη τη χρονική περίοδο.

Ο Etienne Nzabonimana και ο Samuel Ndashyikirwa συνελήφθησαν στο Βέλγιο, όπου είχαν διαφύγει και διέμεναν μετά τα γεγονότα της Ρουάντα, στις 14 Οκτωβρίου 2002 και 4 Δεκεμβρίου 2002, αντίστοιχα, ύστερα από μήνυση που υπέβαλαν ενώπιον των βελγικών αρχών συγγενείς των θυμάτων. Οι κατηγορίες αφορούσαν στην οργάνωση και παροχή συνδρομής σε πράξεις γενοκτονίας, και συγκεκριμένα στη σφαγή περίπου 50.000 πολιτών της Ρουάντα που ανήκαν στη φυλή των Τούτσι. Περίπου 170 μάρτυρες κλήθηκαν να καταθέσουν, από τους οποίους οι περισσότεροι ήταν κάτοικοι της Ρουάντα που ταξίδεψαν μέχρι τις Βρυξέλλες μόνο για το σκοπό αυτό.

Η δίκη ξεκίνησε στις 9 Μαΐου 2005 ενώπιον του βελγικού δικαστηρίου Cour d' Assises, το οποίο, στις 28 Ιουνίου 2005, έκρινε και τους δύο κατηγορουμένους ένοχους για τα εγκλήματα για τα οποία κατηγορούνταν, καταδικάζοντάς τους σε κάθειρξη δώδεκα και δέκα ετών, αντίστοιχα.¹⁵⁴

154. *La Cour d'Assises de L'arrondissement Administratif de Bruxelles-Capitale*, verdict of June 29, 2005.

δ. Υπόθεση *Scilingo*

Οι υποθέσεις *Argentina* εντάσσονται στο πλαίσιο των μαζικών θηριωδιών που είχαν λάβει χώρα στην Αργεντινή κατά τη δεκαετία του 1970. Μεταξύ των πολυάριθμων ποινικών διώξεων που ασκήθηκαν εκ μέρους των ισπανικών αρχών, βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης (πριν την τροποποίηση του ισπανικού νόμου, που εκτέθηκε ανωτέρω), σε βάρος των προσώπων εκείνων που φέρονταν να είχαν συμμετάσχει με οποιονδήποτε τρόπο στην τέλεση των πράξεων αυτών, βρίσκεται και η υπόθεση του Adolfo Scilingo, η οποία αποτελεί και τη μοναδική περίπτωση εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης στην Ισπανία που τελικά εκδικάσθηκε.¹⁵⁵

Το 1996, ο, εν αποστρατεία τότε, Αργεντίνος πλοίαρχος του Πολεμικού Ναυτικού, Adolfo Scilingo, απέκτησε κακή φήμη στην Αργεντινή όταν παραδέχτηκε δημοσίως, σε συνέντευξή του στο δημοσιογράφο Horacio Verbitsky¹⁵⁶, ότι είχε συμμετάσχει σε κάποιες από τις πρακτικές μαζικής δολοφονίας (σχεδόν 2.000 ανθρώπων) που είχαν λάβει χώρα στη Σχολή Μηχανικών Ναυτικού (ESMA) του Μπουένος Άιρες κατά τη διάρκεια της δικτατορίας της Αργεντινής από το 1976 μέχρι και το 1983, τις λεγόμενες «πτήσεις του θανάτου» (“death flights”), οι οποίες συνίσταντο στη ρίψη ναρκωμένων πολιτικών κρατουμένων από αεροσκάφη στον ποταμό Ρίο ντε λα Πλάτα και τον Ατλαντικό Ωκεανό. Στις 6 Οκτωβρίου 1997, ο Scilingo επισκέφτηκε την Ισπανία, όπου, κατόπιν εξέτασής του στο πλαίσιο κύριας ανάκρισης, συνελήφθη βάσει εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος (όπως και στην υπόθεση *Pinochet*) από τον Ισπανό ανακριτή Baltasar Garzón. Η κυβέρνηση της Αργεντινής, ισχυριζόμενη ότι τα εθνικά της δικαστήρια είχαν αποκλειστική δικαιοδοσία να δικάσουν τον Scilingo, απέρριψε τις αιτήσεις

155. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 152), σελ. 69.

156. Verbitsky, Horacio, *Confessions of an Argentine Dirty Warrior*, New York: The New Press, 2005.

του Garzón για τη συλλογή και διαβίβαση στις ισπανικές δικαστικές αρχές αποδεικτικού υλικού, χωρίς, ωστόσο, να διαταραχθούν σημαντικά οι διπλωματικές σχέσεις των δύο κρατών. Παρόλ' αυτά, μέχρι την εκδίκαση του Adolfo Scilingo, το Δεκέμβριο του 2004, η κατάσταση στην Αργεντινή είχε μεταβληθεί δραματικά, με αποτέλεσμα πλέον η κυβέρνησή της να υποστηρίζει τις ποινικές διώξεις των ισπανικών αρχών.

Τελικά, το Audiencia Nacional έκρινε ένοχο τον κατηγορούμενο για την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, και συμμετοχή σε πράξεις παράνομης κράτησης και βασανιστηρίων, καταδικάζοντάς τον σε κάθειρξη 640 ετών.¹⁵⁷ Στις 18 Ιουλίου 2007, το ισπανικό Ανώτατο Δικαστήριο εν μέρει μετέβαλε την ποινή, μειώνοντάς την στα 25 έτη κάθειρξης.^{158,159}

ε. Υπόθεση *Habré*

Ιδιαίτερως σημαντική είναι και η υπόθεση του πρώην δικτάτορα του αφρικανικού κράτους Τσαντ, Hissène Habré, η δίκη της οποίας απασχόλησε αρκετά πρόσφατα τη διεθνή κοινότητα. Στις 30 Μαΐου 2016, εκδόθηκε η πρωτοβάθμια απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου της Σενεγάλης, με την οποία καταδικάστηκε ο κατηγορούμενος σε ισόβια κάθειρξη για την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, εγκλημάτων πολέμου, πράξεων βασανιστηρίων και βιασμού. Κατά της καταδικαστικής αυτής απόφασης έχει ασκηθεί έφεση από τον κατηγορούμενο.

Ο Hissène Habré διετέλεσε Πρόεδρος του Τσαντ από το 1982 έως το 1990. Κατά τη διάρκεια της οκταετούς διακυβέρνησής του, ήταν ο κύριος

157. Audiencia Nacional, Sala de lo Penal, Seccion Tercera, Sumario 19/1997, Rollo de Sala 139/1997, Sentencia N. 16/2005, Madrid, Apr. 19, 2005.

158. Tribunal Supremo, Sentencia N. 798/2007, Oct. 1, 2007.

159. Langer, Maximo, όπ.π. (σημ. 152), σελ. 71.

υπεύθυνος για την οργάνωση και τέλεση χιλιάδων παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που περιελάμβαναν πράξεις βασανιστηρίων, απαγωγές και παράνομες κρατήσεις υπό απάνθρωπες συνθήκες, βιασμούς, καθώς και τη σφαγή περίπου 40.000 ανθρώπων, πολιτικών αντιπάλων του και μη. Εξαιτίας των θηριωδιών του αυτών, του αποδόθηκε ο χαρακτηρισμός «ο Pinochet της Αφρικής». Μετά την αντικατάστασή του στην εξουσία, διέφυγε στη Σενεγάλη, η οποία του παρέσχε πολιτικό άσυλο.

Οι προσπάθειες για την εκδίκαση των εγκλημάτων του, στις οποίες ενεπλάκησαν διάφορα fora, διήρκεσαν αρκετά χρόνια, καθώς συνεχώς ανέκυπταν νομικά κωλύματα που καθυστερούσαν την παραπομπή του κατηγορουμένου σε δίκη. Η πρώτη κίνηση έλαβε χώρα το 2000, οπότε θύματά του υπέβαλαν μήνυση σε βάρος του ενώπιον των δικαστικών αρχών της Σενεγάλης. Η ποινική του δίωξη, ωστόσο, έπαυσε, διότι κρίθηκε ότι τα δικαστήρια της Σενεγάλης δεν είχαν δικαιοδοσία να τον δικάσουν, δεδομένου ότι ο σενεγαλέζικος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας δεν προέβλεπε τη δυνατότητα εφαρμογής της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

Την ίδια χρονική περίοδο, πολίτες του Τσαντ που είχαν υπάρξει θύματα των εγκλημάτων του Hissène Habré, στράφηκαν ενώπιον των βελγικών αρχών, υποβάλλοντας μήνυση σε βάρος του για την τέλεση, μεταξύ άλλων, σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, πράξεων βασανιστηρίων και γενοκτονίας. Οι μηνύσεις αυτές βασίστηκαν στο βελγικό νόμο του 1993 για την αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης, καθώς και στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (1984). Στην ποινική δίωξη του Hissène Habré από το Βέλγιο, το Τσαντ δεν προέβαλε καμία αντίρρηση, δηλώνοντας μάλιστα ότι είχε ήδη άρει την ασυλία του πρώην Προέδρου από το 1993. Ο Βέλγος ανακριτής, τελικά, το Σεπτέμβριο του 2005, εξέδωσε διεθνές ένταλμα σύλληψης κατά του Hissène

Habré, και κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, το Βέλγιο επισήμως αιτήθηκε την έκδοση του κατηγορουμένου από τη Σενεγάλη.

Το αίτημα, ωστόσο, έκδοσής του δεν έγινε δεκτό με την αιτιολογία ότι ο Hissène Habré απολάμβανε λειτουργικής ασυλίας για τις πράξεις που είχε τελέσει κατά τη διακυβέρνησή του. Η Σενεγάλη παρέπεμψε το ζήτημα στην Αφρικανική Ένωση, η οποία, τον Ιούλιο του 2006, αποφάνθηκε ότι η εκδίκαση των πράξεων του Hissène Habré ανήκε στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων της Αφρικανικής Ένωσης, ενώ απαίτησε από τη Σενεγάλη να ασκήσει ποινική δίωξη και να λάβει τα κατάλληλα μέτρα ώστε να διασφαλιστεί ότι ο κατηγορούμενος αυτός θα δικαζόταν για τις πράξεις του από αρμόδιο δικαστήριο της Σενεγάλης. Το 2007, η Σενεγάλη προχώρησε σε τροποποίηση της νομοθεσίας της ώστε να αναγνωριστεί η άσκηση παγκόσμιας δικαιοδοσίας των εθνικών δικαστηρίων σε συμμόρφωση με τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων. Πρέπει να υπογραμμισθεί στο σημείο αυτό ότι η παραπομπή της υπόθεσης στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας δεν ήταν δυνατή, παρόλο που το Δικαστήριο είχε ήδη ιδρυθεί εκείνη τη χρονική περίοδο και τα εγκλήματα αυτά ανήκαν στη δικαιοδοσία του, διότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να δικάσει μόνο τις πράξεις εκείνες που έχουν τελεστεί από το 2002 και μετά.

Στις 19 Φεβρουαρίου 2009, το Βέλγιο στράφηκε ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης κατά της Σενεγάλης προκειμένου να αναγκασθεί η τελευταία να συμμορφωθεί με την υποχρέωσή της να δικάσει ή να εκδώσει τον Habré. Το Διεθνές Δικαστήριο, στις 20 Ιουλίου 2012, έκρινε ομόφωνα ότι η Σενεγάλη πρέπει χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση να παραπέμψει τον κατηγορούμενο στις αρμόδιες αρχές για την ποινική του δίωξη, εφόσον δεν προτίθεται να τον εκδώσει¹⁶⁰. Το Δεκέμβριο του 2012, τελικά, η Βουλή της

160. Βλ. αναλυτικά *Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)*, Judgment, I.C.J. Reports 2012, p. 422.

Σενεγάλης ψήφισε νόμο για τη δημιουργία ενός *ad hoc* δικαστηρίου για να δικάσει τον Hissène Habré, το οποίο θα αποτελούνταν από δικαστές που θα επιλέγονταν από την Αφρικανική Ένωση και θα προέρχονταν από όλα τα αφρικανικά κράτη. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2013, ποινικό δικαστήριο του Τσαντ είχε δικάσει *in absentia* τον Habré, τον οποίο έκρινε ένοχο καταδικάζοντάς τον σε θανατική ποινή.

Στις 30 Ιουνίου 2013, ο Hissène Habré συνελήφθη, και στις 20 Ιουλίου 2015, ξεκίνησε η δίκη σε βάρος του¹⁶¹. Η πρωτοβάθμια καταδικαστική απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου της Σενεγάλης, της 30ης Μαΐου 2016, χαρακτηρίζεται ως σταθμός στην ιστορία απονομής της δικαιοσύνης στην αφρικανική ήπειρο, αφού για πρώτη φορά πρώην ηγέτης αφρικανικού κράτους κρίθηκε ένοχος για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αλλά και από πλευράς διεθνούς δικαίου η απόφαση αυτή πρέπει να κριθεί ως ιδιαίτερως σημαντική, αφού για πρώτη φορά καταδικάστηκε πρώην αρχηγός κράτους για την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας από ποινικό δικαστήριο τρίτου κράτους, βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

161. Για περαιτέρω ανάλυση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης, βλ. και <https://trialinternational.org/latest-post/hissene-habre/>.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Στις σελίδες που προηγήθηκαν, επιχειρήθηκε μια διεξοδική ανάλυση της έννοιας και της δικαιολογητικής βάσης της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, μια επισκόπηση του πεδίου εφαρμογής της, καθώς και η παράθεση και ο σχολιασμός των προβληματισμών εκείνων, θεωρητικών και πρακτικών, που ανακύπτουν σε σχέση με αυτήν.

Η θεμελιώδης αξία και η πολύτιμη βοήθεια που μπορεί να εισφέρει η υπό εξέταση αρχή στην αποφυγή της ατιμωρησίας των δραστών σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου, καταδείχθηκε και μέσα από την ανάλυση σημαντικών περιπτώσεων της διεθνούς νομολογίας, που απασχόλησαν ιδιαίτερος τη διεθνή κοινή γνώμη. Ακριβώς, όμως, η κατανόηση αυτή της δικαιολογητικής της βάσης και η διαπίστωση ότι οι πράξεις, των οποίων η τιμώρηση διακυβεύεται εδώ, προσβάλλουν θεμελιώδεις αξίες της διεθνούς έννομης τάξης και ενδιαφέρουν την πλειοψηφία των κρατών, κάνουν ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη σαφέστερης οριοθέτησης της έννοιας και του πεδίου εφαρμογής της, με απώτερο σκοπό την απονομή δικαιοσύνης. Πρέπει, συνεπώς, να γίνει άμεσα αντιληπτό ότι η ασάφεια, που, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, συνεχίζει να επικρατεί, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε νομολογιακό επίπεδο, σχετικά με τις προϋποθέσεις της υπό εξέταση αρχής και τα εγκλήματα στα οποία αυτή αφορά, αποτελεί πρόσκομμα στην ορθή εφαρμογή της.

Από την άλλη πλευρά, η υψηλή αυτή σημασία της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης και ο θεμελιώδης ρόλος που καλείται να επιτελέσει, δεν μπορούν να δικαιολογήσουν μια ευρεία, χωρίς προϋποθέσεις, εφαρμογή της τελευταίας σε σχέση με τα διεθνή εγκλήματα, ιδιαίτερος όταν με αυτόν τον τρόπο τίθενται υπό αμφισβήτηση βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου, όπως η κρατική κυριαρχία και η αρχή περί μη επεμβάσεως στις εσωτερικές υποθέσεις των άλλων κρατών. Η απόλυτη παγκόσμια δικαιοσύνη ή

δικαιοσύνη *in absentia*, που πολλές εθνικές νομοθεσίες, μεταξύ αυτών και η ελληνική, προβλέπουν για συγκεκριμένα εγκλήματα, δεν μπορεί να γίνεται αποδεκτή, από τη στιγμή που διακυβεύονται, όχι μόνο οι αρμονικές σχέσεις μεταξύ των κρατών, αλλά και τα υπερασπιστικά δικαιώματα του ίδιου του κατηγορουμένου, ο οποίος παραπέμπεται σε ξένες δικαιοδοσίες για πράξεις που έχει τελέσει στο έδαφος άλλου κράτους, ακόμα κι αν αυτές δεν θεωρούνται αξιόποινες στο τελευταίο, ή ακόμα κι αν ο ίδιος δεν έχει βρεθεί ποτέ στο έδαφος των ξένων κρατών ενώπιον των δικαστηρίων των οποίων καλείται να απολογηθεί. Στο πλαίσιο των σκέψεων αυτών, παρατέθηκαν ανωτέρω οι αντίστοιχες προτάσεις αφενός για την τροποποίηση της διάταξης του άρθρου 8 του ημεδαπού Ποινικού Κώδικα με την προσθήκη της προϋπόθεσης της φυσικής παρουσίας του δράστη στο κράτος δίωξης (εδώ του ελληνικού), αφετέρου για τη διασφάλιση, μέσω διεθνούς συμβατικής πρόβλεψης, του σεβασμού της αρχής *ne bis in idem* ως βασικού υπερασπιστικού δικαιώματος του κατηγορουμένου, προκειμένου να αποφευχθούν στο μέλλον τα προβλήματα και τα παράδοξα που εντοπίζονται υπό το σημερινό καθεστώς.

Παράλληλα, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται και η επιρροή που μπορεί να ασκήσει η εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης στις διακρατικές σχέσεις, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στα διεθνή εγκλήματα υπό στενή έννοια, τα οποία συνήθως διαπράττονται με τη συναίνεση ή/και την ανοχή των ίδιων των κρατικών αξιωματούχων ή αρχηγών κρατών. Όπως καταδείχθηκε, ωστόσο, στην πράξη μια σοβαρή διατάραξη των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των κρατών δεν αναμένεται να λάβει χώρα με βεβαιότητα, δεδομένου ότι η εξυπηρέτηση πολιτικών συμφερόντων και σκοπιμοτήτων έπαιζαν ανέκαθεν σημαντικό ρόλο κατά τη λήψη αποφάσεων των επιμέρους κρατών, ενώ η νομολογιακή πρακτική μέχρι σήμερα έχει αποδείξει ότι τελικά έχουν παραπεμφθεί σε δίκη δράστες, στην τιμώρηση των οποίων η διεθνής κοινότητα είχε ήδη συναινέσει.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, βασική θέση της παρούσας μελέτης παραμένει η σκέψη ότι, τουλάχιστον για τα διεθνή εγκλήματα υπό ευρεία έννοια, πρέπει να είναι προτιμότερη η επιλογή της έκδοσης του κατηγορουμένου διεθνούς εγκλήματος στο κράτος εκείνο με το οποίο συνδέεται η αξιόποινη πράξη, είτε πρόκειται για το κράτος του τόπου τέλεσης ή της ιθαγένειας του φερόμενου δράστη ή του θύματος. Η άποψη αυτή, η οποία δικαιολογείται και από την ίδια τη γραμματική διατύπωση των διατάξεων των διεθνών συμβάσεων που στην καλύτερη περίπτωση προβλέπουν την εφαρμογή της αρχής *aut dedere, aut judicare*, λαμβάνει υπόψη σημαντικές παραμέτρους για την ίδια τη διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, όπως είναι η συλλογή των αποδείξεων ή η κατάθεση των μαρτύρων, οι οποίες διευκολύνονται αρκετά, όταν της υποθέσεως επιλαμβάνονται τα δικαστήρια του κράτους που διαθέτει έναν ισχυρότερο δεσμό με την αξιόποινη πράξη. Οι μόνες περιπτώσεις όπου δικαιολογείται απόκλιση από τον κανόνα της έκδοσης, είναι όταν το κράτος του τόπου τέλεσης ή της ιθαγένειας του δράστη ή του θύματος δεν είναι ικανό ή/και πρόθυμο να δικάσει το συγκεκριμένο δράστη, ακολουθώντας το σκεπτικό της αρχής της συμπληρωματικότητας που προκρίνεται στο προοίμιο του Καταστατικού της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, ή όταν στο κράτος έκδοσης αναμένεται με βεβαιότητα η παραβίαση θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων ή ότι ο κατηγορούμενος δεν θα τύχει δίκαιης δίκης, κάτι που απαγορεύεται ρητώς σύμφωνα με τους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Συμπερασματικά, η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης σίγουρα καταλαμβάνει ξεχωριστή θέση στην γενικότερη προσπάθεια τιμώρησης των δραστών διεθνών εγκλημάτων και ηθικής αποκατάστασης των θυμάτων τους, η εφαρμογή της, ωστόσο, θα πρέπει να λαμβάνει χώρα με ιδιαίτερη προσοχή και μόνο στις περιπτώσεις εκείνες όπου δικαιολογείται η ευρύτερη αυτή επέκταση των τοπικών ορίων της ημεδαπής ποινικής εξουσίας εκτός εθνικών

συνόρων, και δεν διακυβεύονται τα έννομα συμφέροντα άλλων κρατών ή οι γενικώς παραδεδεγμένες αρχές του διεθνούς δικαίου.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστόπουλος, Ηλίας, *Ne bis in idem* στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ΠοινΧρ. Ξ'/2010, σελ. 796 επ.
- Αντωνόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η ατομική ποινική ευθύνη στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003.
- Βούλγαρης, Γεώργιος, *Σύγκρουση πλοίων στην ανοιχτή θάλασσα και Διεθνές Ποινικό Δίκαιο*, ΠοινΔικ 3-4/2014, σελ. 322επ.
- Γιόκαρης, Άγγελος, *Οι διεθνείς ποινικές δικαιοδοσίες των κρατών*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2006.
- Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, *Το Ποινικό Δίκαιο στο Νέο Διεθνές Περιβάλλον*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μαρία, *Η οριοθέτηση του αξιοποίνου της τρομοκρατίας και οι προκλήσεις για ένα δικαιοκρατούμενο ποινικό δίκαιο*, ΠΧρ. ΝΕ/2005, σελ. 865επ.
- Καμπέρου-Ντάλτα, Ελένη, *Ο Ν. 3691/2008 για το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος: Ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, 2009.
- Κιούπης, Δημήτρης, Παπαδοπούλου, Ρεβέκκα-Εμμανουέλα, Μουζάκης, Διονύσιος, *Το Ποινικό Δίκαιο μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2011.

- Κούφα, Καλλιόπη, Παζαρτζή, Φωτεινή, *Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη ως μηχανισμός επιβολής του Διεθνούς Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2007.
- Κωτσίνα, Ελένη, *Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και Διεθνής Δικαιοσύνη*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2008.
- Μαγκάκης Γεώργιος-Αλέξανδρος, Μυλωνόπουλος Χρίστος, Σταμάτης Κωνσταντίνος, *Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα: εισαγωγή – άρθρα 1-13*, Αθήνα: Αφοι Π. Σάκκουλα, 1993.
- Μανωλεδάκης, Ιωάννης, Prittwitz, Cornelius, *Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2003.
- Μαργαρίτης, Μιχαήλ, *Ποινικός Κώδικας: Ερμηνεία – Εφαρμογή*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, 2014.
- Μπρεδήμας Αντώνιος, *Η αναβίωση του φαινομένου της πειρατείας στις ακτές της Σομαλίας και το Διεθνές Δίκαιο*, Αρμενόπουλος 2010/12.
- Μυλωνόπουλος Χρίστος, *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο: Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1990.
- Παζαρτζή, Φωτεινή, *Η ποινική καταστολή στο διεθνές δίκαιο: Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη στη σύγχρονη εποχή*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2007.
- Ρούκουνας Εμμανουήλ, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.

- Σατλάνης, Χρήστος, *Το έγκλημα της επίθεσης στο Ποινικό Διεθνές Δίκαιο και η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης (είναι αξιόποινος ο επιθετικός πόλεμος εναντίον του Ιράκ κατά το 2003;)*, ΠοινΔικ 7/2006, σελ. 879επ.
- Τριανταφύλλου, Γεώργιος, *Τα τοπικά όρια εφαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας για το ξέπλυμα*, ΠοινΔικ 12/2015, σελ. 1074επ.
- Χαραλαμπάκης, Αριστοτέλης, *Ποινικός Κώδικας: Ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος Πρώτος (Άρθρα 1-234)*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2011.
- Χλούπης, Γεώργιος, *Διασυνοριακό & Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2005.
- Χουλιάρης, Αθανάσιος, *Η ανάδυση του Διεθνούς Ποινικού Συστήματος: όψεις της συστημικής διεθνούς εγκληματικότητας*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα ΑΕ, 2013.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ascensio, Hervé; Decaux, Emmanouel; Pellet, Allain, *Droit International Pénal*, Paris: Éditions A. PEDONE, 2000.
- Bailleux, Antoine; Roth, Robert, *La compétence universelle au carrefour de la pyramide et du réseau: De l' expérience belge à l' exigence d' une justice pénale transnationale*, Bruxelles: Bruylant, 2005.
- Bantekas, Ilias; Nash, Susan, *International Criminal Law*, London: Cavendish Publishing, 2003.
- Bassiouni, M. Cherif, *Introduction to International Criminal Law*, New York: Transnational Publishers, Inc., 2003.
- Bianchi, Andrea, *Enforcing International Law Norms Against Terrorism*, Oxford and Portland Oregon: Hart Publishing, 2004.
- Cassese, Antonio, *International Criminal Law*, Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Cassese, Antonio, et al., *International Criminal Law: Cases and Commentary*, Oxford: Oxford University Press, 2011.
- Cassese, Antonio, “*When May Senior State Officials be Tried for International Crimes?*”, *European Journal of International Law* (2002), τ. 13, σελ. 853-875.
- Cassese, Antonio, *Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*, *European Journal of International Law* (2001), τ. 12, σελ. 993-1001.

- Chevigny, Paul, *The Limitations of Universal Jurisdiction*, 2006. Διαθέσιμο σε: <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/97/32133.html>.
- Dimitrakos, Dimitrios, *The principle of Universal Jurisdiction & the International Criminal Court*, 2014.
Διαθέσιμο σε: <http://ssrn.com/abstract=2383587>.
- Directorate-General for External Policies, Policy Department, *The application of universal jurisdiction in the fight against impunity: an in-depth analysis*, European Parliament, 2016.
- Doucet, Ghislaine, *Terrorisme, victimes, et responsabilité pénale internationale*, Paris: Calmann-Lévy, 2003.
- El Zeidy, Mohamed, *Universal Jurisdiction in Absentia: Is It a Legally Valid Option for Repressing Heinous Crimes?*, Oxford U Comparative L Forum 4, 2003. Διαθέσιμο σε: <http://ouclf.iuscomp.org/>.
- Eser, Albin; Sieber, Ulrich; Kreicker, Helmut, *National Prosecution of International Crimes*, Berlin: Duncker & Humblot, 2005.
- Eser, Albin, *Διεθνής και Παγκόσμια Εθνική Ποινική Δικαιοδοσία: Η γένεση του Καταστατικού της Ρώμης για ένα Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο και οι επιδράσεις του στο εθνικό ποινικό δίκαιο*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003.
- Glaser, Stéfan, *Droit international pénal conventionnel*, Volume I, Bruxelles: Bruylant, 1970.

- Inazumi, Mitsue, *Universal Jurisdiction in Modern International Law: Expansion of National Jurisdiction for Prosecuting Serious Crimes under International Law*, Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005.
- Institut de droit international, *Resolution on Immunities from Jurisdiction and Execution of Heads of State and of Government in International Law*, Σύνοδος του Vancouver, 2001. Διαθέσιμο σε: <http://www.idi-iil.org>.
- Jonas, Stacie, *The Ripple Effect of the Pinochet Case*, American University Washington College of Law: Human Rights Brief, Volume 11, Issue 3, 2004.
- Kissinger, Henry, *The Pitfalls of Universal Jurisdiction*, 2001. Διαθέσιμο σε: <http://www.globalpolicy.org>.
- Kontorovich, Eugene, *The Inefficiency of Universal Jurisdiction*, University of St. Gallen Law School, Law and Economics Research Paper Series, 2007. Διαθέσιμο σε: <http://ssrn.com/abstract=1000179>.
- Langer, Maximo, *Universal Jurisdiction is not Disappearing*, Journal of International Criminal Justice, 2015.
- Langer, Maximo, *The Diplomacy of Universal Jurisdiction: The Political Branches and the Transnational Prosecution of International Crimes*, American Journal of International Law, τ. 105, σελ. 1, 2011. Διαθέσιμο σε: <http://ssrn.com/abstract=1661243>.
- Macedo, Stephen, *Universal Jurisdiction: National Courts and the Prosecution of Serious Crimes under International Law*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006.

- May, Larry; Hoskins, Zachary, *International Criminal Law and Philosophy*, Cambridge University Press, 2010.
- Neumann, Ul., «Η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινότητα δικαίου», σε: Μανωλεδάκης, Ι., Prittwitz, C., *Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2003
- Papadatos, Peter, *The Eichmann Trial*, London: Stevens & Sons, 1964.
- Reydam, Luc, *The Rise and Fall of Universal Jurisdiction*, Leuven Centre for Global Governance Studies, 2010.
- Stern, Brigitte, *Better Interpretation and Enforcement of Universality of Jurisdiction*, σε: "Reining in Impunity for International Crimes and Serious Violations of Fundamental Human Rights: Proceedings of the Siracusa Conference", 1998.
- Stessens, Guy, *Money Laundering: A new international law enforcement model*, Cambridge University Press, 2002.
- *The Princeton Principles on Universal Jurisdiction*, Princeton: Princeton University Press, 2001.
Διαθέσιμο σε: https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/unive_jur.pdf.
- *The scope and application of the principle of universal jurisdiction: information provided by Spain*, έκθεση της Ισπανίας σε απάντηση της υπ' αριθμ. 64/117/16.12.2009 απόφασης της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών,

2009.

Διαθέσιμο

σε:

[http://www.un.org/en/ga/sixth/66/ScopeAppUniJuri_StatesComments/Spain%20\(S%20to%20E\).pdf](http://www.un.org/en/ga/sixth/66/ScopeAppUniJuri_StatesComments/Spain%20(S%20to%20E).pdf).

- United Nations General Assembly (2015), Sixth Committee, 70th session, «The scope and application of the principle of universal jurisdiction» (agenda item 86).

Διαθέσιμο

σε:

http://www.un.org/en/ga/sixth/70/universal_jurisdiction.shtml.

- Weigend, Thomas, *The Universal Terrorist: The International Community Grappling with a Definition*, Journal of International Criminal Justice, 2006, σελ. 912-932.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- ΟΛΑΠ 1/2011, ΠοινΧρ ΞΑ/2011, σελ. 501 επ, με παρατ. Αναγνωστόπουλου.
- ΔΕΕ, υπόθεση *Zoran Spasic*, C-129/14 PPU, 27.05.2014.
- House of Lords, *Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others, Ex Parte Pinochet, R v.* [1998] UKHL 41; [2000] 1 AC 61; [1998] 4 All ER 897; [1998] 3 WLR 1456 (25th November, 1998).
Διαθέσιμο σε: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1998/41.html>
- House of Lords, *Pinochet, In re* [1999] UKHL 1; [2000] 1 AC 119; [1999] 1 All ER 577; [1999] 2 WLR 272 (15th January, 1999).
Διαθέσιμο σε: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1999/1.html>
- House of Lords, *Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others, Ex Parte Pinochet; R v. Evans and Another and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others, Ex Parte Pinochet, R v.* [1999] UKHL 17 (24th March, 1999).
Διαθέσιμο σε: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1999/17.html>
- *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of the Congo v. Belgium)*, Judgment, I.C.J. Reports 2002, p. 3.
- Arrêt de la Cour de Cassation, N P.02.1139.F, 12 Februar 2003.
- *Attorney-General of the Government of Israel v. Adolf Eichmann*, District Court of Jerusalem, Israel (December 12, 1961).

- *Attorney-General of the Government of Israel v. Adolf Eichmann*, Supreme Court, (May 29, 1962).
- *Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)*, Judgment, I.C.J. Reports 2012, p. 422.
- *La Cour d'Assises de L'arrondissement Administratif de Bruxelles-Capitale*, verdict of June 8, 2001. (Υπόθεση *Butare Four*)
- *La Cour d'Assises de L'arrondissement Administratif de Bruxelles-Capitale*, verdict of June 29, 2005. (Υπόθεση *The Two Brothers*)
- Audiencia Nacional, Sala de lo Penal, Seccion Tercera, Sumario 19/1997, Rollo de Sala 139/1997, Sentencia N. 16/2005, Madrid, Apr. 19, 2005.
- Tribunal Supremo, Sentencia N. 798/2007, Oct. 1, 2007.
- *Prosecutor v. Slobodan Milosevic*, IT-02-54, Decision on Preliminary Motions, Πρωτοβάθμιο Τμήμα, 8-11-2001.
- Judgement of the International Military Tribunal for the Trials of German Major War Criminals, Nuremberg, 1st October, 1946.
- *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Απόφαση 26-2-2007. Διαθέσιμη σε: www.icc-cpi.org.